

Verhandelingen over het juiste tijdpunt der breuksnijding / [Carl Caspar Crève].

Contributors

Creve, Carl Caspar, 1769-1853.

Publication/Creation

Amsterdam : E. Meyer Warnars, 1829.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/uq88xnvk>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

N 43, 1829

IV. 8.164

H. x x x
9

19,134/B

Cieve, C.C.

~~VERHANDSNIJEN~~

~~W B H~~

42600

GEN

PUNT

NG.

U

A R. S.

IV. 8. 164

H. x

19,134

Cieve,
~~VERKONDS~~

42600

VERHANDELINGEN

OVER

HET JUISTE TIJDPUNT

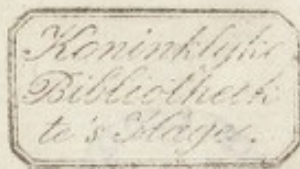
DER

BREUKSNIJDING.

TE AMSTERDAM, BIJ

P. MEYER WARNARS.

1829.

VERHAANDLINGEN

OVER

HET-TOEGEBEN

DER

REKENSAPINGEN

IN VERBAND MET

D. MEYER W. VAN DER

1850

E E R S T E
A N T W O O R D

O P D E

P R I J S V R A A G ,

VOORGESTELD DOOR DE BEZORGEREN VAN
HET LEGAAT VAN WIJLEN

JOHANNES MONNIKHOFF:

- 1.) *Welke zijn de Verschijnselen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking der Beklemden Breuk bepalen en verder uitstel afraden?*
- 2.) *Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breuksnijding te weeg brengen; en welke zijn de Verschijnselen, die deze gevolgen aanduiden?*
- 3.) *Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorkomen of hersteld worden?*

Ingeleverd onder het motto:

Dulce est meminisse laborum.

DOOR

C. C. CRÈVE,

WAARAAN DE GOUDEN MEDAILLE IN DEN
JARE 1828 IS TOEGEWEEZEN.

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Wellcome Library

INLEIDING.

De geleerde en verlichte Bezorgeren van het door Wijlen den Heer JOHANNES MONNIKHOFF zoo edel gefichte, als tot dus verre ter gedurige volmaking van de Leer der Breuken (*Herniologie*) verftandiglijk beftuurde Legaat, — overtuigd dat de Kunstbewerking der Beklemde Breuk dikwerf van ongelukkige Gevolgen is, waardoor de lijdens, weinige dagen of fomtijds langer na de Operatie, onverwacht omkomen, — hebben de navolgende Prijsvraag in de volgende Afdeelingen voorgesteld:

1.) Welke zijn de Verschijnselen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking bepalen en verder uitstel afraden?

A

2.)

2.) Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breuksnijding te weeg brengen, en welke zijn de Verschijnselen, die deze Gevolgen aanduiden?

3.) Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorkomen of hersteld worden?

Zij verlangen, dat men bij de beantwoording dezer Vraag immer het oog gevestigd houde op de ontsteking van het Buikvlies en de daardoor verwekte Schijnvliezen of hiermede overeenkomstige Weeffels, welke dikwijls de Beklemming des Darmkanaals verwekken, — dat men op die Beklemming acht geve, welke niet door den Liesring of het Lieskanaal, maar door den Hals van den Breukzak bewerkt wordt; — dat men de Verdubbeling van dezen zak bij de zamenkomst van twee Liesbreuken aan dezelfde zijde, of van eene aangeborene en eene later gevormde Liesbreuk, in overweging neme, — en eindelijk dat men ook niet voorbijga de aankleving of volkomene zamen-groeiing der Darmen aan of met den Breukzak, noch

noch ook fommige afwijkingen van dezen aard, welke als de oorzaken van deze gevaarvolle Gevolgen kunnen aangemerkt worden.

Reeds bij de nadere beschouwing dezer Prijsvraag, blijkt het, hoezeer zij den ganschen omvang der Herniologie omvatte, en hoe weinig men door Verschijnselen (*Symptomen*) in te engen zin begrepen, den toestand (*Moment*) kan aanduiden, waarop zij betrekking hebben. — Ziet men echter op het wifselende van den vroegeren en lateren tijd, ten opzichte van het Tijdstip der Operatie, dan heeft elke bijdrage, zoowel ter aanwijzing der operatie, als ter bepaling van het regte tijdstip tot derzelve verrigting, haar gewigt.

Met edele vrijmoedigheid bekende reeds de overigens zoo beroemde Engelsche Heelmeester SHARP: dat het moeilijker is, om in elk bijzonder geval het regte Tijdstip der Operatie te bepalen, dan om de operatie te verrigten.

Ondertusfchen zal men door de tweede Afdeeling der Prijsvraag overtuigd worden, dat men

ook bij de verrigting der Operatie omstandigheden van het hoogste gewigt kan ontmoeten, die om hunne verderfelijke en het leven niet zelden bedreigende en uitblusfchende gevolgen dienen erkend en afgewend te worden; doch die, als zij zich ééns vertoond hebben, niet zoo ligtelijk te genezen zijn.

Mogt het den Dinger naar den Prijs te beurte vallen, wat zijn *Motto* uitdrukt: *Dulce est meminisse laborum.*

BEANTWOORDING

DER

EERSTE VRAGE.

*Welke zijn de Verschijnselen , die het juiste
Tijdpunt voor de Kunstbewerking bepalen ,
en verder uitstel afraden?*

§. I.

Hoe veelzijdiger de noodzakelijkheid eener Operatie gevorderd, en hoe bepaalder het Tijdstip tot derzelve verrigting gekozen kan worden, des te moeilijker en gewigtiger is het, dat men noch de eerste voorbijzie, noch het laatste verzuime; daarom vereischt de erkenning van de eerste evenzeer de scherpzinnigheid, de ervaring en het gereijpte verstand van den Heelmeester, als de bepaling van het laatste hem eene grootere verantwoording oplegt, wanneer hij, of door verlegenheid, of door draling, het gevaar des lijders doet toenemen.

De Heelkunstige Praktijk levert voorzeker vele gevallen van zulken aard op; doch onder dezen onderscheidt zich inzonderheid de Beklemde Breuk.

Hoe vele zwarigheden toch doen zich niet op, om slechts de aanwezigheid van de Beklemming eener Breuk te bepalen, inzonderheid daar of bij de Verschijnselen die eene Beklemming aanduiden, of bij de Breuk zelve, de grootste verscheidenheid der omstandigheden voorkomt, en zonder de opmerking van het innig verband van beiden de Diagnofis der Beklemming niet duidelijk kan worden.

Ware ook aan deze eerste vordering met opzigt tot de Breukoperatie (*Herniotomie*) voldaan, alsdan blijft het nog van gewigt te bepalen, of nu de opheffing der Beklemming door *therapeutische* of *manuele* hulp (*Taxis*) moet beproefd worden, en wat men ten aanzien van den aard, duur en de gevolgen dezer hulp moet in acht nemen, daar hierdoor zoo wel de noodzakelijkheid der operatie bepaald als over het tijdstip derzelve beflist moet worden.

Het valt eindelijk allezins ligter, slechts de gewoonte te volgen, en eerst dan tot de Operatie over te gaan, als de zoogenoemde ligte middelen zonder gunstige gevolgen blijven, dan in te zien, waardoor de Operatie reeds vóór zulke proeven geëischt, en in hoe verre zij door de oorzaken der beklemming, door den bijzonderen aard van het beklemd deel, door den graad, de uitwerkselen en de gevolgen der beklemming, door haren duur, en eindelijk ook door de bijzondere gesteldheid van den lijder, voor zoo verre die zich door den ouderdom, het geslacht en den staat van gezondheid kenmerkt, gevorderd wordt.

§. 2.

Geene dezer van zoo vele zijden mogelijke omstandigheden, in de bijzondere en eigenaardige verhoudingen van het onderhavige geval, voorbij te zien, vordert onloochenbaar eene zoo vlugge opmerkzaamheid, als scherpzinnig oordeel: — onderwerpt men die ook aan een nader onderzoek, alsdan vloeit daar verder uit voort, hoe onvermijdelijk het is, om bij de overweging der bepalingsgronden elk derzelven wel gade te slaan en behoorlijk te waarden, om eindelijk een juist en getrouw oordeel over de noodzakelijkheid der Operatie, en het bepaalde Tijdstip van hare verrigting, te kunnen vellen.

§. 3.

Men gevoelt van zelve, dat in het gegeven geval allereerst de wezenlijkheid der Beklemming eener Breuk moet bevestigd zijn, voor dat men zich met de overweging van de noodwendigheid der Operatie kan bezig houden. Het opmaken nu van dezen bepalingsgrond, of der *Diagnos*s, is juist niet zoo gemakkelijk, en kan zonder groote omzigtigheid en streng onderzoek, vooral in dit geval, te minder geschieden, daar de bestaande toevallen, hoezeer de Beklemming meer of minder aanduidende, wellicht van andere oorzaken afhangen, of dewijl men, wanneer zij ook op eene werkelijke beklemming berusten, nog in het onzekere hangt omtrent de bepaalde Breuk, waaraan men hen moet toeschrijven.

Van de verschillende ingewanden, die, voor een gedeelte uit de Buikholte ontsnapt, eene Breuk vormen, is het alleen het darmkanaal, hetwelk, even ligtelijk door andere oorzaken als door beklemming aangedaan, deze dubbelzinnigheid der verschijnselen kan te weeg brengen.

Immers, de darmlus die zich in de Breuk bevindt, blijft met het in de Buikholte terug gebleven darmkanaal in eene mechanische en dynamische gemeenschap; ook kan zij, behalve door de beklemming, nog door de inwerking van directe en indirecte prikkels worden aangedaan; ja, zij wordt soms, zonder beklemd te zijn, nog door andere ziekte-toestanden toegesnoerd. Hare beklemming doorloopt, als zij aan zich zelve wordt overgelaten, drie tijdperken, ieder van welken zich door een bijzonderen ziektevorm of verschijnsel kenteekent; namelijk: het eerste door *Kolijk*, het tweede door *Ileus*, en het derde door *Ontsteking*. Daar nu echter deze drie ziektevormen evenzeer door andere, en wel van de beklemming zeer verschillende oorzaken kunnen verwekt worden, zoo is het klaarblijkend, hoezeer iemand die aan darmbreuk lijdt, ook in zóó verre een bedreven Heelkundige behoeft, om niet, bij het bestaan der bedoelde ziektevormen, zonder terugzigt op het aanwezen zijner breuk, of overijld, in het vermoeden van de beklemming van deze, behandeld te worden.

Hoe

Hoe velen, helaas! zijn in het eerste geval reeds het offer der nalatigheid en onkunde geweest? Hoe velen zijn in het tweede, door de verrigting der operatie, zoo niet immer in een aanmerkelijk gevaar gebragt, echter doelloos gepijnigd geworden?

§. 5.

De foorten van het Kolijk zijn wel is waar menigvuldig, ook liggen deszelfs oorzaken diep verholten; maar dit verontschuldigt geenszins den Heelmeester, zoo hij een kolijk, dat met eene kenbare breuk gecompliceerd is, miskend heeft. — Veelmeer gebiedt hem de omzigtigheid, om bij elk kolijk, hetwelk zich, met opzigt tot zijne oorzaak, niet duidelijk doet kennen, naauwkeurig te onderzoeken, of er ook eene breuk besta, — vooral, wanneer het spoedig, en bij overigens gezonde menschen, op eene zoodanige lichaams-inspanning is gevolgd, die of eene breuk, of hare beklemming, kan bewerken, — wanneer het aan den navel, of in de benedenste strek des onderbuiks is begonnen, en zich van daar allengskens door de gansche buikholte verspreid heeft, doch steeds het hevigst op de plaats van zijnen oorsprong aanhoudt, door eene geringe drukking in de nabijheid van die plaats, of bij eene aanmerkelijke achteroverbuiging des lichaams, toeneemt, met rommelingen in de darmen, opzetting van de bekleedfelen des buiks, en tevens hardnekkige buiksverstopping verbonden is; en zich, bij duurzamen eetlust, neiging tot

braken en ook werkelijke braking vertoonen; eindelijk, wanneer het kolijk niet *intermitteert*, maar nu en dan slechts *remitteert*, en zelfs gedurende zijne meermalen voorkomende aanhoudendheid (*continenz*), naar gelang van den tijd, nog toeneemt. Het bestaan eener darmbreuk geeft alsdan aanleiding om op hare beklemming bedacht te zijn; edoch, daarbij moet wel in aanmerking genomen worden, dat het bestaande kolijk, met buiksverstopping en braking verbonden, ook door andere oorzaken kan ontstaan, en zelfs de vergeeffsche beproeving der *Taxis* daarom niet altijd voor het bestaan eener beklemming beslist, dewijl de darmlus somwijlen of door hare grootte, of door zamengroeiingen door schijnvliezen, ingesloten is, somtijds eerst gedurende het kolijk onbeweeglijk wordt, wanneer zij, door de vermeerderde ontwikkeling van lucht of wafem uit hare oppervlakte, vrijer in haren alsdan meer uitgezeten en gespannen breukzak ligt, en van de van buiten aangebragte drukking meer verwijderd is. Wijders wijst het tegen de beklemming, en gebiedt het veeleer dat men naar eenige andere oorzaak onderzoeke, wanneer de plaats, waaruit de darm uit de buikholte ontsnapt is, noch gespannen is, noch ook het kolijk, gedurende de vereischte betasting derzelve, is toegenomen.

Niet minder moet men in het oog houden, dat ook de plotselinge wording eener breuk dikwijls reeds in de eerste oogenblikken kolijk en andere
toe-

toevallen verwekt, die ligtelijk aan eene beklemming derzelve kunnen toegeschreven worden, hoezeer die alleenlijk door den prikkel ontstaan, welke de uitgezakte darmlus deels in hare ongewone ligging overkomt, deels door spanning en rekking van het in de buikholte terug geblevene darmkanaal wordt verwekt. — Zulke toevallen vinden menigmaal bij verouderde groote breuken plaats, wanneer de lijder veel ligchaamsoefeningen gemaakt heeft, en te lang in eene opgerigte houding gebleven is; — rust, — tijd, — en verzachtende klijsteeren, zijn zeer geschikt, om het vermoeden van eene alleenlijk door dergelijke omstandigheden te weeg gebragte beklemming spoedig weg te nemen.

Eindelijk kan het kolijk in het darmkanaal niet zeldzaam door gal, wormen, onderdrukte uitwaseming, — Hysterie, Hypochondrie, enz., ontstaan, en alsdan de uitgerekte darmlus ligtelijk deel krijgen aan den geprikkelden en krampachtigen fraat, waardoor het in de buikholte terug geblevene darmkanaal is aangetast.

Wanneer er nu nog bovendien veel lucht in het darmkanaal ontwikkeld wordt, en de plaats dezer luchtontwikkeling zich in de nabijheid der breuk bevindt, wanneer er tevens boven de plaats van het kolijk, en onder die der breuk, eene krampachtige vernauwing der darmen bestaat, waardoor de winden noch naar boven, noch naar beneden, ontlast kunnen worden, dan moet zich noodzakelijk in de breuk zelve eene pijnlijke en door zulke winden

ver-

verwekte uitzetting opdoen, die niet ongelijkvormig is aan eene beklemming der ontsnapte darm-lus. — Bij deze omstandigheden laat ook de breuk, als zij tevens gespannen is, niet toe, dat hare omvang, zonder grooten hinder des lijders, merklijk verkleind worde, hoezeer daarbij de toevallen der prikkeling en spanning in het overige des darmkanaals eenigzins opgehouden hebben.

Een dergelijk geval onderscheidt zich echter van eene beklemming, en wel daardoor, dat het kolijk het eerst in het onderlijf begonnen is, en zich nu allengskens van daar in de breuk heeft uitgebreid, dat het in de breuk geen hoogen graad bereikt, zich zelden aanhoudend, maar eerder *remitteerend*, en zelfs dikwijls *intermitteerend* voordoet, en gedurende de nalating ook vele winden door den mond of aars ontlast worden; dat de toevallen der uitzetting des onderbuiks en der darmen in dezelfde rede afnemen, als de krampachtige ontwikkeling der lucht vermindert; dat zulke lijders alleenlijk datgene uitbraken, hetwelk hun walging verwekt, terwijl zij water en sommige zachte vloeistoffen in groote hoeveelheid binnen houden. Ontdekt men eindelijk nog de oorzaken van zulk een kolijk, alsdan zal het gunstige gevolg der daarvoor geschikte geneesmiddelen den twijfel, die nog eenigermate mogt zijn overgebleven, geheelijk wegnemen.

§. 6.

Wordt des niet te min de beklemming der breuk gedurende haar eerste tijdperk miskend, of van de zijde des lijders in zoo verre veronachtzaamd, als deze, slechts een gewoon kolijk vermoedende en zich op huismiddelen betrouwende, de hulp van den Heelmeester verzuimd heeft, dan is bij den aanval van den *Ileus* de verdere veronachtzaming der kunsthulp wel niet te verwachten, en de Heelmeester ook niet te ontschuldigen, wanneer hij of het onderzoek naar het bestaan eener breuk nalaat, of de ontdekte breuk geopereerd heeft, zonder zich te voren van hare beklemming genoegzaam overtuigd, en de zachtere middelen vergeefs beproefd te hebben.

Het is niet vermoedelijk, dat men in onzen tijd bij den *Ileus* het onderzoek naar het bestaan eener breuk zal verzuimen; veeleer zou er, bij de heerschende zucht tot opereeren, met opzigt tot de bepaling eener beklemming die de operatie vordert, voor overijling te vreezen zijn, welke evenwel des te minder plaats mag hebben, naarmate de breukoperatie, bij eene niet plaats hebbende beklemming, niet slechts zonder goed gevolg, maar altijd schadelijk is, ten minste in zoo verre als daarbij die middelen verzuimd worden, welken de ziektestaat van het overige darmkanaal dikwijls zoo dringend vordert. Het is alzoo van groot gewigt, bij het bestaan eener breuk onbevangen en met ge-
noeg-

genoegzame gronden te beflissen, of de aanval van den *Ileus* van de beklemming der breuk, of van eene inwendige, in het overige darmkanaal huisvestende oorzaak afhangt.

De gelijkaardigheid der toevallen van beide de foorten van *Ileus*, de daarbij noodwendige opmerking van het, met betrekking tot de erkenning van den graad en van de opvolging, dikwijls slechts fijne onderscheid daarvan, verzwaren deze erkenning ten hoogste, doch moesten des te meer in het oog gehouden worden, daar geloofwaardige getuigen zeggen, dat ook ervaren Heelkundigen den door inwendige oorzaken verwekten *Ileus* met den van eene beklemming der breuk afhankelijken verwisfeld hebben.

Jammer is het, dat POTT (1), ons de beide volgende merkwaardige waarnemingen mededeelende, de nadere opgave der gronden, welke hem tegen, en der andere welke hem voor de noodzakelijkheid der operatie stemden, bij zich laat rusten.

I. Een bejaard Heer, die sedert vele jaren eene bekleemde darm-netbreuk had, klaagde over zware pijnen in het geheele onderlijf, bijzonder in de strek van den navel. Hij was zeer heet, slapeeloos, en had menigvuldige neiging tot braking. Zijne pols was vol, hard en snel; en de buik, tegen gewoonte, drie dagen verstoep.

POTT

(1) *Sämmtliche Chirurgische Werke, aus d. Englischen übersetzt.* Berlin, 1787.

POTT onderzocht de breuk zeer zorgvuldig; zij was groot en vol, gelijk hij die reeds meermalen zoo bevonden had, doch bij het betasten met de hand volstrekt niet gespannen of pijnlijk. — De buik was zeer gezwollen en hard, en gevoelig voor de geringste drukking met de hand, vooral in de navelstreek. Na rijpe overweging meende POTT te mogen besluiten, dat de breuk geene schuld aan het tegenwoordige lijden had. Daar evenwel eenige toevallen met die eener beklemming overeenkwamen, begeerde hij, dat er ook andere Artsen geraadpleegd zouden worden. — Men riep er nu een Geneesheer en een Heelmeester bij.

Dezen berigtte hij, wat hij van de ziekte had waargenomen, en deelde hen nu zijn gevoelen mede ten opzichte van de niet binnen te brengene breuk, welke naar zijne meening aan het tegenwoordige lijden geene schuld had, en verzocht daarop zijnen Collega's den lijder zelve te onderzoeken. Vergeefs trachtte men de breuk nog binnen te brengen, en zijn Collega geloofde, dat er beklemming bestond. — De Geneesheer gebod eene aderlating, klijfsteeren en afvoerende middelen, doch de laatste werden terstond weder uitgebraakt, en het gezette klijfsteer liep zonder drekstoffen weder af. De aderlating werd nu tot bezwijmens toe herhaald; er werd tabaksrook ingeblazen; — doch alles zonder uitwerking. Men stelde de Operatie voor; doch daar POTT haar niet voor noodwendig hield, stemde hij niet voor dezelve. — Men maakte ook den
lij-

lijder daarmede bekend, die daar niet eerder toe besluiten wilde, voor dat POTT zijne toestemming gaf en meende dat zij gelukkig zou afloopen. — POTT konde evenwel noch het eene noch het andere, dewijl hij noch met het eene noch met het andere instemde. Men beproefde toen alles, wat de Kunst kon aanwijzen en in uitvoering kon gebragt worden. — Maar de lijder stierf op den zesden dag.

Bij de lijkopening vond men den breukzak dik en hard, en daarin een groot stuk vet, een stuk van het *Ileum*, en een gedeelte des *Colons*, die alle gezond, zonder ontsteking en beklemming waren, en alleen wegens hunnen grooten omvang niet hadden kunnen binnen gebragt worden. In de buikholte vond men het *Jejunum* uitgezet, zeer ontftoken, en op eenige plaatsen koudvurig.

II. Een man van omtrent dertig jaren werd in het Bartholomeus-Hospitaal gebragt, terwijl hij oogenschijnlijk aan eene beklemde breuk laboreerde.

Hij had in drie dagen geen stoelgang gehad, hoezeer men purgeermiddelen en klijfteenen had aangewend. Hij braakte bijna onophoudelijk. Zijne pols was hard en snel, doch niet vol; zijn gelaat kondigde bereids den dood aan.

Hij had eene breuk ter regter zijde, waarin zich, naar alle kenteekenen, eene darmlus bevond. De breuk was week, onpijnlijk bij de betasting, en scheen binnengebragt te kunnen worden. Na vele pogingen bevond POTT, dat hij dit niet vermogt,

mogt, hoezeer hij daar alle moeite toe aanwendde. Deze herhaalde pogingen verwekten den lijder geene pijnen, en dit overtuigde POTT, dat de ziekteverschijnselen niet van de breuk aflamden; eene meening, waarin de lijder met hem overeenstemde.

De Heer NOURSE, die in de Ziekenzaal kwam, werd verzogt den lijder eveneens te onderzoeken. NOURSE was echter van gevoelen, dat, in weerwil van den schijnbaar pijnloozen staat der breuk, een klein gedeelte des darms evenwel dusdanig beklemd konde zijn, dat daardoor het bestaande lijden moest te weeg gebragt worden, en dat de Operatie aanwendbaar en nuttig zijn konde. Daar beider gevoelen wél gegrond scheen, meenden zij, dat de operatie zoo spoedig mogelijk moest gedaan worden, waarom men die ook terstond verrigtte.

De breukzak werd door de *tunica vaginalis* gevormd, en bevatte een gedeelte des *Ileums*, 't welk eenigzins met den bal vastgegroeid, doch zoo vrij van alle beklemming was, dat het, van het ziekelijk verband met den bal losgemaakt, gemakkelijk en zonder de insnijding van den liesring in de buikholte konde terug gebragt worden. — Ondertussehen was men zeer bezogd dat de geopeerde reeds zoude bezwijken, eer hij te bed kon gebragt worden; hij leefde echter nog tot den volgenden dag. — Zijn lijk werd geopend, en nu vond men in de buikholte een gedeelte des *Colons* geheel koudvurig en zwart.

De dwaling, die in beide gevallen begaan werd, had kunnen verhoed worden, als men op de *Anamnesis* des *Ileus* terug gezien had, en, niet door het bestaan der breuk verblind, de eigenlijke oorzaak van den eerste had nagespoord. Konde deze nu niet grondig uitgevorscht worden, dan had men wel moeten overwegen, dat de *Ileus* niet van de beklemming der breuk afhing, wanneer de toevallen daarvan zich allengskens zonder het voorafgaan van zulke gelegenheids-oorzaken vertoonden, welke eenigen invloed op de breuk konden hebben, — wanneer de liesring bovendien vrij was, — ten minste had men in beide gevallen op dit een en ander niet gelet, zelfs liet men het er in het tweede geval bij berusten, of de breuk eenigen tijd of welligt nog kort voor den aanval des *Ileus* kon binnen gebracht worden. Gesteld nu, dat het laatste had plaats gevonden, dan geregtigde dit nog wel eenigermate tot het vermoeden van beklemming der breuk — doch men konde in dit geval, evenmin als in het eerste, alsdan geene beklemming der breuk meer vermoeden, wanneer men alleenlijk den buik hard, gezwollen en pijnlijk, en daarentegen de breuk week en onpijnlijk bij de betasting vond. — Gesteld echter, men had ook de breuk tevens meer dan gewoonlijk gespannen en gezwollen gevonden, alsdan moest men overwogen hebben, of de spanning en zwellling der breuk later en in eene ongelijk mindere rede was ingevallen, als die des buiks. Overigens kon men ook des-

we-

wegens voor geene dezer gevallen de beklemming der breuk aannemen, dewijl men bij beide niet waarnam, dat de uitwendige drukking van den liesring pijn verwekte, dat de lijdens eerst van het *Kolijk*, en daarna van den *Ileus* overvallen waren, en dat zij reeds gedurende het *Kolijk*, doch vooral bij den *Ileus*, een gevoel van beklemmdheid gehad hadden, even als of er een strik om het onderste gedeelte der buikholte lag.

§. 7.

De ontsteking des darms in de breuk kan zelfs zonder de beklemming van deze bestaan, want de darm is in den breukzak aan de verschillende gelegenheidsoorzaken der ontsteking deswegens nog meer dan in de buikholte blootgesteld, dewijl zijne ligging in den eerste niet natuurlijk en de plaats zelve minder tot zijne bescherming geschikt is.

Tot geluk van den lijder en ter gunste van vele Heelkundigen, worden echter zulke gevallen zeldzaam aangetroffen, gelijk het ook opmerkelijk is, dat zij het menigvuldigst bij groote breuken voorkomen. Men mag niet te lang stilstaan bij de overweging of het bestaat, dewijl de darm bij de ontsteking meer en meer opzwellt, en dewijl de lies- of navelring, enz. in evenredigheid nauwer wordt, tot er eindelijk eene beklemming des darms moet ontstaan, waarop alsdan de operatie noodzakelijk volgen moet. Daar bij zulk een geval van ontsteking des darms alle handgrepen der *Taxis*,

gelijk ook, voor dat zich de beklemming nog in het verdere verloop vertoond heeft, de operatie nutteloos en in zoo verre schadelijk zijn, als de ontsteking gedurende de *Taxis* door drukking, en gedurende de *Operatie* door ontblooting des darms in hoogte toeneemt; — zoo zijn ook alleenlijk de middelen tegen de ontsteking aangewezen, en, om deze tijdig aan te wenden, de erkenningsteekenen van eene zoo groote aangelegenheid. Te dezen aanzien moet men het volgende in acht nemen:

Men ontdekt door eene nauwkeurige beschouwing aller omstandigheden, waarin de lijder zich voor zijne op handen zijnde ziekte bevond, of eene uitwendige, of eene inwendige gelegenheids-oorzaak, welke de ontsteking des darms verwekte, zonder dat men tevens eenige andere ontmoette, die de beklemming van dien te weeg kon brengen.

In de Breuk zelve lijdt de zieke vooreerst geringe en vlugtige kolijkpijnen, op welken spoedig een hoofdaanval volgt. — Naarmate nu de alsdan begonnen ontsteking sneller en in hoogerem graad verloopt, wordt de pijn in de breuk aanhoudender en heviger. Nu verhoogt elke drukking en beweging der breuk de pijn, hoezeer zich aan hare uitwendige bekleedfelen nog geen staat van ziekte openbaart, en zelfs de plaatst waar de darm uit de buikholte gezakt is, noch gespannen, noch vol, noch op zich zelve, noch bij het betasten, pijnlijk is. De lijder bespeurt verder in de breuk een aanhoudend kloppen, met vermeerderde warmte,
en

en daarbij nu en dan een gevoel, als of er eene vuurvonk midden door haar heen vloog. De pols is hardachtig, vol en snel. Was de ontsteking door eene inwendige oorzaak verwekt, alsdan werkt die ook meer of minder aanmerkelijk op het overige organisme, en de toevallen die dezelve aanduiden, verbinden zich in zulk een ziektegeval met elkander.

Wordt nu door eene ongunstige gesteldheid des lijders, of doordien de *antiphlogistische* middelen ontoereikend waren, de ontsteking niet bestreden, dan moet daardoor de zwelling der deelen in den breukzak toenemen, de lies- of navelring of de *Arcus Cruralis* eng worden, de tot hiertoe ontstokene darm allengskens ingekneld worden, en daarmede zullen eindelijk alle toevallen die het laatste tijdperk der beklemming aanduiden, zich in den hoogsten graad openbaren.

§. 8.

Zelfs kan de breuk onder omstandigheden voorkomen, welke de afleiding der toevallen van de bestaande beklemming of verzwaren, of daarom verbieden, dewijl men haar niet ontdekt.

Zulke gevallen nu daargelaten, waar lijders uit onkunde of valsche schaamte geene melding maken van het bestaan van hunne niet erkenbare breuk, vindt men er velen, waarbij slechts eene zijde des darms de breuk vormt, welke, daar zij op de oppervlakte des ligchaams als een naauwelijks be-

merkbaar gezwel verschijnt, moeilijk te ontdekken valt — of de breuk wordt dit, dewijl zij diep ligt, klein en de lijder vet is. — Zelfs kunnen gezwollen van een anderen aard haar bedekken of omgeven, en alzoo voor het nauwkeurigst onderzoek verbergen.

Intusfchen is het bij de ontdekking eener breuk nog geenszins beflist, dat die de beklemde zij; de bepaling daarvan gebiedt des te meer omzigtigheid, daar men bij breuken de meest verscheidene omstandigheden heeft ontmoet, die zoo ligtelijk tot dwaling henen leiden.

Zoo kan men aan eene zijde des ligchaams eene aanmerkelijke breuk ontdekken, en in de meening dat deze de oorzaak van den bestaanden *Ileus* is, tot de aanwending der zachte middelen spoeden, de *Taxis* beproeven, en de terugbrenging des darms in de buikholte bewerken; intusfchen duurt de *Ileus* voort, wanneer er zich aan de tegenzijde des ligchaams eene kleine breuk bevindt, die eigenlijk de beklemde is. Eveneens kan eene niet beklemde liesbreuk met eene beklemde navelbreuk gepaard zijn — of zich aan de eene zijde eene beklemde dijebreuk en aan de andere eene niet beklemde liesbreuk bevinden — of aan eene zelfde zijde eene *beklemde* dijebreuk nevens eene slechts *niet-inbrengbare* liesbreuk bestaan.

COOPER (2) meldt, dat hij zich bij een lijder die

(2) *Inguinal u. congenital Hernia.*

die drie breuken had, en waar alle teekenen van beklemming bestonden, ten aanzien van de behandeling in verlegenheid bevond. — Moeijelijker zijn echter de gevallen, waar zich aan dezelfde zijde en op dezelfde plaats eene dubbelde breuk vertoont.

Met betrekking tot den band van *Falloppius* berigt CALLISEN (3) het volgende: „eene kleine pas gevormde dijebreuk werd dadelijk zoo hevig beklemd, dat de operatie gevorderd werd. — Toen de huid gekliefd was, vond men onder den *Fallopischen* band niets van eene breuk, doch boven denzelfden was het peesvlies ter grootte van een duivenci uitgezet. — Men opende dit door eene snede, en vond daar een hevig beklemden darm in. De holte van dit gezwel had met de buikholte gemeenschap door eene zeer kleine opening, waardoor de darm gemakkelijk binnen gebragt werd.”

CALLISEN meende de operatie gelukkig volvoerd te hebben, en legde het verband aan; ook namen terstond daarna de toevallen af — maar zeer kort daarop werden zij op nieuw hevig, en verwekten binnen twintig uren den dood. Bij de lijkopening vond men het peesvlies der buikspieren met het buikvlies, boven den band van *Falloppius*, in eenen zak uitgezet, doch den darm volkomen binnen gebragt en weinig ontstoken. Een bijzondere breukzak, dien het buikvlies vormde, lag onder den

(3) *Acta Societ. Hass.*, Volum. 2.

den breedten band bovenwaarts naar de lendenpier gewend, en daarin een stuk darm, dat in een scherpen hoek omgeslagen en koudvurig was. De lijder had aldus twee breuken; de oorzaak des doods lag in de laatst ontdekte, en niet in de operatie.

Met opzigt tot den liesring meldt CREVE: (*Verhandelingen, bekroond met den prijs van het Legaat van Johannes Monnikhoff, vijfde Deel, pag. 201.*) „Ik sneed een zestigjarigen man, die aan eene beklemde liesbreuk leed en reeds gedurende verscheidene dagen met kolijkpijnen gekweld was. De Kunstbewerking slaagde wel; er volgde zelfs binnen 16 uren na dezelve buiksonstlasting; de Lijder bevond zich daarop redelijk. Omtrent den vijfden dag na de Kunstbewerking hield de buiksonstlasting op; de pijn verhief zich op nieuw, en tevens deed zich eene kleine ontsteking van de Darmbuis op: alle onderzoek naar de aanleidende oorzaak dezer verschijnselen was vruchteloos, en de Lijder stierf op den achtsten dag na de Kunstbewerking. Bij het openen des lijks vond ik eenen wand des omgewonden darms, tusschen eene spleet in de spiervezelen van de buitenste buikspier, boven den band van *Falloppius* beklemd, en met koudvuur aangedaan.”

Nog opmerkelijker is het, dat men eene gewone en eene aangeboren liesbreuk, in denzelfden liesring, aan dezelfde zijde waarnam. Behalve de gevallen die ARNAUD, SANDIFORT en BRUGNONE mededeelen,

len, is het volgende, door WILMER medegedeelde, tot onze tegenwoordige beschouwing het dienstigste. Ik werd, zegt WILMER, bij eenen man van middelbaren ouderdom geroepen, die ziek lei aan eene beklemde breuk, tot welks binnenbrenging men reeds alle gewone hulpmiddelen der kunst had aangewend. De lijder herinnerde zich, dat hij in zijne kindsheid van eene breuk was genezen, en dat eerst sedert zes of zeven jaren een dergelijk gezwel op dezelfde plaats weder verschenen was, hetwelk hem tot op weinige dagen voor de beklemming geen hinder verwekt had: de beklemming was door eene ligchaams-inspanning te weeg gebragt. Men ging over tot de operatie, welke door JARVIS verrigt werd. Het gezwel breidde zich uit over den ganschen balzak, zoo dat het de ballen bedekte. Toen de breukzak geopend was, ontlastte daar zich eene merkelijke hoeveelheid water uit, en er vertoonde zich eene lange darmlus van eene zwarte kleur dicht nevens den bal. In den liesring werd eene snede gemaakt, en daarop de darm volkomen binnen gebragt. Desniettemin bleef er buiten den liesring eene ziekelijke verhevenheid, beneden langs de zaadstreng. Toen men deze nauwkeurig onderzocht, zag men uit eene kleine opening eene zwarte, kwalijk riekende vloeistof gedurende eenige minuten uitvloeijen. Men was van verschillende meeningen ten opzichte van de bron dezer zwartkleurige vloeistof; maar geene van die sphenen voldoende. Nadat het ge-

wone verband was aangelegd, bragt men den lijder te bed. — Kort daarop begon het uitvloeijen der zwarte vloeistof op nieuw, en maakte in korten tijd het gansche verband doornat. De toevallen der beklemming duurden desniettemin voort, en de lijder stierf dertig uren na de operatie.

Bij de lijkopening vond men het gedeelte van het *Ileum* dat men binnen gebragt had, binnen de buikholte, in een goeden staat; toen echter dit gedeelte weggenomen was, was men zeer verwonderd van nog een ander gedeelte dezès darms in zijn eigen breukzak zeer duidelijk ingesloten te zien. Dit stuk darm was in de liesstreek derzelfde zijde beklemd geweest, en koudvurig geworden. Bij dezen lijder bestonden er alzoo twee breuken, waarvan de eene boven de andere lag, en welke door denzelfden liesring buiten gedrongen waren; de eene lag in zijn eigen, door het buikvlies gevormden breukzak, de andere was door het afdalen van den darm in den scheederok des bals gevormd.

Ten opzichte van de zorgvuldige nasporing der beklemdè breuk, moet eindelijk op diegene acht gegeven worden, welke men in de bekleedfelen van den buik waarneemt, en onder den naam van buikbreuk bekend is, vooral wanneer de toevallen der beklemming, na de gelukke *Taxis* van eene aan de tot hiertoe genoemde plaatsen ontdekte breuk, nog aanhouden, of wanneer men geene breuk ontdekt had, en even deze toevallen, hetzij stondelijk, hetzij wat later, na eene plotselinge
over-

overmatige inspanning , of na eene oppervlakkige wonding of ettering van een bepaald gedeelte der buiksbekleedfelen , gevolgd waren. Volgens de ondervinding , moet men alsdan bij het onderzoek naar zulke breuken wel in aanmerking nemen , dat zij reeds op alle plaatsen van de bekleedfelen des buiks zijn voorgekomen , hoezeer gewoonlijk in de witte lijn , en wel meermalen in dat gedeelte derzelve , dat tusfchen den navel en den hartkuil , als in dat , hetwelk tusfchen den navel en de fchaambeensvereening ligt.

Deze breuken kunnen des te ligter voorbijgezien worden , wanneer zij met eene andere , en vooral met eene navelbreuk gepaard gaan , of slechts zoo groot als eene olijf zijn.

Echter berigt ARNAUD , (*Traité des Hernies* , Tom. I. , p. 83. Paris , 1749.) dat hij aan de zijde van het zwaardvormige kraakbeen eene breuk vond , die slechts zoo groot als eene kerfpenpit was. Om dergelijke kleine breuken des te eerder te ontdekken , moet men den lijder niet op den rug liggende , maar in de regtftandige houding zijns ligchaams onderzoeken , terwijl men hem tevens laat hoesten , dewijl alsdan de kleine breuk zich uit de diepte der buikholte verheft , en daardoor bemerkbaar wordt.

Eindelijk kunnen er ook meerdere buikbreuken tevens voorhanden zijn , en alsdan kan men ook de bekleemde ligtelijk voorbijzien. Overigens zij men bij het bepalen van het bestaan van zulk eene breuk

breuk voorzigtig; want somwijlen ontmoet men in de bekleedfelen des buiks kleine vetgezwellen, die aan een steel hangen, welke zich door eene spleet in de witte lijn tot in het buikvlies uitstrekt. Verbinden zich nu toevallig met zulke vetgezwellen toevallen, die meer of minder eene beklemming der breuk aanduiden, alsdan kunnen zulke vetgezwellen met eene beklemde breuk verward, en in deze meening geopereerd worden. Dus vermeldt onder anderen de beroemde SCARPA (pag. 343.) een geval van dezen aard, dat hem zelve gebeurd is, met de volgende vrijmoedigheid.

„ Door zulk eene Complicatie (*coëxistentie*) kan
 „ de Arts ligtelijk tot een misflag verleid worden,
 „ wanneer hij meent, dat een dier gezwellen eene
 „ wezenlijke breuk is der witte lijn, en hij zal
 „ den lijder aan eene operatie onderwerpen, welke
 „ voor dit gebrek in geenen deele gepast is. Ik
 „ zelf ben op deze wijze bedrogen geworden.
 „ Voor eenige jaren werd er eene vrouw van vijftig
 „ jaren, eenigzins vet, doch van een slappen
 „ lichaamsbouw en eene hebbelijke hysterische
 „ constitutie, in het Chirurgische CLINICUM ge-
 „ bragt, welke den vorigen nacht door een zeer
 „ hevig *Kolijk* was aangetast, hetwelk, gelijk zij
 „ zeide, door eene beklemde breuk verwekt was.
 „ Haar buik was zeer gespannen, en pijnlijk bij de
 „ betasting; de onderste ledematen waren koud,
 „ de pols klein; zij had walging, neiging tot bra-
 „ ken, en was verstoep. Vlak onder den navel,
 „ naar

„ naar de linkerzijde der witte lijn, bevond zich
 „ een gezwel van de grootte eener noot, hetwelk
 „ met eene natuurlijk gekleurde huid bedekt was.
 „ De lijderes zeide ook, dat zij dikwijls aan ko-
 „ lijkpijnen leed; doch zij waren nooit zoo hevig
 „ geweest als nu, hetgene zij aan het gebruik van
 „ slecht bereide groenten en meelspijzen toeschreef.
 „ Ook scheen het haar toe, en dit bedrog vindt
 „ men veel bij zieken die hevige pijn lijden, dat
 „ het gezwel sedert het begin des *Kolijks* zeer
 „ merkelijk grooter was geworden, dan het tot dien
 „ tijd toe geweest was, en dat het pijn deed, hetgene
 „ te voren geen plaats had gehad. Overtuigd der-
 „ halve, dat dit gezwel eene beklemde breuk der
 „ witte lijn was, en daar het mij bekend was,
 „ dat deze breuk, even als de navelbreuk, zeer
 „ spoedig tot versterking overgaat, besloot ik zoo
 „ spoedig tot de operatie. Nadat ik de bekleed-
 „ selen geopend had, vond ik geen spoor van
 „ breukzak. Er was in het gezwel eene geringe
 „ hoeveelheid van verhard vet bevat, dat in een
 „ steel uitliep, die kennelijk door de witte lijn
 „ heen drong, en welke ik met eene schar af-
 „ sneed. Nu kende ik den waren aard der ziek-
 „ te — warme baden, — verzachtende klijsteeren
 „ en fomentatien, het inwendig gebruik van het
 „ *Oleum Ricini* in kleine giften, bewerkten stoel-
 „ gang; en het *Kolijk* ging in korten tijd over.
 „ Ook de kleine insnijding heelde spoedig.”

§. 9.

In het algemeen is de noodwendigheid wel erkend, om de beklemde en nog niet koudvurige darmbreuk zonder draling van de beklemming te bevrijden, en in zijne natuurlijke plaats terug te brengen, dewijl het uitstel de beklemming en hare uitwerkfelen in hevigheid doet toenemen, en de Kunst der genezing verzwaart en alzoo den staat des lijdens verergert.

Houden wij ons echter bezig met de bepaling van de middelen tot de uitvoering dezer geneesaanwijzing, alsdan leeren ons de bijzondere gevallen, dat een gegrond befluit, of voor de *therapeutische* middelen en de *Taxis*, of voor de *Operatie*, even zoo moeilijk, als met opzigt tot den lijder van groote aangelegenheid is. Daar ondertusfchen de aan zich zelve overgelatene natuur den lijder fomtijds, offchoon alleen door eene drekfistel, van den dood kan redden, zoo moet de Heelmeester die zoo wel de eerfte als de laafte vermag te voorkomen, alles aanwenden om de Kunst door verftand en praktifche ftandvastigheid in hare hooge waardigheid te handhaven.

§. 10.

De bewerkftelling der geneesaanwijzing door *therapeutische* middelen en de *Taxis*, is voor het gevoel des lijdens en de aanfchouwing zijner nabeftaande, eene zachte behandeling — die ook geene
bij-

bijzondere vaardigheid van de zijde des Heelmeesters vordert, ja zelfs hem van de zorg bevrijdt voor eenige bloeding, kwetsing van den darm en zelfs van gewigtiger deelen, als ook om den dikwerf schadenden indruk des dampkrings op het buikvlies te verhoeden; die bovendien, na wel gelukten uitflag, de genezing eener wonde bespaart, en in zoo verre eene ligte en spoedige herstelling des lijders bewerkt. Deze in vergelijking met de operatie onmiskkenbare voordeelen, verleidden menigen lijder, ja zelfs Heelmeester, om zich gerustelijk op deze behandeling te verlaten, of onder een ijdel hopen het gunstige tijdstip der operatie te verzuimen, waardoor den eerste de dood te beurt viel, en de andere genoodzaakt werd de ware oorzaken van deze noodlottige uitkomst te verbergen.

§. 11.

Derhalve moet men zich door zulke voordeelen niet laten verblinden, en veeleer immer en wel bedenken, dat een gegronde beslissing voor de zachte behandeling eigenlijk en allereerst op eene nauwkeurige kennis van de oorzaken, van de hoedanigheid en van den graad der beklemming, als ook op de plaats hebbende gesteldheid der darmbreuk, rusten moet, en dat alleen de operatie het vertrouwde middel is, om de darmbreuk van hare beklemming te bevrijden, en op hare natuurlijke plaats terug te brengen.

§. 12.

§. 12.

Ware intusfchen deze erkenning onbereikbaar, en gebod de voorzigtigheid, om de behandeling allereerst met zachte middelen te beginnen, ten einde, vrij van alle verwijt, met meer nadruk op de operatie aan te kunnen dringen, dan is het voorzigtig beproeven van verzachtende klijsteeren, van een streng dieet, en met opzigt tot de bijzondere gesteldheid des lijders, van matige aderlatingen en opiaten allezins te billijken; dewijl deze therapeutische middelen toch de uitwerkselen en gevolgen der beklemming palliatief tegengaan, hetwelk noch door warme of koude baden, noch door het gebruik van purgeer- en braakmiddelen of van prikkelende tabaksklijsteeren, als ook van koude of warme omslagen, enz., zoo onvoorwaardelijk te verwachten is.

Deze allen achtereenvolgend aan te wenden, om zeker te zijn, dat, daar alle zachte middelen niets gebaat hebben, het tijdstip der operatie ingetreden is, en men nu tot dit toereikende middel zijne toevlugt moet nemen, is eene even zoo gewaagde als grof *empirische* handelwijze.

§. 13.

Nevens de therapeutische middelen, eischt de zachte behandeling ook nog wezenlijk de gunstige ligging des ligchaams van den lijder, verbonden of met de drukking, welke een op het breukgezwel
ge-

gelegd toereikend gewigt bewerkt, of de *Taxis*; weshalve men, tot de zachte behandeling befluitende, ook naauwkeurig moet overwegen, wat zulke bijhulpmiddelen tegen zich hebben. — In dit opzigt doen zich de volgende gronden voor:

Bijaldien eene omzigtige proef binnen korten tijd in het geheel geene gunstige verandering in de breuk maakt, en deze integendeel gevoelig en meer gespannen wordt, alsdan doet de aanhouding of menigvuldige herhaling dier proef, die bovendien zeer zelden van nut is bij breuken die klein of werkelijk beklemd zijn, meer of minder nadeel.

Altijd is deze proef nutteloos, als de hals van den breukzak naauw en hard is, hetgene men bij eene oude breuk gewoonlijk vindt; als die een langen tijd door een breukband binnen gehouden, en plotseling uitgeschoten en beklemd geraakt was — bij breuken, waarin men eene kennelijke vochtgolving waarneemt; bij breuken wier darmlus ineen gewikkeld is geraakt, of door schijnvliezen met haren breukzak, of den bal, of op eene zekere plaats met den liesring, enz., is vastgegroeid — voorts, waar het net of eene andere ziekelijke gesteldheid van den breukzak de beklemming bewerkt. De proef is, offchoon zij gelukken moge, ook in dat geval niet van nut, als de breukzak met de in hem bevatte deelen terug gebragt wordt, en deze in den vernauwd en verdikten breukzak nog altijd beklemd blijven; welke gevallen ons, met de opgave hunner kenteekenen, medege-

deeld zijn door RICHTER, LE DRAN, ARNAUD, DE LA FAYE, HENKEL, VIQUEURIE, SCARPA en anderen. — Blijkbaar schadelijk is eindelijk deze proef, zoodra eene matige drukking op het gezwel den zeer gevoeligen lijder merkelyk pijnigt; of wanneer de toevallen eene ontsteking des darmkanaals in de breuk of in de buikholte aanduiden — eindelijk bij het minste vermoeden van de reeds voorhandene versterking in de breuk, welke zich aankondigt, door vermindering of nalating der pijn in den buik, door verandering van de kleur der huid die de breuk bedekt, en door de weekheid van het gezwel, dat te voren merkelyk gespannen en veerkrachtig was.

§. 14.

De gezamenlijke beweegredenen die tot de zachte behandeling doen besluiten, moeten steeds worden overwogen, opdat men noch de bestaande beklemming doe toenemen, noch den tijd tot redding des lijders met nuttelooze proeven verlieze.

Tot Confulent geroepen, waar reeds gedurende eenigen tijd de zachte behandeling beproefd is, behoeft men dus inderdaad een nauwkeurig berigt en toetsing van den aard, duur en gevolgen van zulk eene proef; vooral moet men niet voorbijzien, in hoe verre slechts de *Inhoud* der darmlus terug geschoven, doch de *Darmlus* zelve nog beklemd zij.

§. 15.

§. 15.

Om de mistasting in de keuze tusschen de zachte behandeling en de Operatie, te ontgaan, is evenwel de behoorlijke overweging der toestanden, welke de operatie het naaste eischen, even noodwendig als zekerheid gevend.

Daartoe behooren:

A. *De Oorzaken der Beklemming.*

Deze te erkennen is van eene besliste noodzakelijkheid, waaromtrent de Hoogberoemde RICHTER reeds opmerkt: „het ware te wenschen, dat de „Arts, uit beslissende teekenen, in elk geval, zoo „wel de zitplaats als den aard der beklemming „konde erkennen: deze erkenning zoude hem in „de behandeling van veel nut zijn; hij zou niet „zoo menigmaal, als thans plaats heeft, geheel „doellooze middelen aanwenden, en in gevallen „waar alleen de operatie kan redden, niet tot „groot nadeel des lijders bij het gebruik van on- „werkzame middelen verwijlen. (In zeer vele ge- „vallen echter worden de oorzaken, helaas! eerst „bij de operatie, of na den dood des lijders „ontdekt.” Gewoonlijk geeft men werkelijk te weinig acht op het onderscheid tusschen verwijderde en naaste oorzaken van de beklemming der breuk; edoch zoo verschillend als de eerste zijn mogen, zoo is toch de laatste steeds eene en de-

zelfde: namelijk het uitwerkfel (*produkt*), gevormd door het Beklemmende en het Beklemde.

Wie derhalve de natuur van de opening, door welke de darmlus uit de buikholte ontsnapt, of den verharden en engen hals des breukzaks, of den prikkel in dezen, of het verharde net, of ook wel een band welke de uitgezette darmlus omgeeft, reeds als de naaste oorzaak der beklemming der breuk beschouwt, die is volgens het bovenstaande in zeer groote dwaling; dewijl er eerst dan beklemming ontstaat, wanneer de uitgezakte darmlus evenzeer door vochtsophooping in haar weeffel, of door uitzetting van haren inhoud, door winden, excrementen, enz., in omvang begint toe te nemen, wanneer zich nog een ander gedeelte van het darmkanaal of van het net plotseling daarbij voegt.

Kan men derhalve bij de nauwkeurige beschouwing van het gegeven geval toereikend uitvorschen, hoedanig en hoe aanmerkelijk het aandeel zij, dat het Beklemmende en het Beklemde aan de vorming van elke naaste oorzaak hebbe, alsdan kan men ook behoorlijk bepalen, welke middelen eigenlijk tot de zachte behandeling moeten gekozen worden, en wat daarvan te wachten zij.

In alle gevallen nu, waarbij dit aandeel noch in *Quali* noch in *Quanto* bepaalbaar is, als ook daar, waar het aandeel van het eene, of van het andere, of van beiden, niet genoegzaam door de zachte behandeling bestreden kan worden, wordt
daar

daarom de Operatie vereischt, dewijl wij alleen door deze tot de werkelijke aanschouwing der naaste oorzaak van de beklemming geraken, en de mid- delen tot opheffing daarvan deels op eene voldoen- de wijze kiezen, deels met een beslissend gevolg aanwenden kunnen.

§. 16.

De *Anamnesis*, de verschijnselen in het eerste oogenblik der beklemming, als ook de gesteldheid van de breuk, leveren ons intusschen de kentee- kenen op, door welken dat aandeel bepaalbaar, en het vermogen der zachte behandeling af te meten is.

§. 17.

Met betrekking tot het *Beklemmende* is het vol- gende in acht te nemen:

a.) *De Plaats*, waardoor de darmlus uit de buik- holte ontsnapt is, heeft het grootste aandeel aan de vorming van de naaste oorzaak der beklemming, en eischt in zoo verre de Operatie, in gevalle

1.) Waar die plaats voor de eerste maal, en door eene doorgedrongen darmlus, plotseling geo- pend wordt, en deze, naauwelijks aan de buik- holte ontsnapt, ook reeds beklemd is;

2.) Waar zulk een geweldig buitendringen door eene hevige inspanning of sterke schudding des lichaams veroorzaakt is;

3.) Wanneer de lijder van het manlijke ge-

flacht, volwasfen of in middelbare jaren, rustig en sterk is;

4.) Waar slechts de darmlus in de breuk bevat is;

5.) Wanneer de breuk klein, ten minste niet tot die van gemiddelde grootte te rekenen is;

6.) Als de beklemmende plaats tevens opgezet, gespannen, en bij eene matige drukking pijnlijk is, de daardoor verwekte pijn zich tot in den buik uitstrekt, en daar aanmerkelijker dan in de breuk zelve waargenomen wordt;

7.) Als deze pijn spoedig zelfstandig wordt, zich ook zoowel in het onderlijf, als meer benedenwaarts in de breuk uitstrekt, en op de beklemmende plaats steeds het merklijkst is;

8.) Als de breuk bij haar ontstaan reeds gespannen is, in het vervolg niet merklijk grooter wordt, hoezeer zij pijnlijker wordt;

9.) Als de overige toevallen der beklemming plotfeling ontstaan, en zonder nalating spoedig in graad toenemen: vooral wordt het vóór het ontstaan der breuk onpijnlijke onderlijf in korten tijd reeds in zeer aanmerkelijke medelijgendheid betrokken, die meer op ontsteking dan op kramp wijst.

b.) *De Breukzak* is, gelijk men in SCARPA'S Meesterstuk over de Breuken genoegzaam vindt aangewezen, niet zoo zeldzaam deelhebbende aan de naaste oorzaak der beklemming, die hij door verharding en vernauwing van zijnen hals, of van het midden zijns ligchaams helpt vormen — den
bij-

bijzonderen en aanmerkelijken wederstand van dezen nu kan de zachte behandeling in geenen deele toereikend bestrijden; hare aanwending geeft, behalve hare meestal schadelijke werking op de beklemde darmen, door de somtijds gevolgde verplaatsing van dezen zoowel als van den breukzak, veeleer gelegenheid tot misleiding.

Bij zulk eene beklemming wordt daarom de operatie gevorderd, welke ook wanneer de breukzak bovendien nog het grootste aandeel aan de vorming der naaste oorzaak heeft, zonder uitstel zou moeten verrigt worden.

Zulk eene aanmerkelijke deelneming openbaart zich door het volgende:

1.) Hetzij de breuk aangeboren en in den eersten tijd verzuimd, of eerst in den kindschen, volwasfenen, of ook in den middelbaren leeftijd gevormd is, hetzij die terstond in den beginne, of ook eerst na lateren tijd, in den balzak is afgedaald, hetzij die eene reeds tot zekere grootte gevorderde Lies- of Dije-breuk is — zij werd in alle deze gevallen binnen gebragt, en met vele oplettendheid, hoezeer jaren lang, door middel van eenen op voldoende wijze drukkenden, doch niet altijd behoorlijk aangelegden breukband, geheel binnen gehouden, drong evenwel op nieuw, na het weder afleggen van den band, onverwachts en plotseling buiten de buikholte, en werd reeds op het eigen oogenblik ingeklemd.

2.) Deze buitendringing der breuk volgde of

bij eene hevige inspanning, of op eene schudding des ligchaams, door een sprong, val, neerstorting, bewerkt.

3.) De daardoor buitengedrongen darmlus vormt nooit eene breuk van middelbare grootte; maar zij is veeleer kleiner, dan zij bij haar eerste verſchijnen was.

4.) Het gezwel dat zij vormt, is meer of minder peervormig, aan den bodem des breukzaks breeder, nabij den hals ſmaller wordende, en ten laafte in de gedaante van een ſteel zamengedrongen.

5.) Gewoonlijk voelt men zulk een breukzak nabij zijnen hals ook meer gefpannen, en langs dezen eene grootere of kleinere plaats aanmerkelijk verhard.

6.) De opening waardoor de darmlus aan de buikholte ontfnap is, is noch gevuld, noch zoo vast over den hals des breukzaks aanfluitend, als bij eene andere beklemming.

7.) De verharde plaats van den hals des breukzaks doet pijn bij eene matige drukking; deze pijn wordt ook ſpoedig zelfſtandig, en ſtrekt zich eindelijk benedenwaarts in den breukzak uit, en bovenwaarts in de buikholte.

8.) De overige toevallen der beklemming zijn zoo wel in hunnen aanvang als in hun verloop haafstig.

9.) Als men de *Taxis* bij zulk eene breuk beproeft, dan wijkt een meer of min aanmerkelijk
ge.

gedeelte van het gezwel in de buikholte terug, en het overige blijft hard voor den liesring of den band van *Poupart* liggen; alsdan ziet en voelt men duidelijk, boven de eene of andere dezer plaatsen, een gezwel dat voor de beproeving der *Taxis* niet bestand, en door de terug geschoven breuk gevormd wordt. Drukt men het zoo wel boven als onder deze plaats liggende gezwel, dan gevoelt de lijder dezelfde pijn. Laat men alsdan den lijder hoesten, terwijl hij staat, dan zakt de terug geschovene zwelling weder naar beneden, neemt dezelfde plaats in en is even groot als voor de beproeving der *Taxis*.

Men heeft zelfs bij de beproeving der *Taxis* zulk eene bekleemde breuk geheel in de buikholte terug geschoven, en geeft voor dit uitwerksel de volgende kenteekenen op:

a.) Er wordt geen geruisch of rommeling gedurende de binnenbrenging der breuk waargenomen.

b.) Men vindt den balzak ledig, als gewoonlijk, wegens den niet buiten gebleven breukzak.

c.) Van gelijken is de liesring even zeer meer open, en als men den vinger tot genoegzame diepte in deze opening inbrengt, en den lijder tevens laat hoesten, dan bespeurt men een hard gezwel, dat gespannen is, en door de op nieuws naar buiten dringende breuk gevormd wordt.

d.) Boven den liesring bevindt zich een onge-
woon gezwel, welks drukking dezelfde pijn ver-

wekt, welke de lijder bij de drukking der te voren onder den liesring gelegene breuk ondervond.

e.) Het gewigtigste teeken is, de aanhouding van al de verschijnselen der beklemming, en de neiging tot spoedige terugkomst van de breuk.

§. 18.

Verharding en vernauwing van het middendeel des breukzaks komt zelden voor, — en alleen dan, wanneer zulk eene plaats zich door eene hem kringsgewijs omgevende aanmerkelijke verdieping onderscheidt, vormt zij, hoezeer tot eene bijzondere deelneming aan de naaste oorzaak der beklemming onvermogen, echter altijd eene Complicatie daarvan, die op zich zelve en in zoo verre de operatie vordert, als de zachte behandeling haar niet op eene voldoende wijze tegengaat. Dit is intuschen ligtelijk af te meten, als men de navolgende, uit SCARPA's Meesterwerk (pag. 106 en 107 der Hoogd. vertaling) getrokken beschrijving van deze afwijking des breukzaks met vereischte aandacht en kennis overweegt.

„ De breukzak was omstreeks zijn middendeel kennelijk in twee zakken verdeeld, waarvan de eene boven den andere lag, zoo dat zij twee vlakten aanboden — tusschen beide deze zakken bevond zich een harde en vooruitspringende rand, in den vorm van een ring, welke eene ronde opening tusschen de beide zakken liet, en aan beiden wederkeerig tot mond verstrekte. — De bo-
ven-

venste zak was veel wijder en dieper, dan de onderste. Beiden werden door eene dunne darmlus gevuld, van onderscheiden lengte. Het was niet moeilijk bij het lijk het grootere in den bovensten zak bevatte gedeelte dezer darmlus opwaarts te voeren, en te bewerken, dat zij in de buikholte terug keerde, maar zoodra men die darmlus, welke in het onderste gedeelte van den zak afgedaald was, begon terug te brengen, vond men zwaarigheid om het door de opening, waardoor de beide zakken met elkander gemeenschap hadden, terug te voeren. Men vergelijke hiermede nog de tweede Figuur van de zesde Plaat, welke dit praeparaat zoo aanschouwelijk en juist voorstelt.

c.) Het *Net* wordt bij een lang verblijf in den breukzak op menigvuldige wijze van weeffel en gedaante veranderd; en, doordien het eene groote neiging heeft om met den breukzak zamen te groeijen, aan de wanden van deze op verscheidene wijze vastgehecht, en tevens in zijne ligging en houding vast bevestigd. Daarom vindt men het nu eens in eene dikke, taaije en bijna kraakbeenachtige zelfstandigheid veranderd, dan eens eene scheede, of een ring, of een gordel, of een gaffel, of eene korf of breukzak in den breukzak vormende — in alle deze gedaanten echter eene opening hebbende, door welke de uit de buikholte doorgedrongen darmlus beklemd en ingesloten wordt.

Bij de, helaas! zoo menigvuldige veronachtzaming der netbreuk, is het tevens ligtelijk op te

ma-

maken, hoe dikwijls het net aan de vorming van de naaste oorzaak der beklemming van het darmkanaal een aanmerkelijk aandeel moet hebben.

Daar intusfchen de eenvoudige netbreuk, na eenigen tijd bestaan te hebben, de *Taxis* zoo zeer wederstreeft, zoo is het ook ligtelijk te begrijpen, hoe weinig de zachte behandeling hier vermoge, en hoe zeer de Operatie gevorderd zij, dewijl alleen door deze de darmlus uit zulk eene beklemming kan ontwikkeld worden.

Deze toestand kenmerkt zich door de volgende kenteekenen:

1.) Zulk eene breuk bevindt zich meestal aan de linker zijde des ligchaams.

2.) Zij had reeds lange bestaan en was tot hiertoe eene verzuimde netbreuk.

3.) Het gezwel werd van buiten noch gedrukt, noch met geweld verschoven.

4.) De lijder had echter te voren hevige inspanningen gedaan, en zijn ligchaam in sterke beweging gebragt;

5.) Daarna terstond eene pijnlijke spanning in de breuk ondervonden, welke zich tot in de buikholte uitstrecte, zonder dat men eene bijzondere vergrooting der breuk waarnam.

6.) Drukt men de breuk nabij den bodem van haren zak, tusfchen den duim en den wijsvinger gevat, in de rigting van hare breedte, dan ontwaart de lijder daardoor geene pijn; schuift men daarop den duim en den wijsvinger allengskens naar den

hals

hals des breukzaks, dan komt men aan eene pijnlijke plaats, van welke af gerekend alle overige daarop volgende punten pijnlijk zijn.

7.) Vooral echter kenteekent zich zulk eene breuk ook daardoor, dat het gezwel overal oneffen, ongewoon hard, en minder gespannen is.

8.) De liesring of de band van *Poupart* zijn noch zoo gevuld, noch zoo vast om den hals der breuk aangesloten, als daar, waar zij deel aan de beklemming nemen.

9.) De overige toevallen der beklemming van eenen darm ontdekken zich ook, naar het Sub N°. 4 en 5 gemelde, even zoo spoedig, als zij snel-lijk in graad toenemen; doch men moet ten aanzien dezer toevallen wel opmerken, dat men op deze alleen niet vertrouwe, dewijl zij ook bij de eenvoudige netbreuk ontstaan, vooral wanneer op deze eene uitwendige drukking of andere magt zoodanig wordt aangebragt, dat zij aanmerkelijk gekneld en in den ontstekingsstaat gebragt is, gelijk dit vele in *POTT's* Chirurgische Werken vermelde gevallen genoegzaam bevestigen, welke voor hen zeer leerzaam zijn, die, eene blinde voorliefde tot het doen der operatie hebbende, hierdoor verblind, zich niet zelden overijlen.

§. 19.

Ten opzichte van het *Beklemde* moet men overwegen, dat het aandeel, hetwelk de uitgezakte darmlus aan de vorming der naaste oorzaak van de

be-

beklemming heeft, alleen op de vergrooting van haren omvang aan deze en gene zijde der hem beklemmende plaats rust, weshalve ook deze deelneming des te opmerkelijker is, hoe aanmerkelijker de vergrooting was, die de beklemming onmiddellijk voorafging.

Daar intusfchen deze vergrooting of door toefchieting van eene nieuwe darmlus, of ook van het net, of door ontsteking, of door uitzetting der uitgezakte darmlus, bewerkt wordt; en daar verder de zachte behandeling, indien zij zulk eene vergrooting niet geheel wegnemen, haar ten minste zeer aanmerkelijk verminderen kan, zoo wordt de operatie in zulk een geval des te minder gevorderd, hoe meer men dit aandeel aan den beklemden darm mag toefchrijven.

Dit had onloochenbaar ook plaats in die gevallen, waar de zachte behandeling, bij tijds en bij afwezendheid van andere complicatien aangewend, zich eenen zoo uitgebreiden naam en groot vertrouwen verwierf.

§. 20.

De kenteekenen van zulke gevallen zijn bij de vergrooting

a.) *Door het bijkomen van een nieuw stuk darm of net:*

1.) De breuk lag steeds buiten, of werd, hoezeer zij bij de horizontale ligging des ligchaams van zelve naar binnen ging, en bij den opgerigten stand

stand weder uitzakte, door geen breukband binnen gehouden.

2.) Behield in het eene, zoowel als in het andere geval, ten minste eene middelbare grootte.

3.) Raakte terstond, na eene inspanning der krachten of schudding des ligchaams, of na lang aanhoudend staan of gaan, beklemd.

4.) Is nu grooter, dan te voren.

5.) De lijder gevoelt zich, op den rug liggende, zee verligt.

6.) De plaats waar de darmlus uit de buikholte is uitgedrongen, is wel vergroot, doch zonder bijzondere spanning of pijn.

7.) Ook de lijder klaagt in de breuk meer over spanning dan over pijn, verdraagt daarom ook eene matige drukking daarvan met de vlakke hand, gedurende welke men duidelijk de wormswijze beweging des darms en rommelingen in denzelfen waarneemt.

8.) De overige toevallen der beklemming zijn bij hun ontstaan of verloop noch haastig, noch hevig.

§. 21.

b.) *Door ontsteking der uitgezakte darmlus.*

1.) De breuk bestond reeds lange voor hare beklemming.

2.) De beklemming zelve volgde onder de verschijnselen, welke reeds in §. 8. opgegeven zijn, maar des te langzamer, hoe grooter het uitgezakte darmstuk is — in zoo verre zal echter ook de zach-

zachte behandeling meer hulp bieden; doch in het tegengestelde geval spoediger gevorderd worden.

§. 22.

c.) *Door uitzetting van de uitgezakte darmlus, hetzij door winden, of door ophooping van meer of minder vaste stof.*

1.) De breuk is verzuimd, de haar vormende darmlus lag meesttijds buiten, of wanneer zij bij nacht in het bed grootendeels in de buikholte terugging, zakte zij bij dag weder uit.

2.) De dus gestelde breuk was eerst allengskens grooter geworden.

3.) Of bij een krampachtigen staat des darmkanaals, of bij traagheid der in den breukzak gedaalde darmlus, is door verzuim van het alsdan te houden diët, en zonder medewerking van die uitwendige oorzaken, welke andere foorten der beklemming ten gevolge hebben, de uitgezakte darmlus, of door winden, of door ophooping van vaste stof allengskens aldus toegenomen, dat eindelijk daardoor de vorming van eene beklemming tot stand kwam.

4.) Als deze werkelijk gevormd is, dan vindt men de opening, uit welke de darmlus uit de buikholte is ontfnapt, gevuld, doch minder gespannen en ook minder pijnlijk;

5.) En bovendien de breuk vergroot, ofschoon minder pijnlijk, gelijk ook in het algemeen al de overige toevallen der beklemming, voor zoo verre zij

zij zich in de breuk en in de buikholte openbaren, deels in hunne opvolging, deels in hunnen graad, zeer verschillen ten opzichte van die gevallen, waar het beklemmende het grootste aandeel aan de vorming der naaste oorzaak der beklemming heeft, zoodat reeds hieraan de ervaren Heelmeester het tegenwoordige geval erkent.

6.) Daarenboven bespeurt men dáár, waar de uitzetting der darmlus door winden verwekt wordt, dat de lijder, door eene hypochondrische of hysterische Constitutie meermalen aan krampachtige Kolijken lijdende, juist door gemoedsaandoeningen, door verkouding, enz., aan zulk eene ziekte lijdt, en middelerwijl, na eene korte aanhouding daarvan, reeds aan zeer verscheidene zenuwtoevallen onderhevig geworden, als ook het onderlijf bereids door winden uitgezet en gespannen geweest was, eer de breuk zich uitzette, door vergrooting gespannen en trommelzuchtig werd, terwijl op dat tijdstip, waarop deze verandering der breuk aanmerkelijk geworden was, de beklemming gevolgd is, en de *Taxis* nu te vergeefs beproefd wordt. Daarbij komt verder dat, hoezeer de breuk, even min als de beklemmende plaats, noch beduidend gespannen, noch bij eene matige drukking pijnlijk zijn, zich evenwel meermalen de ontrustendste verschijnselen vertoonen, als benaauwde ademhaling, kleine krampachtige pols, braking, hik, benaauwdheid, doodsbleeke kleur des gelaats, en koud zweet, over het gansche ligchaam ver-

D spreid,

spread — doch te zamen dit bijzondere hebben, dat zij zich reeds door hare gedurige wisfeling in graad, en aanhouding zoo wel als opvolging, met opzigt tot hare oorzaak verraden. Als echter de winden zich van boven en van onderen ontlasten, en de in zulk een krampkolijk bereids beproefde middelen behoorlijk aangewend worden, worden de gezamenlijke toevallen aanmerkelijk gematigd, en terwijl zij volkomen aflaten, treedt zulk eene breuk of geheel terug, of behoeft daartoe slechts de omzigtige aanwending der *Taxis*.

7.) Dáár, waar meer of minder vaste stoffen de in de breuk liggende darmlus tot beklemmens toe uitzetten, klaagde de lijder reeds lange te voren over zwakke spijsvertering en hardnekkige buiksverstopping — had echter kort voor de beklemming de maag met spijs of gegiste dranken overladen, of eene merkelijke hoeveelheid vruchten met hare schellen of pitten ingeslikt, of door eene andere oorzaak eene indigestie opgedaan, of werd, aan wormen lijdende, op dien tijd daardoor hevig gekweld.

Op zulke voorboden zwol eindelijk de breuk meer of minder langzaam op, werd zwaar en hard, en met toenemende vergrooting eindelijk beklemd. Nu trachtte men te vergeefs door de *Taxis* de breuk binnen te brengen, hoezeer bij eene matige drukking hare spanning eenigzins vermindert. — Langzamerhand werd de breuk ook pijnlijk; echter heeft dit, gelijk ook de overige toevallen der be-
klem-

klemming, een traag verloop en *torpide* karakter. — De gepaste aanwending van middelen die het darmkanaal ledigen, geeft veel verligting, en is in zeer vele gevallen, bij tijds en met nadruk gebezigd, toereikend, om de omzigtige beproeving der *Taxis* zoodanig te ondersteunen, dat zij volkomen gelukke.

§. 23.

B. *Het de Breuk vormende Ingewand.*

In de Archieven der Heelkunst bevinden zich gevallen van breuken van bijna alle buiksingewanden. — Het onderzoek in hoe verre elk van dezen, in geval van beklemming, de operatie vordere, ligt buiten den hier voorgestelden beschouwingskring, waarin slechts de darm is opgenomen, weshalve van dezen alhier nog valt aan te toonen, in welke anderfoortige opzigten dezelve, behalve door zijn aandeel aan de vorming van de oorzaak der beklemming, de operatie verder kan vorderen:

Hij vordert die verder wegens de volgende redenen:

1.) Dewijl het darmkanaal, gedurende de beklemming, niet alleen aan deze, maar ook aan gene zijde der knelling aanmerkelijk uitzet, en daardoor dikwijls zoodanig ingesnoerd wordt, dat zonder klieving der beklemming noch het gevaar des levens opgeheven, noch de darmlus terug geschoyen kan worden.

2.) Dewijl de bekleemde darm eerder en heviger in ontsteking geraakt, en spoediger tot verfterving overgaat, dan bij voorbeeld het net en eene zich daarbij bevindende darmlus, in gelijken toestand geplaatst, en daardoor de voor het leven noodwendige verrigtingen meer verstoort; en er eindelijk, wanneer ook het leven bij het ontstaan der verfterving behouden bleef, door de nu volgende scheiding des levenden van het verstorvene, eene drekfistel gevormd wordt.

3.) Dewijl het darmstuk, allernaast onder de beklemming gelegen, met datgene hetwelk zich aan gene zijde daarvan bevindt, enz. enz., een scherpen hoek maakt. — In alle gevallen derhalve, waar deze hoek zeer scherp is, en de winden en excrementen, zich in het bekleemde darmstuk boven den weg, die zulk eenen hoek vormt, bevindende, niet op eene zachte wijze zijn voort te drijven, en deze hoek dus niet minder scherp kan gemaakt worden, waardoor het uitgezakte darmstuk met datgene hetwelk in den hals van den breukzak is, bijna in eene regte strekking komt te liggen, is de beproeving der *Taxis* vergeefs, en de operatie noodzakelijk; en daardoor is tevens verklaarbaar, waarom de *Taxis* zeldzamer bij dijebreuken dan bij liesbreuken slaagt, waarom de *Taxis* gedurende de drukking van de breuk, van boven naar onderen gerigt, somtijds spoedig de herleiding bewerkt — waarom de breuk des te eerder de operatie vordert, hoe aanmerkelijker zij nabij hare beklemming

te-

tegen den buik aangedrongen en hoe minder zij gevuld is.

4.) Dewijl niet altijd de gansche buis, maar dikwijls slechts een wand des darms beklemd wordt, en alsdan de knelling op zulk eenen wand sterker inwerkt, en het overige gedeelte des darms aan gene zijde der beklemming aanmerkelijk tegenwerkt, waardoor het bekleemde in eene diepere inknoring gevat is.

§. 24.

Tot ontdekking van deze foort van breuk, (ook kleine breuk genoemd) brengt ons wel de onverklaarbare plaatshebbende aandoening des darmkanaals, en de lastige of reeds pijnlijke gewaarwording, vooral bij het hoesten en niezen, ter plaatse der breuk, welke terstond bij een naauwkeurig onderzoek dezer plaats, waar men, inzonderheid als de bekleemde darmwand zich tot eene beurs (*diverticulum*) vergroot, een gezwel ontdekt dat door ligte drukking pijnlijker wordt. Reeds tot meer bepaalde aanduiding van zulk eene beklemming, strekt eindelijk het bericht van den lijder, dat de evengemelde verschijnselen spoedig na eene hevige inspanning of sterken schok des ligchaams gevolgd is. — Men verlate zich nooit op het hoofdtoeval, hetwelk de beklemming van het gansche darmkanaal aanwijst; namelijk de *buiksyerfopping*, daar bij de hevigste beklemming van een

enkelen wand des darms de buik of altijd vrij, of hardnekkig verftopt is gebleven.

Zeer zelden is de zachte behandeling bij zulk eene foort van breuk van eenige vrucht geweest — doorgaans wordt daarom de operatie gevorderd, inzonderheid wijl de darm, als het gansche vermogen der knelling zich alleen op éénen zijner wanden bepaalt, des te spoediger tot verfterving overgaat, en alsdan alleen door middel der operatie de vorming van eene drekfistel kan voorgekomen worden.

5.) Het komt in de tegenwoordige gefteeldheid echter ontwijfelbaar nog daarop aan, van welk gedeelte af aan de ziekelijke verdeeling des darmkanaals, de darmbreuk, zich gevormd hebbe; dat is, of zij van den dunnen darm (*Jejunum et Ileum*) of wel van den dikken (*Colon*) is aangevangen. Want de dunne darm trekt zich bij de prikkeling meer zamen; hij wordt derhalve door den prikkel der beklemming, en wegens zijn teederder weeffel eerder en aanmerkeliijker op de plaats der knelling beklemd, hoewel dit wegens den zwakken spierrok en het vastere weeffel van den kronkeldarm minder volgt bij dezen dan bij den nuchteren darm. Ook kan men ligtelijk inzien, waarom bij de beklemming van den dunnen darm de *Ileus* eerder intreedt, dan bij die van den dikken darm, gelijk in het algemeen bij gene de ontfteking zich heviger en de verfterving zich spoediger vertoonen, als ook de bij den dunnen darm

darm voorkomende drekfistel menigvuldiger is en de kunst met meer belemmeringen en langeren tijd ter genezing bezwaart, dan die welke zich in den dikken darm vormt.

6.) Ook de vorm of rigting der wendingen van den darm in den breukzak, moet zelfs bij de beklemming in opmerking genomen worden.

Zoo berigt SCARPA, dat hij zich door talrijke nasporingen heeft overtuigd, dat de darmen meermalen dan men meende in de gedaante eener Acht (8) in de breuk gekronkeld zijn, hetgene of reeds bij het afdalen in den breukzak, of door eene beperkte beweging bij hun verblijf in denzelven, gevolgd is. — Wanneer zich nu door vergrooting van zulk eenen darm door winden of vaste stoffen, waartoe wijders zulk eenen vorm der kronkeling zeer voorbeschikt maakt, eindelijk beklemming vertoont, alsdan zal de zachte behandeling zelden toereikend zijn en de operatie meestal gevorderd worden.

Of nu deze kronkelachtige vorm van den beklemden darm, door het gezigt of het gevoel, in de breuk merkbaar is, heeft SCARPA niet gemeld; dit vraagstuk verdient derhalve der waarneming bijzonderlijk aanbevolen te worden.

7.) Dewijl het bij oude en verzuimde breuken of de zoodanigen die uitgezakt, en reeds meermalen meer of min beklemd geweest zijn, niet zelden voorkomt, dat de darmlus in hare kronkelingen of aan de wanden des breukzaks, of bij

aangeborene breuken ook wel aan den bal, vastgegroeid is door schijnvliezen. Wordt nu zulk eene breuk beklemd, dan kan de zachte behandeling de darmlus niet in de buikholte terug brengen, hoewel hij zeker de naaste oorzaak der beklemming krachtig kan tegenwerken. Wordt alsdan ook door middel der *Taxis* een gedeelte der darmlus binnen gebracht, zoo houdt de aangroeiing nog steeds een gedeelte der darmlus terug, gelijk ook de vastgroeijing met den bal, daar de laatste gedurig met de darmlus naar boven gaat, zich altijd tegen de binnenbrenging der darmlus in de buikholte verzet, zoodat tot losmaking der zamengroeijing ook hier de operatie gevorderd wordt.

§. 25.

De *Anamnesis* der beklemming van zulk eene breuk, vooral de vóór de beklemming meermalen vergeefs beproefde terugbrenging der darmlus; de bij de zachte behandeling aanmerkelijke afneming van de zwelling der breuk, en de echter nog voortdurende onbeweeglijkheid der darmlus, of dat er bij de *Taxis* reeds een gedeelte uit den breukzak wijkt, doch het aanmerkeliJKste met spanning terug blijft, duiden meer of minder op het bestaan van dergelijke aangroeiingen der uitgezakte darmlus.

C. *De Toevallen bij het Verloop der
Beklemming.*

De door de eerste Prijsvraag bedoelde grond van bepaling (*Bestimmungsmoment*) is even gewichtig als moeilijk, wegens de veelzijdige en nauwkeurige oplettendheid, die men in acht moet nemen. Dien ten gevolge moet derhalve aan de toevallen, die zich gedurende het verloop van de beklemming der darmbreuk vertoonen, *zoo* veel gewigt gehecht worden, *als* zij de zachte behandeling reeds als onnut verbieden, en de noodwendigheid der operatie voldingen, ja zelfs de noodzakelijkheid aanduiden om die zonder verwijl te verrigten. Om dit gewigt te bepalen, is de bloote beschouwing ook der volledigste schets dier toevallen nog ontoereikend, ja zelfs met opzigt op individueele gevallen menigmaal bedriegelijk — veeleer moet men, van de leerstellingen der Pathogenie geleid, zich tot datgene wenden, waarvan die toevallen het naaste afhangen, of waardoor zij 1.) de sluiting, 2.) de overmatige inklemming, of 3.) de ontsteking des darmkanaals en de daardoor verwekte terugwerking van het overige organismus aantoonen.

§. 27.

1.) *Toevallen van plaatshebbende sluiting
des darmkanaals.*

De buis van het darmkanaal wordt ter plaatse der beklemming van eene geheel in de breuk bevatte darmlus altijd meer of minder naauw, en in dezelfde rede de voortgang van de in het darmkanaal bevatte stof belemmerd, zonder dat het darmkanaal in de beklemming geheel toegesloten was.

Tot de sluiting des darmkanaals wordt bovendien gevorderd, dat de uitgezakte darmlus ook nog geheel door de beklemming toegesnoerd worde.

Dit kan nu of reeds met de beklemming bijna gelijktijdig volgen, dat is, terstond daarop, voor dat de beklemde darmlus in ontsteking geraakt is.

De toevallen die dezen toestand des darmkanaals bij de beklemming te kennen geven, zijn de volgende: Behalve de hardnekkigste buiksverstopping, houdt zelfs de doorgang van vloeistoffen en winden door den darm, welke, hoezeer traag, bij alle andere beklemmingen nog blijft bestaan, geheel en al op. Van den aars af tot aan de breuk toe, kan het darmkanaal door klijfsteeren geheel geledigd worden, terwijl het in de overige gedeelten daarvan bevatte zich allengskens van de beklemming af aan opwaarts tot aan de maag meer en meer ophoopten moet. — Hoe korter nu dit gedeelte is, des te spoediger wordt het door deze ophooping uitge-

gezet, en dikwijls bij eene geringe lengte zoo aanmerkelijk, dat het bij Lijken de grootste ruimte der buikholte schein in te nemen. Met de nu toenemende uitzetting, neemt de beklemming meer en meer toe, en in dezelfde rede zinkt ook de *vitaliteit* der in den breukzak bevatte darmlus — de toevallen der beklemming worden derhalve van den laatste afgeleid, en, om zoo te spreken, naar de buikholte verplaatst, waar zij, gedurende den ganschen loop der beklemming, uit voortgaan, en in welke zij deze eigenlijk openbaren. — Derhalve ondergaat het gezwel geene uitwendig bemerkbare verandering, ook ontstaat er bij eene matige drukking daarvan geene pijnen in de breuk; deze worden alleen ter plaatse der beklemming waargenomen, vooral, wanneer men de breuk tegen deze aandringt of eenigzins van haar aftrekt. — Daarentegen worden de darmen, van de plaats der beklemming af tot aan de maag, allengskens zoodanig uitgezet, dat men die, inzonderheid bij magere personen, in de aanmerkelijke opheffing van de bekleedselen des buiks, duidelijk onderscheiden kan. Door zulk eene trapsgewijze uitzetting openbaren zich de verschillendste toevallen. — De lijder klaagt over aanhoudende spanning en pijn van dit deel, welke echter nabij de beklemming aanmerkelijker en naar den kant van de maag minder zijn. Ook wordt hij reeds door neiging tot braken gekweld, en hoezeer er eene herhaalde braking ontstaat, wordt de spanning en de pijn echter niet verminderd.

Ter-

Terwijl nu de werkdadigheid van de eersten, door den vermeerderden prikkel der uitzetting en inkneling gedurig aangezet, aanmerkelijk toeneemt, zoo wordt de wormswijze beweging derzelven levendiger, daardoor de aandrang naar de beklemming vergroot, boven deze de deelen meer uitgezet, en de spanning en pijn heviger. De intusfchen niet te overweldigen wederstand der beklemming dwingt eindelijk de peristaltische beweging tot eene omgekeerde rigting, en alzoo verschijnt de *Ileus* veel vroeger en aanhoudender, dan bij andere beklemmingen. In zulk een overprikkelde toestand bestaat er bovendien nog een grooteren toevloed en veelvoudiger afscheiding van vochten en daardoor toeneemende uitzetting der deelen, en, terwijl verder hunne inhoud bij de plaatshebbende gesteldheid tot een schadenden prikkel wordt, tevens een nog hooger graad van prikkeling. — De medelijdenheid der verschillende werktuigen en weeffels (*Systemen*) was wel reeds vroeger aangezet, en in velerlei aandoeningen waarneembaar; nu echter verschijnt zij in gelijkmatige terugwerking. — *Ontsteking* en *Koorts* zijn alsdan hare *producten*. — Daar evenwel de ontsteking zich alleen bij het uitgezette deel des darmkanaals bepaalt, zoo is het slechts het *gemeen-gevoel*, hetwelk de lijder doet wanen, dat hij de hevigste pijn in den ganschen buik ondergaat; men vindt derhalve den buik noch algemeen uitgezet, noch overal voor eene zachte be-

betasting gevoelig. Deze ontsteking is overigeris van korten duur, en gaat bovendien ook rascher dan bij andere beklemmingen in koudvuur over; doordien zich aldaar zelden een drekfistel vormen kan, waarop de dood onvermijdelijker volgen moet. Hoezeer nu moet *hij* niet door zulk een verloop der beklemming verrascht worden, welke gedurende dezelve zijne voornaamste oplettendheid op den toestand der breuk vestigde, en, bij deze geene wezenlijke verandering waarnemende, het steeds toenemende levensgevaar des lijdens voorbijzag.

Onloochenbaar ook zouden alle toevallen veel zachter geweest, en de dood, zoo niet altijd afwendbaar, toch veel later gevolgd zijn, als de beklemming slechts een gedeelte der buis van den uitgezakten darm betroffen had, en in zoo verre de doorgang van de in het darmkanaal bevatte stof niet geheel ware afgebroken geworden. —

Bij de opening en schauwing der lijken van personen, die ten gevolge der beklemming van eene uitgezakte darmlus overleden zijn, vindt men de oppervlakte van dat gedeelte des darmkanaals donker-rood, op eenige plaatsen zwart, en met stolbare lympha overgoten; deze bedekt de overige darmkronkelingen, die in elkander gewikkeld en in het geheel niet, of alleen nabij de plaats der beklemming eenigzins ontstoken zijn. — Ook is de groote zak, die het buikvlies maakt, veel minder ontstoken dan het gedeelte, hetwelk zich van de
breuk

breuk af naar de maag begeeft. Rondom de plaats der breuk zelve is gestolde lympha uitgestort, en reeds gereed om zich tot een schijnvlies te vormen. Men kan intusfchen ligtelijk afmeten, dat de zachte behandeling bij zoodanige verhoudingen van de beklemming der darmbreuk in het algemeen nutteloos, ja zelfs gevaarlijk zij, als men zou trachten om door braak- of purgeermiddelen den doorgang der stof die zich in het darmkanaal heeft opgehoopt, te dwingen; of de buitendien onmatig krachtige inspanning der natuur tot ontlasting dezer stof te doen toenemen. — Even min kan de *Taxis* de beklemming overwinnen; en veeleer zal daardoor de graad van kneuzing van de uitgezakte darmlus verhoogd worden.

De operatie wordt derhalve gevorderd als het eenige redmiddel, ja zij mag zelfs geen oogenblik uitgesteld worden, zoodra het gedeelte des darmkanaals, van de beklemming af tot de maag gerekend, reeds eenigermate uitgezet, gespannen en pijnlijk is — want hoe langer men het darmkanaal aan zulk eene beklemming, uitzetting en prikkeling prijs geeft, des te meer wordt de darmlus, zoo wel in de beklemming als voorbij deze, in de breuk gelegen, gedisorganiseerd en van hare *vitaliteit* beroofd, en des te minder keert zij, hoezeer in de buikholte terug gebragt, aldaar tot hare geregelde verrigting weder; ja des te eerder is niet alleen hare verlamming, maar ook die van het overige tot de maag uitgestrekte gedeelte des darm-

darmkanaals te vreezen. Om zulk eene vrees echter de operatie geheelijk na te laten, zou bij ervaren Heelkundigen door geen voorwendfel te verantwoordden zijn.

§. 28.

2.) *Toevallen van de plaatshebbende overmatige prikkeling der beklemming.*

Bij de darmbreuk kan de beklemmingsprikkel ook zonder ontsteking, in zóó verre het leven met uitblusfching dreigen, als hij de gevoeligheid uitput.

Personen aan eene beklemde darmbreuk lijdende, sterven daarom niet altijd aan ontsteking en versterving, maar alleen dan, wanneer de beklemmingsprikkel de gevoeligheid hevig bestormd, de zachte behandeling tegenstand biedt, en te laat door de operatie weggenomen wordt.

Die dit wilde ontkennen, zou daardoor bij vele lijkten verwonderd staan, de plaats der ontsteking of versterving in het darmkanaal vergeefs gezocht te hebben; — allermint echter de oorzaken des doods kunnen verklaren, die somwijlen na eene vijf- of zesurige aanhouding der beklemming volgde.

De volgende toevallen openbaren intusfchen den toestand, in welken de prikkel der beklemming reeds zoo hevig op de *sensibiliteit* inwerkt, dat deze verlamd wordt, vóór dat het vaatgestel tot die

stem-

stemming zijner *vitaliteit* wordt opgewekt, welke tot de ontsteking gevorderd wordt.

Kort voor de beklemming, die buitendien op uitwendige aanleiding volgde, bevond zich de nu lijdende wel, en noch aan de breuk, noch aan de bekleedfelen des buiks, zijn toevallen eener inwendig bestaande ontsteking waarneembaar, — ook biedt zich geen grond tot het bestaan van eenen anderen prikkel aan; en echter is de *sensibiliteit* reeds op het eerste oogenblik der beklemming zoo hevig opgewekt, dat er zich daardoor in de terugwerking eene overprikkeling aanduidt, die, of reeds gevaar dreigende is, of dit zeer spoedig worden kan.

Onder de gewone toevallen der beklemming van de darmbreuk, onderscheidt zich alsdan de buikpijn inzonderheid, die echter hier alleen aan de plaats der beklemming hecht, niet nalaat, maar bij het beloop van haren duur, gelijk ook bij matige drukking dezer plaats, of eenigzins verhoogde werking der buikspieren en des middelrifs, toeneemt.

Daarbij voegt zich het medelijden der maag spoediger en aanhoudender — Opgeving van eene menigte van winden, walging, menigvuldige braking, enz., hinderen den lijder niet slechts sterker, maar doen in zulk een staat van prikkeling de gevoeligheid nog meer verheffen. Hoe heviger intuschen de gevoeligheid door den beklemmingsprikkel verhoogd wordt, des te onvermogender vertoont zich de terugwerking, des te spoediger moet de zach-

zachte behandeling hare verzachtende werking openbaren, indien niet, des te minder de verrigting der operatie uitgesteld worden.

Zoo zag LE BLANC zich reeds in het vijfde, MURSINNA in het zesde uur eener beklemming gedrongen de operatie te verrigten.

Wie zal echter de verrigting der operatie wegens een korten duur der beklemming nog uitstellen, wanneer bij de gepaste aanwending der vermogendste therapeutische middelen, en bij eene tevens nog aanmerkelijke aandoenlijkheid (*Empfindlichkeit*), het krachtgevoel niet te min aanmerkelijk aan het zinken was — de kleine, snelle pols, nalatend en nauwelijks voelbaar, — de ademhaling benaauwd, moeilijk en door veelvuldigen hik afgebroken, — het hart, in snelle beweging gebragt, dan eens door trilling, dan eens door klopping aangetast werd — op het gelaat en de ledematen eene doodelijke bleekheid verscheen, beide door merkelijke koude aangedaan en met zweet bedekt waren — het hoofd bedwelmd, zwaar, der bezwijming nabij was, en de spieren reeds aan de stuiptrekking overliet?

Het gebeurt wel zeldzaam, dat de gevoeligheid zich door den prikkel der beklemming zoo ras tot dezen hoogen graad van opwekking zou verheffen, want meestal vordert die een langeren tijd, zonder dat daarom het gevaar van uitputting minder te vreezen is. Als de Heelmeester derhalve alleenlijk op de ontsteking let, en voor zoo verre die nog niet ingetreden is, nog steeds met de zachte

behandeling voortgaat, en alzoo of de operatie te laat verrigt, of haar geheel nalaat, dan kan hij, in beide gevallen bedrogen, in verlegenheid raken, als de lijder eindelijk onverwachts, offchoon niet aan koudvuur, maar aan verlamming der *sensibiliteit* sterft.

§. 29.

Dit verschijnsel kan echter worden voorgekomen, wanneer er op den staat van prikkeling der *sensibiliteit* even die acht geslagen en aan het waargenomene even dien graad van gewigt gehecht wordt, als dit met opzigt tot de gesteldheid der breuken des buiks gewoonlijk geschiedt; als derhalve de zachte behandeling dan daargelaten, en de Operatie terstond is verrigt geworden, wanneer de terugwerking van dien geprikkelden staat op eene merkbare wijze tot het asthenische karakter overhelt.

Dit gewigtige tijdstip begint met de nalating (*Remissie*) van den eersten, vroeger of later bij de beklemming ingetreden koortsaanval, die de algemeene terugwerking is, welke op zulk een staat van prikkeling der *sensibiliteit* volgt, en derhalve te nauwkeuriger moet opgemerkt en onderzocht worden. Is dus de pijn op de plaats der beklemming eerder toe- dan afgenomen, is deze plaats met haren naasten omtrek gevoeliger geworden, bleef de breuk en de buik week, zijn zij beide noch opgezet, noch pijnlijk bij de betasting, — volgt er op het over het gansche ligchaam uitgebroe-
ke-

kene zweet geene vermindering van het algemeene kwalijkbevinden, vindt men dit veeleer verergerd door toeneming der matheid, bedwelming, duizelingen, door voortdurend gemis van slaap en van rust, door verhoogde aandoenlijkheid der zintuigen, door rondwandelende spanning der spieren aan den hals, rug en lenden, — door gedurige wisseling tuschen vlugtige hitte en hui-
vering, blijft de pols altijd even menigvuldig, is hij zelfs weeker en kleiner, de ademhaling be-
naauwder en sneller, de spraak zwakker, de dorst lastiger, de pis weinig en troebel, de tong droog, de braking heviger en tot *Ileus* overgegaan; — was
alzo de tot dus verre beproefde zachte behan-
deling even vergeefs als de beproeving der *Taxis*,
als dan moet men des te meer, bij zulk eene
nalating van den eersten koortsaanval, de Operatie
zonder verwijl verrigten.

Verzuimt men dit in dit beslissende tijdstip der beklemming, dan verschijnt er, daar de nalating van geringen duur is, spoedig een tweeden, zelfs derden aanval, welke zich nog kennelijker met het karakter van den *Typhus* vertoonen. — Ver-
rigt men de Operatie onder deze aanvallen of hunne nalating, dan is zij nutteloos, offchoon er zelfs daarna buiksonstlasting volgt, de *Ileus* zeldzamer wordt, en de lijder zich verligt meent, en in de hope berust, dat, daar de Operatie overigens zoo gelukkig uitgevoerd is, zijn leven nu ook gered zijn zal.

Doch deze waan duurt zelden langer dan twaalf uren, terwijl na deze schijnbare aflating de *directe* zwakte van oogenblik tot oogenblik toeneemt, totdat de uitputting der gevoeligheid zich in de bekende toevallen van eene algemeene verlamming van het zenuwgestel onmiskenbaar openbaart, en dit treurtooneel met den dood eindigt. Bij de lijkopening vindt men alsdan nergens de teekenen van eene plaats hebbende ontsteking. — Alleenlijk vindt men de onmiddellijk in de beklemming gevatte plaats des darmkanaals week, en het vaatnet, dat deze het naast omgeeft, met bloed opgevuld.

§. 30.

3. Toevallen van plaatshebbende ontsteking.

Nademaal wij zoo even het gevolg hebben opgegeven, hetwelk van den beklemmingsprikkel in zoo verre afhangt, als deze de *sensibiliteit* overmatig aanzet, is ons, bij de vermelding van de toevallen der ontsteking van den beklemden darm tot het onderzoek naar het bestaan dezer aandoening, aangewezen, welke verschijnselen zich opdoen, wanneer de ontstekingsprikkel alleenlijk zoodanig op de gevoeligheid inwerkt, dat die terugwerking plaats hebbe, welke de *vitaliteit van het vaatgestel* tot vorming eener ontsteking stemt.

Na een meer of min hevigen koortsaanval breidt zich de pijn, die in den beginne slechts bij de
plaats

plaats der beklemming bepaald was, uit over de geheele breuk, deze zwelt allengskens meer en meer op, krijgt eene veerkrachtige spanning, is voor eene uitwendige hoezeer zachte drukking gevoelig, en inwendig door verhoogde warmte en klopping aangedaan. Bovendien is de adem snel en heet, de pols menigvuldig, klein en hard, de huid droog en warm, het gelaat eenigzins opgezet en rood, de dorst vrij sterk, de pis weinig en brandig, de braking veelvuldig en moeilijk. Had tot dus verre de zachte behandeling de intreding der ontsteking van den in de breuk bevatten darm niet kunnen verhoeden, zoo kan men daar nu nog te minder van verwachten, als men buitendien van de beproeving der *Taxis* moet afzien; — en derhalve wordt ook de Operatie te sterker gevorderd, wijl de beklemmingsprikkel, door den bestaanden ontstekingstoestand, aan hevigheid (*intensiteit*) wint, en door de herhaalde en met vele inspanning verbondene braking in zijne uitwerkfelen meer wordt ondersteund — waardoor toch niet slechts de graad der ontsteking, maar ook hare uitbreiding tot in den onderbuik bevorderd wordt, en zelfs ieder uitstel den toestand des lijders verergert en het gunstige gevolg der Operatie ongewis maakt.

Wordt deze tot verrijting der Operatie bepalende gesteldheid, hoezeer zij zich zoo kennelijk voordoet, echter onverschillig behandeld, en tevens de Operatie nagelaten; alsdan volgen er des te vroeger toevallen, die elke vertraging der Operatie

des te strenger verbieden, met hoe meerdere kracht en snelheid de levensverschijnselen des vaatstels zich openbaren.

De koorts is nu aanhoudender en het stenische karakter meer uitgedrukt; de binnen in de breuk tot dus verre uitgebrokene ontsteking heeft zich allengskens uitgebreid naar de huid, welke haar bedekt; het gansche gezwel is derhalve uitgezet, gespannen, rood, pijnlijk, kloppend, heet — de lichtste aanraking of beweging der breuk wordt niet meer zoo goed verdragen, dewijl zij de buitendien aanhoudende pijn doet toenemen.

De alsdan meer of min snel uitgezette, meteorisch gespannen, heete en zeer gevoelig geworden bekleedfelen der buikholte, verbonden met de aanvankelijk in het binnenste der breuk rondzwervende, doch steeds aanhoudende, spoedig het grootste gedeelte der buikholte innemende, of snijden- de, of knagende pijn, kondigen ook nu aan, dat de ontsteking ook daarheen is opgeklimmen en voorzeker het buikvlies heeft aangegrepen.

Het braken komt zelfs menigvuldiger, ook bij gene ledige maag, en telkens op alles wat de lijder nuttigt, zelfs na het drinken der zachtste vloeistoffen: op hetzelfde volgt intusfchen spoedig een werkelijken en aanhoudenden *Ileus*. De alsdan aanhoudende dorst, de inwendige groote hitte, en drooge, hoogroode tong zijn nu ook des te pijniger.

Bij de versnelde ademhaling voegt zich aanvan-
ke.

kelijk het diepe geeuwen, zelfs hikken. De pols blijft snel, klein, hard, en bij een naauwkeurig onderzoek ongelijk.

Door gestadige benaauwdheid en onrust gekweld, van slaap beroofd, ligt de lijder meestal op den rug, eenigzins voorovergebogen, en, om de spanning van de bekleedfelen des buiks nog meer te verminderen, met tegen het ligchaam opgetrokken en kruiswijze over elkander geflagen beenen, — waagt zeer ongaarne eene verandering dezer houding, dewijl elke beweging van dien aard de pijn in den buik vermeedert, die thans tot een zoo hoogen graad geftegen is, dat de lijder den buik altijd tracht ontbloot te houden, dewijl reeds door de drukking van eene ligte bedekking de pijn toeneemt. — De pis, wier afvloed dan eens meer, dan eens minder krampachtig volgt, is heet en vuurrood. — Onder dit lijden, waarbij het gelaat iets ongewoons, ja iets schrikkelijks in zich heeft, vervalt de lijder spoedig tot zwakte van ligchaam en van geest, en er ontstaan ligte ijlingen en slaapzucht.

Als deze fraat van beklemming eenigen, schoon met betrekking tot de snelle opvolging en groote hevigheid der toevallen meestal slechts korten tijd geduurd heeft, nadert het tijdstip tot beslissing derzelve. Of het leven is door de geneeskracht der aan zich zelve overgelatene natuur daardoor voorschands gered, dat zij de verfterving slechts bij de bekleemde plaats des darmkanaals bepaalt, of de

dood volgt, dewijl zij, door verzuim van de hulp der kunst, op de algemeene verlamming invalen moet.

De eerste uitkomst, die evenwel wegens de daarop onvermijdelijk volgende drekfistel nog altijd bedenkelijk blijft, wordt door de volgende toevalen aangeduid. —

Verwonderenswaardig is reeds de voorzorg, welke de natuur, hoezeer ook hevig door dien storm aangetast, tot zulk eene redding neemt, en tot eene verre toekomst voorbeschikte. — Want eer nog het koudvuur in de uitgezakte darmlus is ontwikkeld, wordt reeds de grenslijn tusfchen het afftervende en de levend blijvende deelen des darmkanaals door de uitstorting en de spoedige menbraeufe kristallisatie der stolbare *lympha* derwijze getrokken en beschermd, dat nu het verdeelde darmkanaal, door middel van zijnen inhoud, het eindelijk koudvurig geworden doorbreekt, en zich benedenwaarts ledigt, en wanneer ook niet langs den normalen weg (*Drekfistel*), dan evenwel ook geenszins onmiddellijk in de buikholte, waarin zulk eene uitstorting meestal binnen zes-en-dertig uren den dood bewerken zou: want zoo vermogend als de huid, die de binnenvlakte des darmkanaals bekleedt, zich tegen zulk eenen prikkel verhoudt, even zoo zwak is de uitwendige bekleeding des darmkanaals, namelijk de *tunica a peritoneo*, daar gene altijd nog tot de uitwendige sfeer des levens behoort, maar deze aan eene der inwendige sferen des levens toegeschikt is.

Spoe-

Spoedig na dezen maatregel, waarop bij de operatie, gelijk ook bij den nu onvermijdelijken drekfistel, wel moet gelet worden, verdwijnen, in gevolge der langzame vermindering der tot dus verre in de breuk zoo levendige pijn, de groote hitte en de klopping ten eenemale, de veerkrachtige spanning van het gezwel neemt aanmerkelijk af, en veeleer wordt dit kleiner, flets en week, bijna deegachtig; bij de drukking daarvan doet zich een zeker geruisch daarin voor, en eene nablijvende groef duidt de plaats des druks aan. Heeft de op de bekleedfelen van dit gezwel uitgebreide ontstekking hare oppervlakte rood gekleurd, alsdan wordt die nu loodkleurig gestreept, of zwartgeel, ook vormen zich daar later blaauwe vlekken op, welke eindelijk openbreken tot doorlating der drekstoffen en der winden. Opent men echter het gezwel vroeger, dan verspreidt zich daar eene rotlucht uit, en de in hetzelfde bevatte darmlus is slap, zamengevallen, bleek, zwart, digt, lederachtig, haar buitenste vlies laat zich ligtelijk afscheiden — meestal vindt men eene plaats daarvan doorboord, waaruit zich drekstoffen ontlasten.

Met deze kritische versterking of plaatselijken dood, waardoor de naaste oorzaak van het algemeene lijden ophoudt, en zelfs de opening van het tot hiertoe zoo hardnekkig gefloten darmkanaal of reeds daargesteld of gevolgd is, vertoont zich tevens eene zeer wezenlijke verandering in de overige gesteldheid des lijders: want allengskens begint de af-

neming der hevige pijn , der spanning en gevoeligheid der breuk , gelijk ook van den *Ileus* — zelfs doet zich in de buikholte eene darmromming hooren , er ontstaat een gevoel van spoedig intredende buiksopening , — de ademhaling is minder beklemd , de hik zeldzamer , de pols verheft zich , wordt week en golvend , de huid verliest hare droogheid en branding , is week , met jeuking en warmte ; eindelijk volgt er een diepen slaap , en onder dezen breekt een matig en warm zweet uit over het gansche ligchaam. — Na langere of kortere aanhouding van dit slapen en zweeten , ontwaakt de lijder , hoewel zeer afgemat , echter werkelijk verligt. — Met mindere moeite ontlast hij de pis , die zich spoedig in een overvloedig , wit grondzetsel scheidt. Het gevoel der groote matheid doet den lijder wanen , dat dit in geene evenredigheid staat tot de vermindering zijner krachten , welke men in zijne overige gesteldheid waarneemt , — de lijder verlangt derhalve meer naar rust , dan naar lavenis.

In dit tijdperk heeft de kunst met therapeutische middelen inderdaad veel te bezorgen , en niet minder wordt ook hier de Operatie gevorderd , in zoo verre zij met de opening des breukzaks is belast , dewijl zich daardoor de inhoud van het darmkanaal boven de plaats der versterking ligter ontlast , de opgezetheid van den buik meer en meer verdwijnt , de wormswijze beweging des darmkanaals eerder tot hare natuurlijke rigting terug-

rugkeert, de braking geheel nalaat, vooral het indringen der drektstof tusſchen de omringende deelen, benevens de vorming van verſchillende kanalen der drekfistel, verhoed wordt, en eindelijk, gelijk de ondervinding leert, de afſcheiding der koudvurige deelen alſdan ook ligter volgt, en, zoo als dit reeds van zelve ſpreekt, de geſteldheid van den kunſtaars duidelijker te beſchouwen is.

Heeft het tweede geval plaats, alſdan laten de pijnen, die zoo wel in den buik als in de breuk in een zeer hoogen graad voorkomen, *plotseling* na, gelijk ook de ſpanning. — De braking volgt ligter en zeldzamer, de tot hiertoe onbeſchrijfelijke angst en onrust, de ijlhoofdigheid en de bedwelming verdwijnen; de lijder wordt zelfs opgeruimd en verheugt zich over zijne beterſchap, hoezeer de gelaatſtrekken en de blik, gelijk ook de ijſkoude der ledematen, de lichtblauw beſlagen tong en lippen, reeds den nabijzijnden aanſtaanden dood verraden.

Deze zoo dikwerf ook de nabestaanden bedriegende beterſchap is echter slechts van korten duur, want weldra zinken de levenskrachten *plotseling*, de hik wordt heviger, de peestrekking merkbaarder, de ademhaling moeilijker en de adem koud, de pols kleiner, wormvormig, trillend, een koud kleverig zweet bedekt het ganſche ligchaam, hetwelk met den geest geheel en al van houding, van toestand verandert, het oog wordt dof, gebroken, de pis vloeit onwillekeurig af, en versterkt

sterkt de reeds bestaande rotlucht. — Het slikken is zeer moeilijk, de nu ook reutelende ademhaling houdt plotseling op, wordt korter, tusfchenpoozender, de algemeene lamheid volgt, en daarmede spoedig en ligtelijk de dood.

Bij de opening der buikholte borrelt er eene drabbige, brunkleurige, weiachtige vloeistof naar boven, in welke zoo wel de ingewanden als ook geronnen *lympa*, in de gedaante van draden of klonters zwemmen.

Het buikvlies, dat de plaats der beklemming omgeeft, dat gene hetwelk tusfchen deze en de maag het darmkanaal bekleedt en de inwendige vlakke der buikbekleedselen overtrekt, is ontstoken, merkelyk dik, breiachtig en door tallooze fijne, met bloed opgevulde vaten roodgeverwd.

Het onmiddellyk van de beklemming in de buikholte opklimmende gedeelte des darms is van rondsom aan den breukzak, gelijk ook aan den dezen het naast omgevend wand der breuk, vastgegroeid door adhaesieve ontsteking of door schijnvliezen, die gevormd zijn uit de stolbare *lympa*, gedurende de ontsteking uitgestort. — Ook zijn verscheidene kronkelingen van het zich verder tot de maag uitstreckende gedeelte des darmkanaals, door uitstorting der stolbare *lympa*, op dezelfde wijze zamengekleefd, of als met eene spinnewebbe overtoegen. Ook dit gedeelte des darmkanaals is dik, donkerkleurig, meer of minder door lucht uitgezet; en daarentegen het naar den kant van den

aars liggende gedeelte flets, en zamengevallen. De in de breukzak bevatte darmlus, welke eveneens eene weiachtige vloeistof omgeeft, bevindt zich in den reeds gemelden toestand.

De staat der overige ingewanden is verschillend, en hangt van de aandoeningen af, aan welken zij vóór en gedurende de beklemming zijn onderworpen geweest.

§. 31.

D. De Duur der Beklemming.

Er is een tijd geweest, in welken men de duur der beklemming als eenen bijzonderen bepalingsgrond ter verrigting der Operatie beschouwde. Zoo wilde GARENGEOT, dat men na eene vier-en-twintig-urige aanhouding der beklemming, gedurende welke de zachte behandeling van geen nut geweest was, de Operatie verrigten moest. — SAVIARD gaf denzelfden raad. — SHARP verlangde dezen termijn met zestien uren.

Welk een uitstel zou men echter, bijaldien men aan den duur der beklemming een zoodanig gewigt moest hechten, niet kunnen doen gelden om het tijdpunt der Operatie nog aanmerkelijk te verschuiven, vooral, wanneer men zich op de zoo verschillende berigten der Heelkundigen beriep.

Vindt men niet gemeld, dat de Operatie door DIEL op den vierden, door COVILLARD op den achtsten, door SCHNEIDER op den negenden, door

WARNER op den twaalfden , door MURSINNA op den veertienden , en door SAVIARD zelfs op den twee-en-twintigsten dag der beklemming met gelukkig gevolg is verrigt geworden.

Eindelijk konde men zelfs de gevallen in aanmerking nemen , waar de bekleemde breuk , aan zich zelve overgelaten , van zelve verdween — gelijk dit , naar het berigt van LASSUS , bij een zes-en-zestig-jarig man , nog geschiedde op den dertienden dag der beklemming zijner met de gevaarlijkste toevallen verbondene breuk , en , naar ACREL , bij een zes-en-vijftig-jarig man , op den achttienden dag , hoezeer er sedert vijftien dagen een zeer groot gevaar bestond.

Wanneer ook de kennis van zulke gevallen somtijds velen gerust stellen moge , zoo mag echter niemand die regtstreeks tot beweegreden van zijne handelwijze aannemen : veeleer moeten wij de duur der beklemming vergelijken met de naaste oorzaak die in elk bijzonder geval plaats heeft , gelijk vooral met de toevallen die zich gedurende de aanhouding van deze openbaren , en daarnaar zoo wel het vermogen tot opheffing van de beklemming , als ook het meer of min snelle verloop daarvan afmeten , en overwegen , welke gevolgen de Operatie te wachten staan.

Doch wie ziet niet in , dat met den langeren duur der beklemming het geweld der naaste oorzaak aanwint , en alzoo tevens in dezelfde rede de ook van haar afhingende uitwerkfelen toenemen —

en dat de zachte behandeling, welke in den eersten tijd der beklemming van weinige of geene vrucht was, derhalve wel niet vermogender kunne worden, als men haar bij een langeren duur der ontsteking aanwendt; daar zij omgekeerd steeds vermogender worden moet, en den gunstigen uitslag der Operatie meer en meer in twijfel brengt.

Daarom heeft de ondervinding genoegzaam bewezen, dat niemand het offer wordt van bekleemde breuken wegens de te vroegtijdige, maar altijd slechts wegens de te spade verrigting der Operatie.

§. 32.

E. Bijzondere Gesteldheid van den aan eene bekleemde Darmbreuk lijdende Persoon.

Deze bekleedt onder de bepalingsgronden tot de verrigting der Operatie zulk eenen gewigtigen rang, dat men haar des te meer zorgvuldig moet gadeslaan, als zij ook (hare menigvuldige betrekking met de naaste oorzaak, de uitwerkfelen en gevolgen der beklemming daargelaten) somtijds op zich zelve het doen der Operatie gebiedt.

In zoo verre moet de *leeftijd*, het *geslacht*, de *ligchaams-gesteldheid*, en de *staat van gezondheid* des aan eene bekleemde darmbreuk lijdenden niet voorbij gezien, maar altijd aan een zorgvuldig onderzoek onderworpen worden.

§. 33.

1.) *De Leeftijd.*

Zelden worden de breuken bij kinderen beklemd: de weekheid en rekbaarheid van hun organismus, en de geringe inspanning waaraan zij zijn blootgesteld, geven daartoe ook weinig aanleiding, — daarentegen worden zij door den prikkel der beklemming meer in gevaar gebragt, vooral als zij zich in het tijdperk der tanding bevinden, of de prikkelbaarheid van hun darmkanaal door wormen is verhoogd. — Bovendien zijn zij niet zeer geschikt om het gebruik van spijs en drank langdurig te ontberen — gelijk zij ook de zachte behandeling in vele opzigten beperken, het minste echter de aanwending der koude omflagen op de breuk en der warmen op den buik — gelijk verscheidene gevallen mij dit bevestigden, waarbij ik met ijs gevulde blazen op de breuk, en eene warme pap, uit kamilbloemen, broodkruim en water bereid, op het grootste gedeelte der buikholte legde, en zeer verheugd was, van in weinig tijds niet slechts aanmerkelijke toevallen der beklemming, maar ook den darm van zelve uit den breukzak te zien verdwijnen.

De beklemming is in dezen leeftijd nog daarom het bedenkelijkst, dewijl de kinderen door den prikkel daarvan ligtelijk tot stuipen vervallen.

Dusdanige gesteldheden dezes leeftijds vereischen
niet

niet zelden de Operatie, en gebieden die zelfs, als ook slechts de geringste voorbøden van den aanvang der stuipen verschijnen.

Dat echter ook de vroegste kindschheid dezelve gelukkig doorstaan kan, bewijst een berigt, hetwelk GUÉRIN in het *Journ. de Medec.* T. 28. p. 432. medegedeeld heeft, wegens een kind van zes weken, dat hij opereerde en volkomen herstelde. Bij jeugdigen en volwasfenen, waar de bouw der weeffels sterker en veerkrachtiger is, eene levendige gevoeligheid en eene krachtige wederwerking bestaat, waar de uitwendige oorzaken tot beklemming magtiger zijn, vindt men die meestal aanmerkelijker, hare uitwerkselen heviger, hare gevolgen sneller en meer met gevaar, vooral van ontsteking, dreigende: waarom ook de keuze der hulpmiddelen te meer omzigtigheid en overweging vereischt, en de zachte behandeling hare goede gevolgen spoediger openbaren moet, zoo niet de verrioting der Operatie vereischt wordt, en bij de verschijning der ontsteking des te minder uitsfel toelaat.

In den eigenlijken ouderdom vorderen meestal de breuken, wanneer zij beklemd raken, wegens nalatigheid van hare binnenhouding door den breukband, reeds met betrekking tot de gesteldheid van den breukzak, enz., veelvuldiger de Operatie: — de uitwerkselen en gevolgen der beklemming openbaren zich hier wegens de verminderde levensdadigheid meer slepend in hare verschijnselen; —

bovendien kan hier de verlamming zoo gemakkelijker bewerkt worden, die wijders de uitputting zoo dikwijls opvolgt door de bij de beklemming aanhoudende pijn, koorts, het gemis van rust, de verzwakkende middelen der zachte behandeling, en het onvermogen om zich te voeden en te onderhouden. Hier is dus zelden iets van de zachte behandeling te wachten, en daarom doorgaans de Operatie meer noodwendig, welke ook in dezen leeftijd, al is die zelfs aanmerkelijk in de grijsheid gevorderd, niet zelden is verrigt geworden: zoo opereerde GARENGEOT, met het beste gevolg, eene Vrouw van 74 jaren, en een Man van 90 jaren, dien men zijn noodlot had prijs gegeven, en die nog vijf volle jaren na de operatie leefde.

§. 34.

2. *Het Geslacht.*

Daar het vrouwelijke geslacht zich in het bijzonder van het manlijke door zijne even ligt opwekbare, als door overprikkeling spoedig uitgeputte gevoeligheid onderscheidt, zoo is, gelijk bij het laatste het *Stenische*, bij het eerste het *Asthenische* karakter met betrekking tot den staat der beklemming óverwegend, en moet in dit opzigt het *Symptomatische* der beklemming nauwkeurig overwogen worden, en wel vooral de koorts, welke, daar zij in dit karakter voorkomt, de zachte behandeling meer wederstaat, en door de

Ope-

Operatie te eerder bestreden wordt, dewijl daardoor de darm onfeilbaar van de beklemming bevrijd kan worden. — Ook mogen zoo menige andere omstandigheden, die slechts bij het vrouwelijke geslacht voorkomen en de Operatie in zoo velerlei opzigten vorderen, niet voorbij gezien worden: daartoe behooren de gedurende de beklemming plaats hebbende of intredende stondevloed, de zwangerheid, het spenen des kinds, of het kortlings verlatene kraambed, enz., welke oorzaken somwijlen reeds op zich zelve de Operatie kunnen vorderen.

§. 35.

3. *De Staat van Gezondheid*

vóór de intreding der beklemming, is evenzeer van groote aangelegenheid bij de overweging van de beweegredenen tot de Operatie, en vereischt daarom ook eene zorgvuldige navorsching, ten einde men kunne afmeten in hoedanig verband die zich met het plaats hebbende lijden bevinde, en welke hulpmiddelen hij daar tegen, zoo wel tot nut voor het tegenwoordige als voor de latere toekomst, vordere.

Terwijl nu de storm, welken eene beklemming der darmbreuk in het inwendige en wezenlijke des ligchaams voortbrengt, reeds op en voor zich zelve eene bijzonder gezonde constitutie zeer schokt en bedreigt, hoe veel meerder moet hij alsdan eene zwakke of reeds zieke in gevaar brengen, en der-

halve een spoediger tegenweer en opheffing vereischen.

Daarom kan, ook behalve andere bepalingsgronden, alleenlijk de vóór de beklemming plaats hebbende gezondheidstoestand in vele opzigten de Operatie eischen, en zelfs noodzakelijk maken dat zij zonder verwijl verrigt worde, terwijl de Heelmeester zijn blik niet bij het tegenwoordige mag bepalen, maar dien tevens op eene meer of min verre toekomst te rigten hebbe, om ten minste, zoo niet altijd een groot gevaar, evenwel eene gestadige ziekelijkheid te voorkomen.

De gezondheidstoestanden, op welken men hier het oog zou moeten vestigen, gezamenlijk te onderzoeken, ligt buiten de grenzen van deze Verhandeling, waarom men zich alleen bezig zal houden met de aanduiding van sommigen daarvan.

Zal men zich, bij eenen lijder aan gastrische of galachtige koortsen, bij welken eene breuk is ontstaan en beklemd, lange met de zachte behandeling bezig houden, of zal men, als deze in korten tijd niets uitrigtte, de Operatie nog uitstellen, welke in dat geval reeds zoo noodzakelijk is, zoo wel om het darmkanaal van ziekelijke stoffen te kunnen bevrijden, als ook om alles te keer te gaan, wat die nog vermeedert, met voorbijzage ook daarvan, dat de beklemming met ieder oogenblik de bestaande koorts doet toenemen, en van een flechter karakter doet worden?

Mag men een tot bloedbraking en bloedspuwing

ge-

geneigden, of reeds meermalen daarmede gekwelden lijder, den tot beroerte reeds voorbeschikten, den Asthmatischen, aan zulke inspanningen prijs geven, welke bij eene zoo menigvuldige walging en braking onvermijdelijk zijn? Kan hier de zachte behandeling meer nut doen, de Operatie meer schaden, als het geringste uitstel in gevaar brengt? Wat is er te vreezen bij de voorbeschiktheid tot, of de reeds werkelijk begonnen of gevormde longtering? — Maar ook buitendien kunnen de longen door het uitstel der Operatie tot op den aanvang der werkelijke ontsteking des darmkanaals gevaar loopen. — Ik herinner mij op dit pas eene vrouw van 30 jaren zeer levendig, bij welke ik geroepen werd, toen er reeds werkelijk koudvuur in de breuk bestond — zij werd wel door eene drekfistel gered; doch toen deze reeds bijna was toegegroeid, berstede er zes weken daarna plotseling eene *vomica* in de longen, en zij stierf aan eene overhands toenemende tering. — Bij de lijkopening zag ik het overblijffel van een ettergezwel, geplaatst op de oppervlakte der regter long, dat zich door een fistelgang, midden door de anders gezonde long, den naasten weg naar de luchtpijp gebaad en aldus ontlast had, en hetwelk na een naauwkeuriger onderzoek bleek afkomstig te zijn van eene *metastasis*, waardoor de bij de beklemming plaats hebbende koorts ten deele hare krisis gemaakt had.

Wat gebieden verschillende andere afwijkingen der vorming en plaatslijke ziekten, inzonderheid van

den buik, die gedurende de beklemming zoo zeer bestormd wordt? Waartoe zouden wij beter besluiten dan tot de Operatie, bij voorwerpen die kortlings van eene uitputtende ziekte hersteld zijn, of wier ligchaamsgestel cachectisch, of in hoogen graad door hypochondrie en hysterie is aangedaan?

Wij hebben dan in het tot hiertoe verhandelde onderzocht, met welk eene veelzijdige naauwkeurigheid de Heelmeester elke hem ter behandeling overgegevene beklemde darmbreuk moet gadeslaan, om niets voorbij te zien, waardoor de Operatie konde gevorderd worden. Ziet men echter nog terug, op *hetgene* zich van het tijdstip van het gevorderd zijn of der noodwendigheid van de Operatie tot op datgene voordoet, hetwelk de onverwijlbaarheid derzelve bepaalt, dan zal men zich tevens genoegzaam kunnen overtuigen, dat, wanneer er ook slechts een der toestanden, die de Operatie vereischen, bestond, dan ook reeds het tijdstip ter verrigting der Operatie daar is, hetwelk men te minder op eigen gezag mag verschuiven, dewijl alsdan elke proeve met de zachte behandeling te vergeefs en pijnlijk, elk uitstel der Operatie schadelijk, — daardoor den lijder van uur tot uur aan grooter gevaar bloot te stellen, onverantwoordelijk — en zulk een tot de intreding der magtelooosheid (*Agonie*) voortgezet zacht behandelen, strafbaar is.

BEANTWOORDING

DER TWEEDE EN DERDE VRAGE:

Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breuksnijding te weeg brengen, en welke zijn de Verschijnselen, die deze Gevolgen aanduiden?

Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kan men deze Gevolgen voorkomen of afweren?

§. 36.

Beide Vragen staan, met betrekking tot het wesenlijke onderwerp der beschouwing, met elkander in een zoo innig verband, dat men ze gevoeglijk zamenhangend kan beantwoorden. — Reeds in het Antwoord op de eerste Vraag is aangewezen, hoe, bij overigens gelijke omstandigheden, de Breuksnijding een des te ongunstiger, ja gevaarlijker gevolg te wachten hebbe, naarmate men zich langer met de zachte behandeling bezig houdt, of met de breuksnijding verwijlt, terwijl die reeds bij de beklemming der darmbreuk gevorderd wordt. Eveneens hebben de beroemdste en ervarenste Heelmeesters van vroegeren en lateren tijd zich reeds zoo duidelijk over de uirwerkselen en het gevaar, welken elke vertraging der gevorderde of aangewezene breuksnijding medebrengt, uitgedrukt, dat

men zich daaromtrent op bijzondere Autoriteiten volstrekt niet behoeft te beroepen. Ook zoude reeds nu de schets van eene der voornaamste Oorzaken van de gevaarlijke Gevolgen der Breuksnijding, van de Toevallen van deze, en van de Middelen en Wijze om die in zoo verre te voorkomen, dat zij ten minste niet wegens de Breuksnijding als zoodanig hersteld behoeven te worden, in dit opzigt genoegzaam zijn voltrokken, als men alleenlijk de volgende Grondstelling maakte:

„ Dat men de verrigting der Breuksnijding niet „ moet uitstellen, zoodra die, door welke oorzaak „ ook, gevorderd wordt; allerminst echter het „ tijdstip afwachten, hetwelk het uitstel gevaarlijk „ zou maken: — ingevalle dit laatste evenwel daar „ was, noch de nabestaanden, noch zich zelve, „ met de streelende hoop van een nog gelukkig „ gevolg zou moeten vleijen.”

Heeft men deze grondstelling gevolgd, dan kunnen de oorzaken van de gevaarlijke gevolgen der Operatie alleen in de Wijze van hare Verrigting gevonden worden.

Even zoo bepaalt ook de opvolging der Handgrepen (*Acten*) dezer Verrigting tevens de Rangschikking, in welke de onderwerpen der Beantwoording van beide Vragen het voegzaamst op elkander volgen.

Er kunnen zich derhalve zoodanige Oorzaken vertoonen:

1.) Bij de Opening van den Breukzak.

2.)

- 2.) Bij de Wegneming der Beklemming.
- 3.) Door de Binnenbrenging der uitgezakte deelen in de Buikholte.
- 4.) Met opzigt tot het Buikvlies, zoo wel gedurende de verrigting der Breuksnijding, als bij de heeling van de daardoor gemaakte wond.

§. 37.

I. *Bij de Opening van den Breukzak.*

Bij dit eerste Gedeelte der Breuksnijding kunnen zich vele dingen vertoonen, welke oorzaken van gevaarlijke toevallen derzelve worden kunnen; daartoe behoort de Wonding van gewigtige deelen, die in of op den breukzak liggen.

Zoo kunnen bij de balzakbreuk, ook reeds voor dat zij balzakbreuk werd, of de gansche zaadstreng, of alleen de afvoerende buis (het *vas deferens*), of de zaadvaten, doorsneden worden, als zij van hare gewone ligging achter den bal zijn afgeweken, en of de gansche zaadstreng, of alleen de afvoerende buis, of alleen de zaadvaten, zich vóór den breukzak bevinden. Dergelijke afwijkingen hebben LE DRAN, MORGAGNI, SCHMUCKER, CAMPER, COOPER, SCARPA, enz., deels beschreven, deels in Afbeeldingen medegedeeld. — Zulke afwijkingen vindt men in elken leeftijd, inzonderheid bij groote balzakbreuken; evenwel komen zij somtijds ook reeds vroeger bij de liesbreuk voor. De aan de wonding van de zaadstreng bijzondere pijn — de daar-

bij volgende en den Operateur bekende bloedvliet uit de geopende zaadvaten — de nadere onderzoeking der verwonde deelen, zelfs de achtgeving op hunnen loop, zullen de toevallen of oorzaken daarvan duidelijk aanwijzen.

Eene zoodanige bloedstorting, of het gevaar daarvan, en van het verlies van den bal dezer zijde, kan echter verhoed worden:

§. 38.

1.) Door een naauwkeurig vóór de Operatie genomen onderzoek van de ligging des bals en der zaadstreng, waarbij alsdan het eigene gevoel dezer deelen, bij eene matige drukking derzelve verwekt, van hunne ligging berigt geeft.

2.) Als men tot de insnijding de op de breuk gelegene huid niet, gelijk fommige bevolen hebben, in eene dwarse plooi opheft, en het midden daarvan met ééne snede doorsnijdt, dewijl de eenigermate op den breukzak liggende zaadstreng, of een gedeelte van die, tevens in de dwarse plooi der huid gevat, en daarmede ligtelijk doorsneden wordt — hetgeen echter geene plaats vindt, als men met de eene hand het gezwel zóó vat, dat de plaats der huid, die men moet doorsnijden, gespannen en de biestouri op zoodanige wijze door haar gevoerd wordt, gelijk dit eene toereikende en voorzigtige insnijding vordert.

3.) Indien men deze huidsnede zulk eene rigting

ting geeft , dat zij , juist midden over de breuk heen , overlangs afdale.

4.) Wanneer men bij de nu gevorderde blootlegging der te doorsnijdene plaats des breukzaks naauwkeurig onderscheide , welke deelen er voorliggen , in welke rigting zij loopen , en of zij kloppen , of wel de lijder , als men hen drukt , over dezelfde onaangename gewaarwording klaagt , welke hij bij de drukking van de zaadstreng des anderen bals heeft : daarom is de Opereermethode , naar welke in den beginne slechts eene kleine huidsnede gemaakt wordt om alleen den breukzak te openen , en daarna de insnijding in de huid en den breukzak op eens verlengd moet worden , voor de kwetsing van deze deelen bijzonder gevaarlijk , en HEY (*Pract. Observat.*) doorfneed op die wijze de afvoerende buis.

5.) Indien men eindelijk de snede niet te ver naar beneden , tot in de nabijheid van den bodem des breukzaks verlengde , veel minder de heillooze gewoonte volge , volgens welke men de zijdedeelen van den breukzak , als overtollig en der spoedige heeling van de wonde van den balzak nadeelig , langs hunne gansche lengte wegnijdt. — Immers , een vlugtige blik op de in dit opzigt zeer leerzame *Fig. 1* en *2* van *Plaat 8.* van CAMPER'S *Icon. Herniarum* is reeds toereikend , om overtuigd te worden , hoe onvermijdelijk alsdan de kwetsing dier deelen is.

De bij zulk eene kwetsing gevaarlijke bloeding heelt men op de zekerste wijze door de onderbinding; ook kan men, wegens de veelzijdige inmondingen met de naburige vaten, nog hopen, dat de bal behouden blijve. — Is evenwel de gansche zaadstreng, of ook alleen het afvoerende vat doorsneden, alsdan moet tevens de bal weggenomen worden. De manier waarop men daarbij moet handelen, is bekend, en vordert geene nadere aanduiding. Ook kan bij de insnijding en de klieving des breukzaks de in dezen bevatte darm gewond en zodoende een *Kunstaars*, in den eigenlijken zin des woords, gemaakt worden.

Reeds van vroegen tijd was men, ten opzichte van de verrigting van dit gedeelte der Operatie, even bezorgd, als werkzaam, om den *Herniotomen* deels daarop opmerkzaam, deels door raad daarin vaardiger te maken; maar waar het den Operateur aan kennis van de gesteldheid der deelen die den breukzak eigenlijk bedekken, als ook van den breukzak zelve, welke of onveranderd bleef, of reeds in vroegere omstandigheden door ontsteking en de toenmalige behandeling veranderd werd en zelfs met den in denzelfden bevatten darm vastgegroeid is, grootendeels ontbreekt; dáár is evenwel, al is zijne hand nog zoo vast, zijn oog nog zoo scherp opmerkend, meer of minder eene kwetsing der deelen in den breukzak te duchten, bijaldien dit niet door
een

een blind toeval, of door eene aanmerkelijke hoeveelheid vloeistof in den breukzak zelve, verhoed wordt.

Zulk eene kwetsing kan zeer verscheiden zijn; maar als zij den darm doordringt, dan kondigt reeds voorloopig de ontlasting en de reuk van de daarin bevatte stoffen een meer of minder gevaarlijk toeval aan, hetgeen bij de volkomene ontblooting des darms klaar voor oogen ligt.

§. 40.

Dit toeval wordt evenwel door de overweging van het volgende voorgekomen:

a.) Dat de breukzak, behalve door de algemeene bekleedfelen, in alle breuken onmiddellijk door het celledweeffel bedekt wordt, hetwelk hem als buikvlies reeds in de buikholte eigen was, en hem gestadig gevolgd is, en zich boven dit celledweeffel nu de volgende deelen bevinden; te weten: *bij de navelbreuk* een dunnen van de bedekfelen des onderbuiks afkomstigen peesachtigen rok; *bij de lies- en balzakbreuken*, de spier- en peesachtige scheidde der schortspier, en over deze nog een peesachtig weeffel van de dijezwachtel — *bij de dijebreuk* een door de dijezwachtel gevormd weeffel van ongelijke dikte, en boven dit een digt, met *lymphatieke* klieren en vet gemengd, en met dit vet verbonden celledweeffel, dat als het ware eene scheidde vormt, die men met het pincet ligtelijk kan opheffen, en met de grootste zekerheid door-

doorsnijden, zonder de daaronder liggende deelen te kwetsen.

b.) Dat alle deze deelen, inzonderheid het onmiddellijk op den breukzak liggende celledweeffel, des te dikker, digter en vaster worden, hoe ouder de breuk geworden is, hoe duurzamer en sterker spanning de breukzak geleden, en hoe meer drukking van buiten daarop gewerkt heeft.

c.) Dat de breukzak zelve, zonder opzigt tot de grootte en ouderdom der breuk, echter doorschijnend en van zachte geaardheid is, even als het buikvlies in den gezonden staat; evenwel noch deze doorschijnendheid noch zachtheid bezit, als de breuk meermalen uitgezakt en de breukzak lang door een sterken en van een breeden pop voorzienen breukband gedrukt, of als hij reeds eens in ontsteking geweest was, terwijl hij alsdan dikker en eene vergroeiing daarvan met den darm vermoedelijker is.

d.) Dat de vochtgolving welke in de breuk bemerkbaar is, juist nog geene in den breukzak zelve bestaande hoeveelheid van vloeistof aanwijst, wijl het in den darm bevatte vocht die ook kan verwekken.

e.) Dat men, door deze *Anatomisch-pathologische* kennissen en de beschouwing der bestaande gesteldheid der gegevene breuk geleid, in het middenpunt der huidsnede, eene plaats uitkieze tot doorklieving van de verschillende deelen die den breukzak bedekken, en die bij deze doorklieving
steeds

steeds van het bloed doe reinigen, om naauwkeurig elke plaats te zien, welke men doorsnijdt — van die deelen echter gedurig slechts een gering gedeelte met een fijn pincet vatte, zoo sterk als mogelijk is opheffe, en nabij het pincet met den horizontaal gevoerden of met een zijner vlakten naar den breukzak gekeerden biestouri wegsnijde, en aldus de eene laag na de andere afzondere, tot eindelijk de breukzak verschijnt, welke zich door zijne dunheid en doorzigtigheid doet erkennen.

Mogt dit evenwel het geval niet zijn, en vreesde men dat de breukzak nabij deze plaats met een daarin bevatten darm vergroeid mogt zijn, dan vatte men deze plaats tusfchen den duim en den wijsvinger, en het gevoel, hetwelk eene zachte drukking verwekt, zal alsdan zulk eene vergroeijing te kennen geven, weshalve men de bestaande afscheiding of bovenwaarts of benedenwaarts verlengde, tot men op eene plaats komt, waar de breukzak zich duidelijker laat kennen.

Op de vorige, als ook op deze plaats, zal nu de breukzak, als hij zoo veel mogelijk van zijn celledweeffel ontbloot is, met een pincet zoo fijn als mogelijk gevat, in een spitsen heuvel opgeligt, en deze onmiddellijk onder de punt van het pincet, door eene met zijne vlakten horizontaal gehouden bistouri, in ééne snede weggenomen worden.

Uit de opgeligte en nu weder neergezakte opene plaats des breukzaks vloeit minder of meerder wei.

wei. — Op het afgesneden gedeelte des breukzaks zal zich eene vlakke onderscheiden *door haren glans en hardheid*, en deze is het, welke tot het ingewand behoort.

In de gemaakte opening des breukzaks brenge men voorzigtig eene holle sonde, op welke men, met den geknopten biestouri, de snede zoodanig vergrooten moet, dat men daar den wijsvinger in kan brengen, waarop men den ganschen breukzak met meer zekerheid klieven kan. Mogt echter, door verzuim dezer voorbehoed-middelen, de in den breukzak bevatten darm gewond worden, dan kan men hier, wegens de verscheidenheid van eene zulke verwonding, niet wel eene bijzondere behandeling opgeven, en zich alleen op den algemeenen regel der Kunst bij een zoodanig toeval beroepen, hoezeer met de bijzondere opmerking, dat het bij zulke omstandigheden meer geraden zij, den darm niet in de buikholte terug te brengen, voordat hij zich buiten deze heeft gesloten.

§. 41.

II. *Bij de Wegneming der Beklemming.*

Dit Gedeelte der Breuksnijding vereischt dat men, indien ook niet in alle, echter in de meeste gevallen, hetzij bij de *Lies-* en *Zakbreuken* den liesring, of bij de *Dijebreuken* den band van *Poupart*, insnijde. — Bij beiden nu kan de bovenbuiksflagader, en bij de laatste ook nog de zaadstreng

streng zoodanig gewond worden, dat in het eerste geval eene doodelijke bloeding, en in het tweede, als de bloeding gestild wordt, buitendien nog het verlies des bals, de gevolgen zijn. — Wel is waar, eenige zeer beroemde Heelmeesters hebben het eerste geval in twijfel getrokken; edoch in lateren tijd hebben eenigen daarvan gewag gemaakt. — Zoo was SCARPA ooggetuige van deze gevaarlijke kwetsing, hoezeer de Breuksnijding, met de grootste naauwkeurigheid, door eene meesterhand verrigt werd.

Ook BERTRANDI had gelegenheid dit toeval meer dan eens waar te nemen, en verzekert, lijken van menschen geopend te hebben, die weinige oogenblikken na de Operatie gestorven zijn, hoezeer zij met groote vaardigheid, geschiktheid en snelheid verrigt was, zoo dat de Operateurs, over de Operatie voldaan, zich wegens een zoo spoedigen dood zeer verwonderden, en de oorzaak daarvan niet vinden konden; doch hunne verwondering hield op, als zij den buik vol bloeds vonden, hetwelk zich uit de doorkliefde bovenbuiksflagader had uitgestort. Ook LE BLANC geeft bericht van dergelijke gevallen.

Des te droeviger is het, dat dergelijke toevallen zich eerst te dien tijde duidelijk doen kennen. Immers, de uitvloed van het bloed uit de wonde, welke ons toch in andere gevallen tot kenteeken dient, vindt op die wijze zeker alhier geene plaats; veeleer spuiten de geopende flagaderen het bloed in de buikholte, waar het zich ook nog wegens

de ligging des lijders, en den aard zoo wel als het verband der wond, ligtelijk onbemerkt verzamelt, tot zich, helaas! de fympptomen eener doodelijke bloeding vertoonen, namelijk, de spitswording van den neus, het invallen en verbleeken van het gelaat, de gezonken, kleine, tusfchenpoozende pols — de zich daarbij opdoende ijskoudheid van het gansche ligchaam, het fuizen der ooren, de nevel voor de oogen, duizeligheid, ftompheid der zintuigen, onmagt, koud zweet, waarop dan de dood volgt. Of men nu het *oog* of den *lepel* van den door HESSELBACH uitgevonden *flagaderdrukker*, welke door den ingefneden liesring of onder het midden van den boog des bands van *Poupart*, na de terugbrenging des darms, moet worden ingebracht, kan vertrouwen en zich daardoor overtuigen, dat deze kwetfing heeft plaats gehad, moet eerst de tijd leeren; en het moet derhalve zeer bevreemden, dat men het reeds als een regel opgeeft, om terftond na elke dergelijke breukfrijding de proef met de inbrenging van den *Hesfelbachfchen* Lepel te nemen, welke zich overigens nog geenszins in die hoedanigheid heeft bevestigd, en niet zoo geheel onfchadelijk op de deelen inwerkt, waar tusfchen hij wordt aangelegd, en waar tegen hij moet worden aangedrukt.

Om evenwel niet in volflagene onzekerheid wegens een zoo gewigtig toeval te blijven hangen, zoude het na de terugvoering des darms zijn aan te bevelen, eenen met de deelen en de gevorderde
 hulp

hulp bekenden vinger in te brengen, die zoo wel tot eene levende fonde der flagaderen, als tot afleider van het uitgestorte bloed zou kunnen dienen.

Even min staan ons voldoende teekenen van de kwetsing der zaadstreng ten dienste, daar alleen de lijder, van wien men toch reeds zeer veel afgevorderd heeft, kan aanwijzen, of hij het aan de doorsnijding van de zaadstreng eigene gevoel heeft gehad, hetwelk hem uit den bal schijnt voort te komen.

§. 42.

Van groote aangelegenheid is derhalve de kennis der voorbehoedmiddelen van zulke gevaarlijke gevolgen. Men heeft wel velerlei aanbevolen hetwelk de oplettendheid niet verdient, gelijk het nauwelijks melding behoeft, dat men zich van deze insnijding moet onthouden in alle gevallen, waar zij noch noodzakelijk is, noch aanmerkelijker voordeelen aanbiedt, dan de tot de opheffing der beklemming uitgevondene *Dilatators*. Intuschen moet men toch opmerken, dat deze insnijding zoo veel mogelijk, dat is, met opzigt tot de herleiding der breuk, klein zij, en niet zulke spletingen verwekke, welke sommigen op eene zeer ongepaste wijze maken, en die nimmer tot de terugbrenging van het uitgezakte gedeelte darm of net gevorderd worden. Wezenlijk echter moet men in acht nemen, dat het afhangt van de keuze der plaats waarop en de rigting waarin men of den

liesring of den *Poupartischen* band in elk geval hebbe in te snijden.

§. 43.

Ziet men evenwel op de zoo verscheidene meeningen, welke tot dus verre bij de Meesters der Kunst omtrent deze plaats en rigting geheerscht hebben, dan komt men, blootelijk op het gezag van anderen betrouwende, in twijfel, welke men volgen zal; en overweegt men het geheel op zich zelve, dan ontstaat het evenmin ongegronde vermoeden, dat de Natuur hier in den eenen breukvorm meer, en in den anderen minder, eenen Gordischen knoop heeft gelegd, tot welks oplossing somwijlen de geest van onderzoek, fcherpzinnigheid en oordeelskracht der Heelmeesters moet op de proef gesteld worden.

Om bij de insnijding in den liesring altijd de kwetsing van de bovenbuiksflagader te vermijden, willen GARENGEOT, LAFAIJE, SHARP, POTT, CHOPART, DESAULT en SABATIER die buitenwaarts of naar het darmbeen rigten: daarentegen willen HEISTER, PLATNER, SCHACHER, BERTRANDI, MOHRENHEIM, RICHTER en anderen, de insnijding eene boven-binnenwaartsche rigting, dat is, naar den navel, geven.

Beschouwt men echter de omstandigheden nader, waarbij een gedeelte darm of net uit de buikholte door den liesring ontsnapt is, zoo zal men duidelijk inzien, dat noch de eene, noch de andere

dere boven opgegeven rigting in elk geval zekerheid geeft tegen de kwetsing der bovenbuiksflagader bij de insnijding van den liesring, en derhalve niet is op te volgen. Doch neme men ook alle immer waargenomen verscheidenheden van den oorsprong der bovenbuiksflagader aan, zij ook de plaats waar het ingewand doordringt, de buiten- of binnenzijde des liesrings, zoo schuift toch telkens het ingewand slechts het buikvlies voor zich heen, en verdringt allengskens de bovenbuiksflagader of naar de binnen-, of naar de buitenzijde des liesrings; daarom ook ligt deze flagader of aan de buiten- of aan de binnenzijde van den hals van den al meer en meer grooter wordenden breukzak, en zoo is het, naar HESSELBACH's uitdrukking, of eene *buitenste*, of eene *binnenste* liesbreuk, gelijk dit onvergelykelyk keurig en der natuur getrouw nagevolgd, door de I^{te} en II^{de} Plaat van SCARPA's Werk wordt aangetoond.

Dien ten gevolge kan slechts die insnijding van den liesring en van den hals des breukzaks in elk geval tegen de kwetsing der bovenbuiksflagader verzekeren, welke men de rigting geeft van eene linie, die van de buiksbekleedfelen af het midden van den voorsten wand van den hals des breukzaks in een regten hoek doorsnijdt.

§. 44.

Bij de insnijding in den liesband is het minder te verwonderen, dat de Heelkundigen zich, ter ver-

mijding eener doodelijke verbloeding even zoo zeer in zoo velerlei raadgevingen omtrent de *plaats*, *rigting*, *wijze* en *grootte* dezer insnijding uitputteden, als in geheel verschillende meeningen verdeelden, terwijl hier zoo veel moet worden in overweging genomen: — het wezenlijkst echter is het verschil van geslacht.

Immers, hoezeer ook bij beide geslachten de bovenbuiksflagader, in de nabijheid van den rand des *Poupartfchen* bands uit de dijeflagader ontsprongen en eene ligt gekromde lijn van onder naar boven beschrijvende, aan de buitenzijde van den hals des breukzaks, schuins en diep liggende, naar de witte lijn opklimt, zoo komt bij de vrouw ook nog de ronde band der lijfmoeder, dien men zonder gevaarlijke gevolgen kan kwetsen, in aanmerking.

Derhalve kan hier de bovenbuiksflagader, welke men zoo veel mogelijk moet trachten te mijden, niet gekwetst worden, als de snede in den breukzak en liesband nader aan den binnen-onderhoek van den band van *Poupart* eenigzins schuins bovenwaarts naar de witte lijn gerigt wordt; doch alsdan wordt telkens de ronde band of geheel of ten deele doorsneden, hetwelk echter geen gevaarlijke bloeding verwekt, dewijl zijne flagaderen buiten de zwangerheid zeer naauw en bij hoogbejaarde vrouwen zelfs geheel gesloten zijn, en er zich in het algemeen in denzelven, vooral nabij den liesring, slechts haarvaten bevinden.

Daar-

Daarentegen maakt de bij het manlijke geslacht voorkomende zaadslagader, gelijk ook de met deze gepaarde afvoerende buis, en in het algemeen de zaadstreng, de insnijding in den *Poupartschen* band met vermindering van gevaarlijke, ja doodelijke gevolgen, zoo moeilijk, dat men zich, gelijk *SCARPA* met genoegzamen grond opmerkte, niet verwonderen moet, dat, hoezeer er ook zoo vele beklemde dijebreuken bij vrouwen, door de in de even gemelde rigting gemaakte snede, gelukkig zijn geopereerd geworden, men echter niet eene enkele Operatie kan opgeven, bij welke de snede in den *Poupartschen* band in eene zelfde rigting bij het manlijke geslacht is gemaakt geworden, zonder dat er ongunstige toevallen gevolgd zijn. Immers, de zaadslagader daalt van de binnenste darmbeenspier en de groote ronde lendenspier in eene schuinse rigting van achteren naar voren af, komt nabij den bovensten hoek van den band van *Poupart*, loopt van daar achter den rand van den liesband heen, en begeeft zich van hier, allengskens tegen den liesring opklimmende, terwijl zij ongeveer een duim hooger ligt, dan de inwendige en onderste hoek van den band van *Poupart*. — Op den weg nu, welken zij, van hare ader verzeld, achter den rand van den liesband doorloopt, strijkt zij over de haar ontmoetende bovenbuiksflagader, waarmede zij inmondigen maakt, voort, en overkruist tevens het bovenste gedeelte van den hals des breukzaks, op zijne voorste vlakte. — Aan de-

deze zijde van deze plaats nu, waar de bovenbuiksflagader onder de zaadflagader doorgaat, voegt zich ook nog de afvoerende buis bij deze, om met haar en hare ader de zaadstreng te vormen. Bij de dijebrek bij den man, ligt alzoo de hals van den breukzak genoegzaam in het midden tusschen de bovenbuiksflagader en de zaadstreng, welke het bovendeel van den hals des breukzaks in den vorm van eenen halven cirkel omgeeft en des te meer naar voren, of naar de huid dringt, hoe meer hij den liesring nadert. SCARPA, die in zijne voorstellingen van *anatomische* onderwerpen altijd groot is, heeft ook, op de bij zijn Meesterwerk gevoegde X^{de} Plaat de getrouwe afbeelding van het opgespoten lijk van een aan dijebrek gestorven man, den ziekteftaat van de deze breuk vormende deelen, en hunne ligging met betrekking tot de deelen die hem omgeven, zoo onvergelykelyk voorgesteld, dat een ieder nu wel kan afmeten, hoe ligtelyk bij mannen, die zich aan de Operatie van eene beklemde dijebrek en daarbij aan de insnijding in den liesband moeten onderwerpen, eene doodelijke bloeding uit de bovenbuiks- en zaadflagader, als ook, bij de nog mogelyke bloedstemping, het verlies van den bal, kan plaats hebben, bijaldien de noodige maatregelen van voorzorg niet worden in acht genomen, welke de ligging der deelen in dezen bij den man voorkomenden vorm der breuk vereischt.

§. 45.

ARNAUD (*Mémoires de Chirurgie*, Tom, II, pag. 758.) was middelerwijl de eerste, die de Heelkundigen op dit gewigtig onderwerp der Anatomische Pathologie opmerkzaam maakte, daar hij aantoonde, dat, bij het manlijke geslacht, de zaadstreng, terwijl hij onmiddellijk achter den liesband en over den hals des breukzaks in de gedaante van een halven cirkel ligt, nog veel meer aan de kwetsing bij de Operatie van de dijebreuk blootgesteld was, dan in een van beide geslachten de bovenbuiksflagader. Tot deze zoo gewigtige opmerking had het door ARNAUD zeer naauwkeurig verrigte onderzoek van het lijk eens jongen Mans van 22 jaaren aanleiding gegeven, die kort na de Operatie van de bekleemde dijebreuk gestorven was, en bij welken hij vond, dat niet de bovenbuiksflagader maar de zaadflagader doorsneden was.

Ziet men intusfchen op SCARPA'S X^{de} Plaat, dan zal men zich kunnen overtuigen, dat, als de snede *regt opwaarts* of naar die plaats gerigt wordt, waar de zaadstreng over de bovenbuiksflagader heengaat en zich daarmede kruist, alsdan de flagaderen onder de snede zullen vallen. HEY, enz.

Wordt echter de snede *schuins* naar de schaambeensstreek gerigt, dan zal wel niet de bovenbuiksflagader, maar daarentegen de zaadflagader gekwetst worden. LE DRAN, HEISTER, GUNZ, SABATIER, ARNEMANN, RUDTORFFER, enz. —

Wordt integendeel de snede *schuins* naar *de heup* gerigt, dan worden, even als in het eerste geval, beide de slagaderen, of zeer zeker de bovenbuiksflagader, doorsneden. (KOCH, BERTRANDI, SCHARF, en and.) Ligt de breuk onmiddellijk boven de groote vaten, of tusfchen deze en de heup, dan wordt de bovenbuiksflagader van de *schuins* naar de heup geftrekte snede niet bereikt, maar deze zal echter de *Art. circumflexa Ilii externa* treffen. — Snijdt men echter alsdan den liesband *regt bovenwaarts* in, dan wordt de zaadflagader gekwetst. CHOPART, DESAULT, RICHTER, LASSUS, ENZ.

Daarbij komt nog, dat bij alle groote dijebreuken de verwijdering der zaadftreng van den rand van den liesband minder dan drie lijnen bedraagt, terwijl deze verwijdering in die mate afneemt, naar dat de allengskens meer uitgezette breukzak den liesband opheft, welks natuurlijke kromming vermeerdert, zoo dat zijn rand de zaadftreng moet naderen.

Zal ook eene kleine, twee lijnen lange, op den rand van den liesband perpendiculair naar boven gerigte, snede fomwijlen genoegzaam zijn om de beklemming op te heffen, zonder dat de zaadflagader gekwetst worde, zoo kan men toch niet van voren bepalen, in welke gevallen eene zoodanig in den liesband gerigte snede genoegzaam zij: even min zal een Operateur, hoe ervaren hij ook zijn moge en hoe vaardig en gepast hij ook het mes weet te voeren, in de gefeldheid van een zooda

danig geval kunnen waarborgen, dat hij den liesband, welke zoo zeer in de dwarfste is gespannen en in zijn rand het dichtst van weeffel is, niet meer en niet minder dan twee lijnen gekliefd heeft.

§. 46.

SCARPA toont nu verder met even zoo veel gegrondheid als bescheidenheid, dat men slechts twee middelen bezit, die in zulke gevaar dreigende omstandigheden zijn aan te wenden, namelijk, of om de strakheid (*Rigiditeit*) en den wederstand welchen de liesband biedt, door langzame uitzetting van dezen band en van den hals des breukzaks onmiddellijk boven de plaats der beklemming, zonder het gebruik van het mes, en het buikvlies zoo veel doenlijk sparende, zoo veel mogelijk te verzwakken; of om de snede eene andere rigting te geven dan men bij de vrouw beveelt, namelijk, eene zoodanige, waardoor de kwetsing der zaadslagader geheelijk vermeden wordt.

§. 47.

Dit geschiedt op de volgende wijze: men voere tusfchen den uitgezakten darm en den hals des breukzaks eene fijne knopsonde tot in de buikholte, om den weg nauwkeurig te kennen, door welchen de herleiding moet plaats hebben. — Op deze sonde brenge men, onder den band van *Poupart*, den haak van ARNAUD (afgebeeld in het

VII^{de} Deel der Verhandelingen, bekroond met den prijs van het Legaat van JOHANNES MONNIKHOF. Amsterdam 1803. Plaat I, Fig. 4.) bovenwaarts in. — Door dezen heffe men den liesband op, doch meer naar de bekleedfelen des buiks dan naar de breuk heenen, om het buikvlies meer te sparen, terwijl men nu tevens den in den breukzak bevatten darm behoedzaam binnen brenge. Als intuschen de liesband, wegens zijne aanmerkelijke dikte en strakheid, of de boog (*Arcade*) welken hij vormt, niet genoegzaam tot de terugbrenging verwijderd is, dan maakt men, zonder den haak weg te nemen, vier of vijf perpendiculaire naar buiten gerigte sneden in den rand van den liesband, nevens elkander, dat is, niet verre van één verwijderd, en zoo diep, dat zij, zonder door den band zelven te dringen en de daaronder liggende vaten aan het gevaar van kwetsing bloot te stellen, evenwel voldoende zijn, om die te ontspannen, zoodat hij nu met den haak van ARNAUD kan worden opgeheven en uitgerekt, gelijk tot de volbrenging der herleiding gevorderd wordt. De ondervinding heeft bereids bevestigd, dat zulke insnijdingen in even zoo vele spleten veranderen, welke de digtheid en spanning zoo aanmerkelijk doen afnemen, dat zelden de keerweg naar de buikholte niet toereikend voor de darmlus geopend is. — Mogt dit het geval niet zijn, en de vernauwing van den hals des breukzaks een aanmerkelijk deel aan de beklemming hebben, en zelfs de

de *Arnaud'sche* haak de behoorlijke verwijding aan den keerweg niet meer bewerken, dan bediene men zich van LE BLANC'S verwijderaar, welke vermoeder is om door zijne beide armen den liesband in twee tegengestelde rigtingen te voeren, en tevens meer uit te rekken.

§. 48.

Ware echter de beklemming door den hals van den breukzak bewerkt, en bestond er eene vergroeiing des darms met de achterste vlakke van dezen hals, zoodat men den verwijderaar niet konde aanwenden zonder de uitgezakte darmlus te kwetsen, dan trekke men den breukzak bij een zijner zijdedanden zoo verre onder den band van *Poupart* uit, als noodig is, om eene fijne gegroefde fonde tuschen den darm en den hals van den breukzak in te voeren. Is dit geschiedt, alsdan gebruike men de gegroefde fonde op zulke wijze, dat hare groef afwaarts, naar den binnenonderhoek van den band van *Poupart*, en eenigzins naar de inplanting van den liesband aan het schaambeens gerigt is. Langs dezen groef van de fonde voere men nu eene knopbiestouri met afgewende, naar de inplanting des liesbands aan het schaambeens gerigte snede af, en klieve aldus den hals van den breukzak naar zijne lengte, in zijn binnen-onderste gedeelte, en snijde den liesband, in de nabijheid zijner bevestiging aan het bovendeel des schaambeens, bijna twee of drie lijnen diep in.

Op

Op deze wijze voorkomt men de kwetsing der bovenbuiks- en zaadslagaderen , daar de eerste op de tegenzijde van den hals des breukzaks , en de tweede boven de plaats waar de insnijding gedaan wordt , of op de bovenste en voorste vlakke van den hals des breukzaks ligt — deze slagader kan alzoo door eene aldus van boven naar beneden gerigte snede niet getroffen worden , gelijk dit altijd bij de gewone methode van de snede van onderen naar boven te rigten , het geval is. Ook de zaadstreng is daarbij nog des te minder aan de kwetsing blootgesteld , hoe meer de snede van den binnen- en ondersten hoek des bands van *Poupart* af naar boven klimt , en zich van den rand des liesbands verwijdert , die zelve zich aan het bovendeel des schaambeens inplant. Men opent alzoo door zulk eene insnijding niet slechts den hals des breukzaks in zijne gansche lengte , maar men scheidt den liesband ook nog van het bovendeel des schaambeens , hetgene zeer veel moet bijdragen om den boog te verwijderen , en aldus alle beletseln volkomen op te heffen , welke de terugschuiving der met den hals van den breukzak vergroei- de darmlus wederstond.

§. 49.

Middelen om de bloeding te stillen , welke door de kwetsing zoo der eene als der andere dezer slagaderen doodelijk is , bepalen zich intuschen alleen bij de onderbinding en drukking derzelve.

Im-

Immers, noch van de eigen heelkracht der Natuur, noch van de in andere gevallen somwijlen nog werkzame middelen, is hier veel hulp te wachten, wijl beide slagaderen uit een stam van den eersten rang ontspringen; en daar zij zich in een los celleweeffel terug trekken, zoo stuit noch eene bloedprop, noch eene krampachtige inkorting van eene spier, zulk eene bloeding. — Even min zullen de van GUNZ aanbevolene plukfelprop, of RUDTORSERS rolvormig stukje spons, met eene koude vloeistof of ook eenig *liquor stipticus* doortrokken, eene genoegzame verstopping of drukking kunnen bewerken.

§. 50.

De onderbinding der gekwetste slagaderen aan beide openingen is voorzeker het zekerst, doch dit is alleen bij de dijebreuk uitvoerbaar — dat men daarbij groote beletselen te bestrijden heeft, vooral wegens de diepe en verborgene ligging dezer slagader, kan niemand ontkennen. — Dezelve moet ons niet affchrikken, en men moet haar niet onder de hersenschimmige voorflagen stellen, dewijl zij wellicht niet ondernomen of gelukt is; ook is CREVE'S voorslag (Verhandelingen, bekroond met den prijs van het Legaat van JOHANNES MONNIKHOF, vijfde Deel, *Amsterdam*, 1807.) met behoorlijke behoedzaamheid in het werk gesteld, niet te verwerpen. Immer gebiedt onze pligt hier iets te doen, en mogt dit, met de behoorlijke kennis en omzigtigheid geschied, echter niet gelukken, en, de ledige

aan-

• aanschouwer aanmerken : *ne occidisfe videaris , quem non servare potuisti* , zoo zal denzulke met grond tegen te voeren zijn : *anceps remedium melius est , quam nullum* .

Kwetste nu de insnijding in den liesring de bovenbuiksflagader , alsdan kunnen wij alleenlijk door de drukking de daarbij plaats hebbende bloeding stillen. —

Tot dit einde heeft reeds SCHINDLER (*Disf. de Herniis , Observaciones* , Kleberg , 1797.) een werktuig , in den vorm van een tweetakkig pincet , met bladen aan het einde der takken voorzien , bekend gemaakt , en CHOPART een gewoon pincet , waarvan de eene tak aan zijne punt met linnen omwikkeld in de buikholte moet gebragt worden , terwijl de andere daar tegenover op de huid des onderbuiks moet rusten ; waardoor dan eene onafgebrokene drukking van beiden tegen elkander , door zamenbinding der takken , kan bewerkt worden.

Bijzondere flagaderdruckers voor dit geval gaven CREVE (*l. c.*) , later HESSELBACH (*Beschreibung und Abbildung eines neuen Instruments zur Entdeckung und Stillung einer bei dem Bruchschnitte entstandene gefährlicher Verblutung* . Wurzburg , 1815.

§. 51.

• Als men beiden met elkander vergelijkt , zal men bevinden , dat , daar CREVE's flagaderdrukker reeds vroeger bekend gemaakt werd , HESSELBACH den zijne zulke verbeteringen moest hebben gegeven ,
die

die hem hadden doen uitmunten. Dat dit, de zond-
derlinge meening daargelaten, om door een lepel de
plaats te erkennen, waar zich eigenlijk het gekwet-
ste vat bevindt, evenwel het geval niet is, blijkt
door de navolgende beschouwing.

§. 52.

HESSELBACH's slagaderdrukker kneust, zonder
noodzakelijkheid, de deelen op eene onbehoorlijke
wijze, dewijl hij die eigenlijk slechts drukt op den
smallen rand van een (offchoon ook bijna vlakken)
lepel, bijna eveneens, als wilde hij een afdruk van
den omtrek daarvan nemen. — Hierdoor en in het
algemeen biedt hij aan het deel, hetwelk de druk-
king eigenlijk behoeft en niet zoo stiptelijk te on-
derscheiden is, eene te kleine ruimte ter omvanging
en drukking, en deze ruimte is, met betrekking
tot hare lengte, niet in verhouding tot hare breed-
te, welke laatste op zich zelve, gelijk ieder ligte-
lijk inziet, wezenlijker is.

De drukking zelve oefent hij niet *elastisch* of
door veerkracht uit; zij bezit alzoo in zoo
verre geene gelijkmatigheid en geene gestadig-
heid. — Daar de plaats, waar de drukking moet
verrigt worden, en in zoo verre zich ook de
drukkende deelen des slagaderdrukkers bevinden
moeten, zeer verscheiden is, zoo laat zich niet
wel bepalen, welke ligging de steel van den *Hes-
selbachschen* drucker, met betrekking tot den breuk-
zak, in elk geval zal innemen. Wilde men zich

echter bij de meest gewone bepalen, dan is het toch zonderling, waarom HESSELBACH daarbij in het geheel het oog niet slaat op de deelen die hij met zijn drukker belast heeft: of kunnen dan de zaadstreng of wel de ballen dezen last zonder een pijnlijk gevoel verdragen? En waar komt intuschen bij het vrouwelijke geslacht de slagaderdrukker te liggen? — Eindelijk is zijne zamenstelling zeer zonderling ontleend, en meer gekunsteld, dan voor het gebruik uitgedacht; daarbij nog is er veel voorbijgezien, en de schroef aan het benedenste gedeelte geplaatst, waar de lepel, die nauwkeurig al het bloed ontvangen moet, dit zoo ligtelijk en snel kan heenleiden.

§. 53.

Het net in de breuk beklemt op zeer onderscheidene wijzen de darmlus, welke uit den onderbuik met hetzelfde ontsnapt is. Daar echter het net in de breuk zoo ligtelijk zamengroeit, zoo wel met zijne verschillende uitgezakte deelen zelve, als met den breukzak en de darmlus, als ook aan ontarding van weeffel blootstaat, en daardoor van gedaante en aanzien verandert, zoo kan de darm bij de beklemming van eene darmlus in het net gewond worden, terwijl men bezig is de beklemming los te maken.

Nog is het den Dinger naar den prijs in levendige herinnering, in welke verlegenheid hem het

eerste aanzien van eene netbreuk bragt, waarin eene darmlus beklemd en verborgen lag; het geval was als volgt:

In het jaar 1820, den 21 October, werd ik des avonds laat bij een zestigjarig man, een Kuiper, naar N. N., in *Consult* geroepen, wegens een reeds eenige dagen aanhoudenden *Ileus*, verbonden met eene linker-balzakbreuk. — Reeds waren alle hulpmiddelen der zachte behandeling het eene na het andere beproefd, gelijk RICHTER die voor de verschillende foorten der beklemming bevolen heeft: even vruchteloos als deze was de *Taxis*. Tot geluk voor den lijder duidden de verschillende *symptomen* noch op ontsteking in den buik, noch in de breuk, gelijk ook de reeds bestaande koorts zich door geen gevaar-dreigend karakter onderscheidde. — Uit de *Anamnesis* van den tegenwoordigen toestand bleek ondertusfchen, dat de breuk zich reeds voor zes jaren bij dezen lijder vertoond had, ten gevolge van een ingespannen beroepsarbeid. — Daar deze breuk hem noch pijn, noch ook een bijzonder kwellenden hinder veroorzaakte, zocht deze man geene hulp, en aldus werd zijne breuk, aan zich zelve overgelaten, meer en meer eene balzakbreuk van middelmatige grootte. Vier dagen voor mijne aankomst had de lijder zich in zijn Kuiperswerk zeer ingespannen, waarop hij weldra van een hevige *Kolijk* overvallen werd, hetwelk hij als gevolg eener verkouding behandelde, waarop toen braking en naderhand ook *Ileus* volgde; en

aldus zag hij zich gedrongen, de hulp der Heelkunst in te roepen.

Bij een naauwkeurig onderzoek der breuk vond men die niet bijzonder gespannen; ook verdroeg het grootste gedeelte, van onder naar den liesring gerekend, eene matige drukking zonder pijn; slechts in de nabijheid van den liesring was zij ook voor de geringste drukking gevoelig en pijnlijk — daarbij voelde men dezelve in het algemeen inwendig hard, effen, en zwaar met betrekking tot hare grootte.

Hoezeer het volkomen nacht was, besloot ik, den toestand en de bijzondere gesteldheid des lijders, en de tot dus verre beproefde zachte behandeling in aanmerking nemende, tot de breuksnijding, welke de lijder, bovendien de vergeeffche pogingen moede, zelve begeerde.

Op de alstoen gemaakte insnijding in den breukzak, volgde eene niet onbeduidende uitvloeijing van *serouse* vloeistof, die tot aan de voltooide opening des breukzaks ongeveer 8 oncen bedroeg.

Maar hoezeer werd ik verwonderd, nu eene van haar diepste gedeelte af in den liesring peervormig loopende, roodkleurige, op de oppervlakte fluweelachtige, inwendig verharde, op hare gansche oppervlakte effene masfa te zien, en mij zelve te moeten afvragen, waarvoor die te houden ware — want waarom zoude er ook niet eene polijpaardige masfa uit de buikholte door den liesring kunnen uitzakken? Te vergeefs zocht ik nabij den liesring

ring een spoor van darmlus te ontdekken, hoezeer de op de blootliggende masfa aangebrachte drukking pijnlijk was. — Twijfelend in mijn besluit omtrent mijne verdere handelwijze, kwam ik op den zoo gelukkigen inval, om de gansche oppervlakte der blootliggende vleeschmasfa met eene in brandewijn natgemaakte spons te bevochtigen en te verbleeken, en die daarna weder naauwkeurig te bezigtigen. — Dit geschiedde, zonder dat het den lijder eenig onaangenaam gevoel verwekte, en als ik nu voornamelijk den grond der vleeschmasfa beschouwde, ontdekte ik een deel, dat verdeeld was door twee fleuven, die vier lijnen van elkander waren verwijderd, hetwelk ik in beide de fleuven met den wijsvinger en den duim aanvatte, opnam, en daar hetzelfde slechts door los celleweeffel verbonden was, volkomen losmaakte. Dus voortvarende, ontwikkelde ik, door zachtens te trekken, een tot zulk eenen knoest opgewonden bandaardig stuk van het net, van twaalf duim lengte, één duim dikte en twee duim breedte, en waarin nabij den liesring eene darmlus opgenomen en beklemd was. Ik trok nu voorzigtig het net uit den liesring een duim lang naar den breukzak voorwaarts, en schoof, zonder den liesring te verwijden, de darmlus zelfs gemakkelijk terug in de buikholte. — Duidelijk onderscheidde zich, door eene groef, het stuk net dat tuschen den liesring had gelegen, in het gedeelte dat zich boven en in dat hetwelk zich onder dezen had bevonden. — Daar

ik hierin geene slagader van gewigt vond liggen, sneed ik twee lijnen boven de plaats der beklemming het gezonde net in tweeën, onderbond eene niet zeer sterk bloedende slagader, en daar zich, na verloop van een half uur, uit den rand van het gezonde tot de buikholte behoorende gedeelte des nets geene bloeding vertoonde, zoo schoof ik dit in den liesring terug, en bevestigde den draad met eene kleefpleister, boven de liesstreek. Ik bewaar het afgesneden gedeelte van dit net, dat in den breukzak gelegen heeft, nog in wijngeest, en zou daarvan ook eene afbeelding hierbij gevoegd hebben, als mij daartoe eene gunstige gelegenheid was gegeven geworden. — Reeds op den achtsten dag was de draad uitgevallen, en binnen drie weken was de lijder volkomen en zonder eenige verdere kunsthulp hersteld, onderging geene terugkomst der breuk, en bereikte zijn zeventigste jaar, waarin hij het slagtoffer van eenen Typhus werd.

§. 54.

III. *Door de Binnenbrenging der uitgezakte Deelen in de Buikholte.*

Wanneer ook tot dus verre de Breuksnijding is gelukt zonder gevaarlijke gevolgen te verwekken, wanneer men, het oog vestigende op de schadende inwerking des dampkrings op het buikvlies, als ook op de uitwendige oppervlakte des darmkanaals, niet verwijlen mag met de uitgezakte darmus op het spoedigste in de buikholte terug te bren-

brengeu , waar zij zich in hare natuurlijke ligging , warmte , en de haar beschermende wasem bevindt — dan eischt dit Gedeelte der Breukoperatie geene mindere omzigtigheid , om geene gevaarlijke gevolgen te verwekken , welke echter onder de volgende omstandigheden kunnen ontstaan :

1.) Bij plaatshebbende vergroeiingen des darms boven den liesring en in den breukzak.

2.) Gedurende den verschillenden toestand , waarin zich de darm of het net bevinden.

3.) Als het gedeelte des uitgezakten darms geene toereikende ruimte in de buikholte vindt.

4.) Door de wijze der terugbrenging zelve.

§. 55.

Hoe moet men zich bij de Zamengroeiing der uitgezakte deelen gedragen?

Door vaatachtige en vliezige , in gevolge van ligte *adhaesieve* ontsteking en uit stolbare lympha ontstane , schijnvliezen , vindt men de uitgezakte deelen , of boven meer of min nabij den liesring met het buikvlies , of met de wanden des breukzaks , of met elkander zamengegroeid. Hoe langer deze zamengroeiing bestaan heeft , des te inniger is haren zamenhang , daar zij een wederzijds verband door vaten verkrijgt , en alsdan *vliesachtig* genoemd wordt.

Het is moeilijk , eene boven den liesring bestaande vergroeiing te ontdekken , en nog gewig-

tiger, die los te maken; — al ware zij echter ook bij en terftond na de terugbrenging van het uitgezakte darmstuk, met den vinger, dien men altijd inbrengt om te onderzoeken, of de opening des buiks aan den oorsprong der breuk vrij is, ontdekt geworden, dan zou het toch geraden zijn, zich met de losmaking van zulk eene vastgroeiing niet bezig te houden, al ware het ook dat die slechts aan eene zijde des darms bestond — want er is nog geen duidelijk geval van eene vastgroeiing des darms aan alle zijden aangetoond, waar de Kunst tot eene diergelijke losmaking noodzaak en aanleiding gevonden heeft. — Alles wat men in het duister gedaan heeft, kan tot geene overtuiging en regel van handelwijze gemaakt worden.

Niet zoo zeer aan ons oog onttrokken, zijn de zamengroeiingen in den breukzak zelve; veeleer liggen zij des te duidelijker voor oogen, hoe minder zij van den mond des breukzaks zijn verwijderd.

Zijn het slechts aanklevingen door geleiachtige vezels, dan kan men ze ligtelijk met den vinger of den spadel losmaken, zonder op eenige wijze de oppervlakte des darms te kwetsten of bloedend te maken. Heeft de vastgroeiing plaats door vezels, banden of georganiseerde, nog vrij zwevende vliezen, zoo kan men die meestal zonder gevaar verbreken. Men vatte den darm met de hand, verwijdere dien van den breukzak of van het net, en late de vezels door de helpers met de schaar of een daar zacht over heen gevoerden geknopten biestouri
door-

doorsnijden: de plaatsen hunner aanhechting bloeden dan wel; ook is aldaar de darm van zijn buikvlies ontbloot; doch de ervaring bevestigt echter, dat hierdoor na de herleiding noch zware toevallen ontstaan, noch de genezing belemmerd wordt. Bij de vleeschachtige vergroeiing onthoude men zich ten aanzien van den darm en den breukzak, van alle proeven van scheiding, hoezeer men bij de vergroeiing van het net met den breukzak, met den darm of met den bal, het net zoo nabij als mogelijk aan de zamengroeiing met zulke deelen moet wegsnijden, dewijl de geringste verwijling den lijder nadeelig wordt, en bijzonder dan, wanneer voornamelijk het net de terugbrenging belemmert. — Een gedeelte des darms, dat zoo wel met den breukzak als met zich zelve is vastgegroeid, behandelte men naar den voorslag van SCARPA; doch deze Schrijver, aan de natuur der zaak getrouw, merkte op, dat deze foort van vaste en diep indringende zamengroeiing des darms niet ongelijkvormig is aan het lidteeken, hetwelk ontstaat, als men de wondlippen eener eenvoudige wond met elkander vereenigt. Wilde daarom ook iemand beproeven, zulk eene zamengroeiing los te maken, zoo zou men, daar hier geen spoor te vinden is waar langs het mes door een breed lidteeken heen moet gevoerd worden, gevaar loopen van den darm te kwetsen, of, bij het manlijke geslacht, met een gedeelte des breukzaks tevens de zaadstreng weg te snijden, welke hier onmiddellijk achter den zak

der lies- of balzakbreuk ligt ; — en bij de dijbreek de onder of nevens dezen zak liggende groote bloedvaten kunnen beleedigen. — Indien evenwel ook dit vermeden werd, dan zoude toch de uitwendige vlakke des darms altijd daar, waar zij vastgegroeid geweest is, eene breede, bloedige wond vormen, die men niet in de buikholte zou kunnen brengen, zonder zeer zorgelijke en gevaarlijke toevallen te verwekken (een hevigen bloedvliet, ontsteking, verettering of vaneenscheiding des darms op eene met de uitwendige wond niet volkomen overeenkomende plaats van denzelfden) — daarom moet men den darm aan den breukzak laten hangen, gelijk men hem vindt, en zich daarmee vergenoegen, dat men hem met de zijde-deelen des breukzaks en kleine stukjes linnen bedekke, welke met een laauw afkooksel van Malva nat gemaakt zijn: Want het is een door de ondervinding genoegzaam bewezen opmerkelijk verschijnsel, dat, wanneer men bij dergelijke omstandigheden de onmiddellijke oorzaak der beklemming heeft opgeheven, de stof die in het darmkanaal bevat is, haren gewonen ontlastweg neemt, de pijnen, de braking, de hik, ophouden, hoezeer ook de darmlus nog buiten de buikholte ligge. De volgende dagen, gedurende welken men niet nalaat het verband dag en nacht met een afkooksel van Malva te bevochtigen, zal men bemerken, dat het vastgegroeide darmstuk met den breukzak van zelve naar boven onder den band van *Poupart*,
of

of tegen den liesring oprijst, en dat het zich eindelijk geheel of grootendeels daar achter terug trekt. — Een gedeelte des darms eindelijk, hetwelk niet van zelve in de buikholte terugkeert, schilfert af, wordt rood, en daar groeijen nieuwe vleeschheuveltjes op, en eindelijk vereenigt het zich en wordt met de huid der lies of des balzaks bedekt.

§. 56.

Dat de gesteldheid der uitgezakte deelen met behoorlijke nauwkeurigheid moet onderzocht worden, om door de terugbrenging daarvan geene noodlottige gevolgen voor de buikholte te doen ontstaan, is algemeen erkend.

Hoe verscheiden zulk een toestand ook zijn moge, moet men zeker altijd in overweging nemen, dat de uitgezakte deelen zich tot hunne toekomstige herstelling, en om tegen schadende uitwendige magten zeker te zijn, nergens beter dan in de buikholte bevinden; maar dat het, wanneer zij zich aldaar in een staat bevinden, die zoowel op zich zelve als met betrekking tot hunne plaatfing gevaarlijk ware, geraden zij, hen niet in zulke gesteldheid terug te brengen.

§. 57.

Tot zulke Toestanden behooren de Volgende:

In een staat van ineenwikkeling mag men noch het net noch de darmlus terug brengen, en nog min-

der

der in een *scirrheusen* en etterenden staat, doch allermintst in zulk eene gesteldheid, op welke de verfterving onvermijdelijk volgt of reeds werkelijk voorhanden is, dewijl zij onloochebaar, wegens de wanorden die zij alsdan in het geheele ligchaam verspreiden, de gevaarlijkste, ja onmiskenaar doodelijke gevolgen zouden hebben, — en bovendien de herstelling van zulk eenen toestand in geenen deele gemakkelijker zoude worden, daar zij zelfs voor de Kunsthulp te verre zouden liggen.

§. 58.

Van alle ineenwikkelingen der darmen is die in de gedaante eener Acht (8) de gevaarlijkste, dewijl zij, ingevalle men haar voor de inbrenging in de buikholte niet zorgvuldig ontwikkelt, bij het inbrengen ligtelijk aanleiding tot eene inschuiving (*Volvulus*) geven, ja die te weeg brengen kan.

§. 59.

Ten aanzien van den *scirrheusen*, of etterenden, of van den koudvurigen staat, behoeft men met het net des te minder voorzorg te nemen, om het bij de minste verdenking regtstreeks weg te snijden, daar het overblijvende zulk een verlies, zonder eenig ongunstig gevolg, kan lijden; men moet alleen de behoorlijke omzigtigheid in acht nemen, welke zulk eene afsnijding vordert, om niet meer schade dan nut te doen. Vooreerst trekke men het net behoedzaam uit de buikholte naar voren,

tot

tot dat er zich eene gezonde plaats vertoont: hierin geschiede de afsnijding van het zieke gedeelte; de bloeding wordt voorgekomen door de onderbinding der slagaderen die zich alhier bevinden, bij welke ook de vermindering der zenuwen niet zoo bezwaarlijk is, als sommigen zich verbeelden. Ligter is zeker de onderbinding van het gansche uitgetrokken gedeelte des nets; maar zij is ook gevaarlijker, wegens den prikkel, die daardoor over het gansche buikvlies verspreid wordt. Met de bekende voorzorg, schuive men het dus bewaarde gezonde net dicht langs den buikring of den liesband terug, en bevestig de draden der onderbinding met hechtpleisters van buiten op de bekleedselen des onderbuiks.

§. 60.

Een *scirrheuse* of ook slechts op ééne plaats etterende darm moet in den breukzak blijven, en zoo veel mogelijk tegen den invloed der uitwendige prikkels beschermd worden, — en daar dit oudere kwalen zijn, zoo heeft zich ook reeds door het vliesachtige verband zulk een deel in den breukzak vastgehecht, waardoor men van de maatregelen ter verhoeding van de terugkeering daarvan in de buikholtte bevrijd is. — Anders verhoudt het zich echter als de breuk gedurende de beklemming in ontsteking kwam, of men vermoeden van versterking kreeg, of dat zij daar wezenlijk door aangetast en ingenomen is. In dezen toestand moet men alsdan

dan vele zorgen in acht nemen, om gevaarlijke gevolgen te voorkomen.

§. 61.

De ontstoken darm moet zoo spoedig, maar ook zoo zacht mogelijk binnengebragt worden, dewijl de dampkring, zoo lang men daarmede verwijlt, ook met denzelven in aanraking is, waardoor hij te meer geprikkeld en de bestaande ontsteking verergerd wordt. Mogt dit derhalve even niet zoo spoedig kunnen geschieden, dan druppele men op zijne oppervlakte eene zachte olie (amandel-olie), waarmede ook de Operateur zijn vinger bestrijke, om de darmlus met meer gladheid aan te raken.

§. 62.

Een darm die vermoedelijk spoedig koudvurig zal worden, mag niet binnengebragt, en bij eenen reeds werkelijk koudvurig geworden darm niet de minste poging tot terugbrenging gewaagd worden, welke des te gevaarlijker is, dewijl daarbij de genezende toefsel, dien de natuur bereids had ontgonnen, namelijk de door adhaesieve ontsteking bestaande verbinding van het naastbij de plaats der beklemming in den onderbuik liggende en bij het leven bewaarde gedeelte des darms, verbroken wordt, en hiermede de uitstorting van de in het darmkanaal bewogen stoffen in de buikholte volgen en de dood te weeg gebragt zal worden. Bovendien wordt ook, indien die al niet volgt, en de uitvloeiing door de plaats der beklemming geschiedt,

de

de heeling van het gedeelte des darms dat zich van het verstorvene afscheidt, zeer verzwaaard, en er blijft eene onherstelbare drekfistel over. Even min mogen de werkelijk verstorvene deelen des darms geheel weggesneden worden, daar het den lijder minder gevaarlijk is, dat het koudvurige darmstuk slechts in zijne lengte opengesneden wordt; want, behalve dat het niet te duchten is, dat de versterving, na het teruglaten van zulke gedeelten des darms, zich in de buikholte over het daarmede zamenhangende verbreide, is het wijders moeilijk de grenzen tusschen het levende en doode naauwkeurig te bepalen: twijfelt men alsdan tusschen die beiden, dan bewerkt de wegsnijding, al bestaat er ook een nog zoo gering leven, toch eene gedeeltelijke verslimmering der toevallen, en in het algemeen eene aanmerkelijke prikkeling.

§. 63.

De *sphaceleuse* staat des darms is minder te miskennen, dan de *gangreneuse*; maar met dezen kan men, bij eene min naauwkeurige oplettendheid, een toestand verwisselen, waarin de darm, na de terugkeering in de buikholte, des te spoediger herleeft en tot zijne verrigting terugkeert, hoe eerder hij daarin gerake.

Bijaldien men derhalve van het verloop der beklemming tot op het tijdstip van de verrigting der Operatie wel overwogen heeft, in hoe verre die de vorming van het koudvuur in de breuk aanwijst,

wijst, geve men acht op de volgende gesteldheid des darms.

Voor alles echter overijle men zich op geene wijze in zijn oordeel, op het aanzien van de kleur des darms: — immers kan deze bruinrood, donkerbruin, zwartbruin, ja zwart zijn en de darm zelfs koud op het gevoel wezen, zonder in het minste reeds nabij de verfterving te zijn.

Doch dit is niet altijd de uitwerking der ontsteking, en nog veel minder van de verfterving, maar gewoonlijk niets anders dan het gevolg van eene bloeditstorting, waartoe slechts eene niet aanmerkelijke drukking des darms gevorderd wordt. Dat men den darm echter, in zulk een toestand, met gelukkig gevolg binnen kan brengen, hebben DESAULT, SCHMUCKER, WARNER, THEDEN, ACREL en anderen gemeld.

De darm daarentegen, waarin de levenskracht ganschelijk uitgedoofd, of die werkelijk door verfterving aangetast of op het punt is van *sphaceleus* te worden, verspreidt, gelijk dit reeds van den breukzak gemeld is, eene doodenlucht, en is, gelijk TRAVERS aanmerkte, zijnen glans kwijt, waardoor zich, even als bij alle gladde vliezen, de dood aankondigt. De uitwendige rok laat zich ligtelijk daarvan afscheiden; hij is overigens flap, zamengevallen, digt en lederachtig, zoo als dit reeds vroeger is gezegd geworden. Hoezeer reeds SCARPA de behandeling van den in den breukzak verstorvenen en eene drekfistel vormenden darm nauwkeurig heeft

heeft opgegeven, zoo leverde TRAVERS daarom- trent nog gewigtige aanmerkingen in zijn Werk: *an Inquiry into the process of Nature in repairing injuries of the intestines illustrating the traitement of penetrating wounds and strangulated hernia*. Londen, 1812. — Door beiden geleid, moet men alzoo handelen, om gevaarlijke gevolgen te voorkomen, en de genezende werking der Natuur te bevorderen.

§. 64.

Is de darm echter niet in een zoodanigen toestand, maar is het uit de verschijnselen bij de beklemming bekend, dat hij slechts op de plaats der beklemming ingefnoerd was, dan moet men zachtelijk eenigzins den breukzak terug trekken, en vindt men hem op deze plaats aanmerkelijk vernauwd, dan is het raadzamer, dit gedeelte niet geheel en al in de buikholte terug te schuiven, dan den raad van hen te volgen, die willen dat men de vernauwde plaats insnijde en den darm weder hereenige (RICHTER), dewijl men zich ligtelijk in den graad der vernauwing bedriegen kon, en het aanbevolen hulpmiddel gevaarlijker is, dan het afwachten, waarbij de Natuur zich zelve beter kan helpen, dan de zinrijkste handelwijze der Kunst vermag.

§. 65.

Ook moet men acht slaan, of de ruimte in de buikholte toereikende is, om de daaruit ontsnapte darmlus weder te ontvangen.

Bij zeer groote en oude breuken is het reeds meer raadzaam, indien geene dringende teekenen het anders vorderen, den breukzak ongeopend te laten, terwijl doorgaans of slechts de navel of de liesring de klemming gevormd hebben, — want eene grootte, als die van deze beide breuken, verkrijgt die onder den band van *Poupart* nooit. — Bij de laatste tracht men echter vergeefs, na de klieving der beklemming, den darm in de buikholte terug te brengen; en in zoo verre is het tot vermindering van gevaarlijke gevolgen, welke de ontblooting der darmen voorzeker door de inwerking der buitenlucht bewerkt, wenschelijker, dat de breukzak ongeopend gebleven zij.

§. 66.

Tot hiertoe meende men, dat alleen de ruimteverhouding der buikholte tot die der uitgezakte darmlus te zeer was verminderd, dewijl de buikspieren zich allengskens inkorten, en aldus de holte zelve verengden; — edoch de uitgezakte darmen zijn, bevrijd van de drukking, die zij in de buikholte van de buikspieren en het middelrif moeten ondergaan, meer en meer uitgezet, de vetmasa van hun darmscheil is vermeerderd, gelijk hare vaten door den aandrang des bloeds verwijderd, en zij alzoo grooter van omvang zijn geworden dan de ruimte-inhoud van de buikholte. — Intuschen is dit geenszins de voornaamste oorzaak der niet toereikende ruimte tot de herleiding des darms in de
 buik-

buikholte, maar eigenlijk is het in de buikholte gebleven gedeelte van den zak van het buikvlies te klein, en het in de breuk terugblijvende te groot, en, daar dit de terugbrenging des darms niet volgt, een te gering gedeelte daarvan in de buikholte.

Wilde men bij zulke ligtelijk af te meten verhoudingen evenwel, na de wegneming der beklemming, de in den breukzak voorkomende darmmasa terugbrengen, zoo zoude daartoe een groot geweld, eene lange tijdruimte en de bestrijding van vele belemmeringen noodig zijn; en gelukte het alsdan nog, zoo zoude, de spoedige en zware drukking der buikholte zelve daargelaten, de darmmasa gedrukt en het buikvlies, hetwelk den darm niet met de breuk in de buikholte gevolgd is, te aanmerkelijk uitgezet en geprikkeld worden, en beide levensgevaarlijke toevallen te weeg brengen; — hetgene nu alles voorgekomen wordt, door het nalaten der terugbrenging der in zulk eene breuk bevatte darmen, door de ligging des geopereerden op den rug, en een daarbij gepast ingerigten leefregel.

§. 67.

Ook hangt er veel van de manier en wijze af, waarop de terugbrenging verrigt wordt. Want als men zich overijlt, of als men geweld te baat neemt, dan verzwaart dit de gevallen, — maakt hen langdurig, — prikkelt de darmen, — dwingt die tot eene ligging in de buikholte, die meer of

minder hunne terugkeering tot hunne natuurlijke verrigtingen hindert: — welke verschillende kwade, ja gevaarlijke gevolgen nu daaruit ontstaan kunnen, kan men ligtelijk inzien, en ten aanzien van de gesteldheid of de omstandigheden waarin de lijder zich nu bevindt, afmeten.

Wierden zulke kwade gevolgen door de naar de bekende regelen der Kunst geleide handelwijze voorkomen, dan moet men ook niet verzuimen, om met den vinger, die buitendien de laatst ingebragte deelen gevolgd is, terstond de opening in de buikholte, door welke de darmen of het net aan dezelve ontsnapt waren, zacht en naauwkeurig te onderzoeken, of zij, als ook hunne naaste omtrek, vrij en onbeklemd zijn, dewijl er somwijlen twee liesbreuken naast elkander bestonden. — Om dezelfde reden moet zelfs ook de breukzak naauwkeurig onderzocht worden, waarin men evenzeer twee vlak boven elkander liggende breuken vond, waarvan de bovenste eene aangeborene, en de onderste eene later ontstane liesbreuk was.

§. 68.

IV. *Ten aanzien van het Buikvlies, zoowel gedurende de Breuksnijding, als gedurende de genezing der Wond.*

Het buikvlies (*Peritonaeum*) is eigenlijk een veelfoortigen, gevouwen, en op zich zelve volmaakt gesloten zak, die alle wanden en ingewanden van de buikholte volkomen bekleedt; immers, hoezeer de

de ingewanden dan eens meer, dan eens minder in deze holte vooruitdringen, zoo liggen zij echter alle buiten het buikvlies, en alleen de trompetten hebben mondingen in zijne ruimte.

Uit hetzelfde weeffel bestaande, waardoor zich het zamenstel der weivliezen kenmerkt, is de *uitwendige vlakke* van dezen zak aan de deelen, welken hij bedekt of in zijne plooijen opneemt, slechts door een los celledweeffel verbonden, hetwelk denzelve zijne bloedvaten toevoert, en zijne opnemen- de vaten ontvangt. — Gene ontwikkelen zelfs op de oppervlakte van den zak een net, waaruit fijne witte vaten ontspruiten, welke in het weeffel van den zak indringen, en alleen als deze ontstoken is, bloed opnemen en rood worden.

De *inwendige vlakke* van dezen zak is glad, glanzend en door eene wafem bevochtigd, welke de witte vaten uit de bloedwei nemen en gestadig over deze vlakke verspreiden, doch die van de opflurpende vaten weder bij tijds opgenomen wordt, om een overmaat daarvan te verhoeden. Zijn maakfel is dik, dicht, verduurt een groot geweld zonder te scheuren; wijders bezit hij eene veel geringere uitrekbaarheid, dan men op den eersten blik, ziende op de buitengewone uitzetting waarvoor hij vatbaar is, zoude opmaken. — Edoch, deze uitzetting geschiedt, even als de gewone, ten koste van veelerlei en menigvuldige plooijen, en door het ligte verband, hetwelk hij met alle deelen door een los celledweeffel onderhoudt — waarom er ei-

genlijk geene uitzetting, maar verkleining of ontwikkeling zijner plooijen plaats heeft, en zelfs het buikvlies ook voor eene meer of minder aanmerkelijke plaatsverandering vatbaar is: — daarvan ook is het dat, wanneer het op eene bepaalde plaats aanmerkelijk wordt uitgezet, dit altijd op zoo vele ingewanden, die toereikende plooijen van hetzelfde vorderen, inwerkt, waardoor in zoo verre tevens verklaarbaar wordt, waarom reeds de plaatsverandering van het ontstoken buikvlies, bij de beweging of uitzetting van de in zijne plooijen liggende werktuigen, pijnlijk is. Zoo lijdt bij voorbeeld de zieke zeer veel pijn, wanneer de uitgezette darmen beide bladen van het darmscheil, ten tijde der ontsteking daarvan, van één verwijderen, om zich daar tussehen te plaatsen; daarom is alsdan de opzetting zoo pijnlijk, en daarom de zorgvuldige vermijding van het gebruiken eener groote hoeveelheid van drank op eenmaal, of van de uitzetting der darmen door klijsteeren, zoo noodzakelijk.

Wordt er derhalve eene plaats van dien zak, door eene bepaalde gesteldheid, als bij voorbeeld door de beklemming, wegens het verband met de daarvan verwijderd liggende plooijen, verschoven, dan moet het weeffel van zulk eene plaats uitgerekt worden, hetwelk echter zonder meerdere of mindere prikkeling des buikvlies niet geschiedt.

In het eerste oogenblik verwekt de op het buikvlies aangebragte prikkel geen gevoel; men doorsnijdt, kneust en schraapt het buikvlies in den ge-

zonden staat, zonder dat het pijn doet. — Edoch, niet lange daarna wekt echter daarin eene in het oog vallende magt de gevoeligheid op, die aldaar ook zijne levensdadigheid verhoogt, ingevolge waarvan het dikwijls in den hoogsten graad van ontsteking gebragt wordt, en zelfs geene de minste bestating duldt.

Kneuzing en lucht onderscheiden zich als dergelijke prikkels; doch voornamelijk de stof die in het darmkanaal bewogen wordt. — Daarom veroorzaakt de uitstorting daarvan in de buikholte zoo spoedig den dood.

Is het buikvlies ontstoken, dan treedt er bloed in zijn weeffel, het zwelt, wordt weldra in strepen en spoedig in zijn ganschen omvang rood gekleurd; de afscheiding der wasem vermindert, de minste aanraking deszelven, ja zelfs de *normale* beweging der in zijne plooijen bevatte ingewanden, bijzonder der darmen, is pijnlijk; spoedig, en dikwijls reeds in het zesde of achtste uur, zweet er eene melkachtige vloeistof uit hetzelfde, die schiekelijk frolt, zich in roode vleeschvlokjes verheft, waaruit zich weder een draadachtig of vliesachtig weeffel vormt, en aldus, op de plaatsen des buikvlies waarover het uitgestort en niet afgevloeid is, eene nieuwe valsche verbinding (schijnvlies) maakt. — Dus zien wij alsdan hoe de darmlusfen aan den breukzak, hoe zij in en voorbij den liesring, of in de buikholte, met zich zelve of met de wanden der buikholte, of met een ander ingewand, of de lippen der wond, of de door ver-

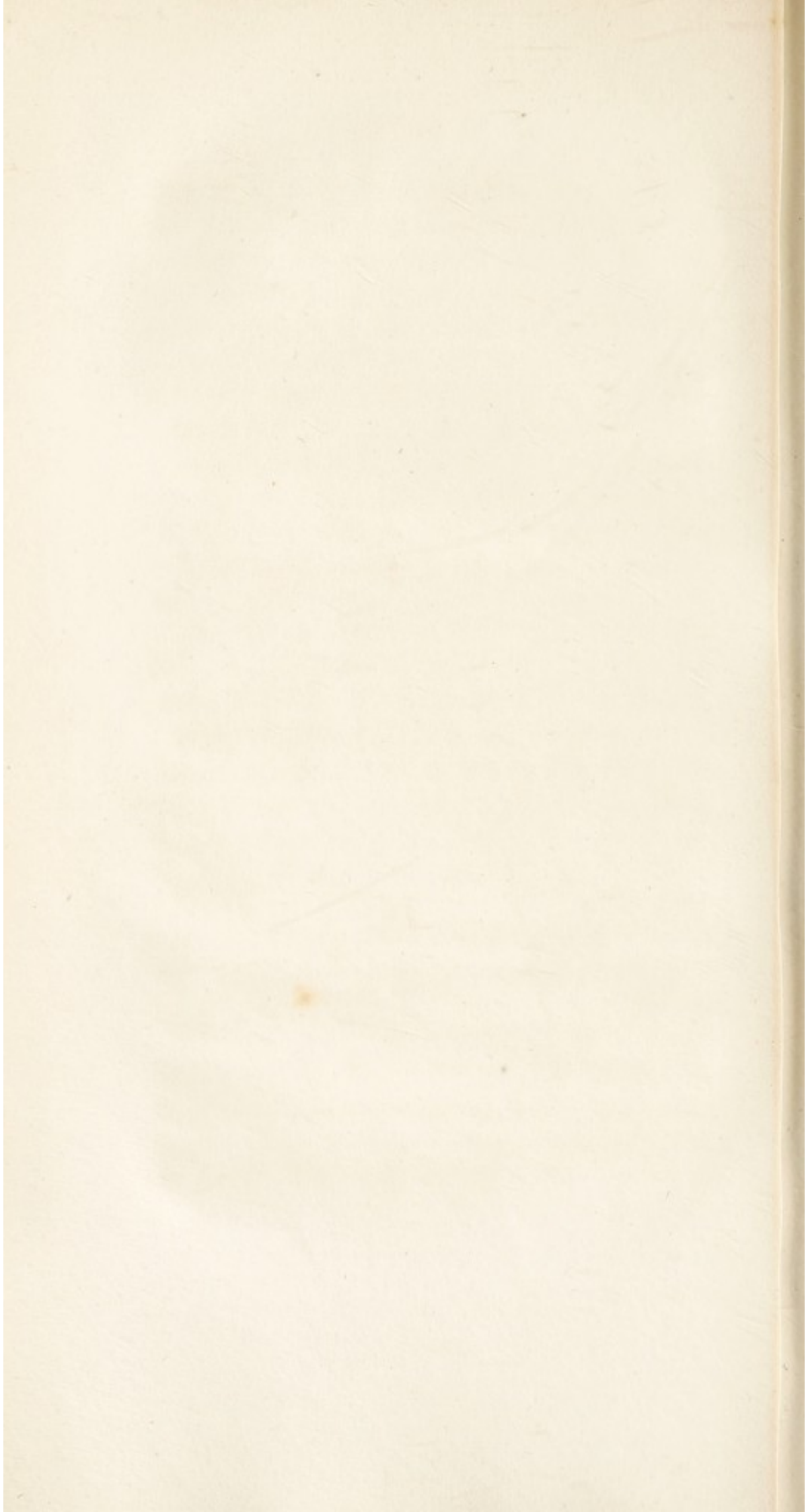
sterving verdeelde darmeinden, door deze producten der buikvliesontsteking zamengroeijen; gelijk ook eindelijk in zulk eene vereeniging door schijnvliezen zelfs bloedvaten verschijnen, welke die ten laatste eene vleeschachtige natuur doen aannemen.

Zelden bepaalt zich de ontsteking des buikvlies bij de geprikkelde plaats; veeleer heeft zij, dit bijzondere, dat zij zich spoedig in een grooten omvang en zelfs zeer verre uitbreidt, zonder zich aan het ingewand mede te deelen, waarover dit vlies zich uitstrekt, dewijl het zich eigenlijk tot zich zelve bepaalt, als een deel, dat op zichzelf bestaat. — Men mag ook het merkwaardige verschijnsel niet onopgemerkt laten, dat, wanneer een niet ontstoken gedeelte des buikvlies met een ander dat ontstoken is, in aanraking komt, dit laatste eene toereikende oorzaak zij, om ook het eerste in ontsteking en in dien staat te brengen, dat het met de naburige deelen zamengroeije. Ziet nu de Operateur, zoo wel gedurende de verrigting der Operatie, als daarna bij de heeling der wond, of bij eene toevallig gemaakte, of ook wel door versterking bewerkte scheiding der deelen, op de gezamenlijke zoo even opgegeven eigenschappen des buikvlies; — dan kan, dan zal, dan moet hij alles vermijden, wat ten aanzien van deze eigenschappen onnuttig, schadelijk, ja gevaarlijk zijn kan, al ware het ook door de beroemdste Heelmeesters te voren aangeprezen, want deze zijn toch altijd verpligt, om aan het ziekbed slechts als Dienaren der Natuur te verschijnen.

C. Crève j. Med D. ad. Nat. del.

D. Valmarin sculp.

T W E E D E
A N T W O O R D
O P D E
P R I J S V R A A G ,

VOORGESTELD DOOR DE BEZORGEREN VAN
HET LEGAAT VAN WIJLEN

JOHANNES MONNIKHOF:

- 1.) *Welke zijn de Verschijnselen, die het juiste Tijdpunt voor de Kunstbewerking der Beklemde Breuk bepalen en verder uitstel afraden?*
- 2.) *Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breuksnijding te weeg brengen; en welke zijn de Verschijnselen, die deze gevolgen aanduiden?*
- 3.) *Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorkomen of hersteld worden?*

Ingeleverd onder het motto:

Hic periculum in mora.

TWEEDE

AARTWOOED

DE

FRANSAAG

VOORSTRELD DOOR DE LEERDRESEN VAN

HET LEERAAT VAN WILLEM

JOHANNES MONNIKHOFF

1) Welke zijn de verschillen, die het
juiste systeem voor de landbouw
der bestemde landen behoeven en welke
nuttig is?

2) Welke zijn de oorzaken, die de
rijke Oorlog der beschaving te wege
brengen en welke zijn de verschillen,
die hier gevolgt moeten?

3) Hoe wordt de landbouw, zowel als
landbouw, kunnen het Oorlog van
gevoelen of hetzelve worden?

Landbouw onder het noot

the politiek te wege

BEANTWOORDING

D E R

EERSTE VRAAG:

*Welke zijn de Verschijfselen, die het juiste
Tijdpunt voor de Kunstbewerking der Beklemden
Breuk bepalen en verder uitstel afraden?*

Onder de Chirurgicale Operatiën, bij welken de bepaling van het juiste tijdpunt harer verrigting van het hoogste gewigt is, bekleedt de Breuksnijding voorzeker de eerste plaats: ja zij is in dit opzigt van de grootste aangelegenheid, en zelfs met vele zwaarigheden verbonden.

Immers, even als de dringende Operatiën, b. v. de onderbinding der voorname slagaderen bij eene slagaderbreuk die dreigt open te barsten, of bij fommige wonden, enz., duldt de Breuksnijding dikwijls volstrekt geen uitstel; en zoo de Breuksnijding, gelijk wij gelegenheid zullen hebben dit aan te toonen, eene dikwijls noodlottige Operatie is, zoo lijdt het geen twijfel, dat men de voornaamste oorzaak daarvan aan hare bijna altijd te trage verrigting moet toeschrijven. De vreesachtige of weinig geoefende Heelmeester treedt terug voor de Operatie, want hij weet en herinnert zich, dat er somtijds Breuken op het eigen oogenblik, waarop de Operatie zou geschieden, of van zelve, of door

door de wel aangewende *Taxis* zijn binnen gegaan; en wie herinnert zich ook het volgende door J. L. PETIT waargenomene geval niet? — „Een „ zeker jongman was sedert twee dagen de prooi „ van de pijnen der beklemming; en men was op het „ punt van hem te opereeren, toen eene oude „ vrouw hem onverwachts een emmer koud water „ tusfchen de beenen en het onderdeel des buiks „ wierp. Terftond daarop zag men het *Scrotum* „ zich zeer fterk zamentrekken, en de Breuk van „ zelve binnen gaan.”

De Heelmeester verrigt dus de *Taxis* en gebruikt de bekende middelen ter *Reductie* langer dan hij behoorde, en doorgaans eerst wanneer alle pogingen voor het vervolg overbodig zijn; en na het verlies van een kostbaren tijd, gedurende welken de beklemde deelen in ontsteking raken, ja, na welligt door eene, fomtijds door al zijne bijzijnde Kunstgenooten herhaalde, *Taxis* tot deze ontsteking te hebben medegewerkt, besluit hij tot het verrigten van eene verwijde Operatie, zoo noodlottig wanneer zij te laat gefchiedt, als eenvoudig, wanneer men zich haast om de Beklemming weg te nemen en hare gevolgen te voorkomen.

Beproeven wij het derhalve, iets toe te brengen tot de oplossing van het belangrijke en moeilijke Vraagftuk, dat door de Bezorgeren van het voormelde Legaat aan den dingenden najver der jonge Heelmeesters is voorgesteld; en dewijl het bekend is, dat

dat het in de meeste gevallen onmogelijk is, om vaste, onveranderlijke wetten in onze Kunst voor te schrijven, trachten wij ten minste, ons hiertoe het Resultaat van de tot dus verre verzamelde waarnemingen ten nutte makende, om op de beste wijze het juiste tijdpunt, waarop men de Breuksnijding moet verrigten, te bepalen, door de aanwijzing der teekenen die haar verder uitstel afraden.

Voorzeker moet men zich niet al te zeer spoeden tot het doen eener zoo gewigtige Operatie, dewijl de Kunst de middelen bezit om haar in zekere gevallen te vermijden. Deze middelen zijn de *Taxis*, ondersteund door eene geschikte ligging des lijders, de bloedsontlasting, het laauwe bad, het tabaksklisteer, enz., enz. Maar wat moet men doen, als deze middelen tot terugbrenging, die men zonder verwijl moet beproeven, van geen gevolg zijn?

LEDUAN (1) verhaalt een geval, waar hij de Operatie op den zeventienden dag deed, en hij voegt er bij, dat de deelen niet zeer veranderd waren. SAVIARD (2) deed de Operatie met volkomen goed gevolg op den twee-en-twintigsten dag na het ontstaan der beklemming. DUPUYTREN meldt in zijne lessen (*cours*), dat hij die den zestienden dag verrigt heeft; en er bestaat een vrij groot aantal waarnemingen van gevallen, waar zij met

(1) *Observ. de Chirurg. Obs.* 57.

(2) *Nouveau Recueil d'Obs.* Obs. 20. p. 112.

met een vrij goed gevolg gedaan werd van den achtsten tot den vijftienden dag. — Edoch, wachten wij ons om deze uitzonderingen te beschouwen als regelen die men volgen moet! Zij zijn zeer zeldzaam; en schijnen alleen talrijk te zijn, dewijl men de onnoemelijke gevallen, waar de te zeer verwijde Operatie noodlottig is geweest, niet daar nevens stelt. Immers, de deelen die in eene bekleemde breuk bevat zijn, zijn bijna altijd binnen acht dagen, en somtijds vroeger, na de beklemming in versterking gevallen: dus heeft men de versterking vier.-en.-twintig uren na de beklemming zien volgen; van dien aard is het geval, door WILMER (3) en door POTT (4) verhaald. De laatstgenoemde verhaalt een ander voorbeeld, waar eene liesbreuk (*bubonocèle*) in minder dan eenen dag doodelijk werd. HEY, een andere Engelsche Heelmeester, die zich bijzonder op de Breuken toegelegd heeft, heeft tweemaal een lijder binnen vier.-en.-twintig uren aan breuk zien sterven (5). A. COOPER (6) meldt een nog buitengewoner geval, waar slechts acht uren tusfchen de wording der beklemming en den dood des lijders verliepen. Hij spreekt ook

(3) *Practical Observations on herniae*, p. 74.

(4) *Treatise on Ruptures*, Zie het 2de Deel van zijne Werken, p. 94.

(5) *Practical Observations*, p. 142.

(6) *Anatomy and surgical treatment of inguinal and congenital herniae*, p. 26.

ook van eene navelbreuk, welke zeer spoedig tot een noodlottig einde kwam: de verschijnselen waren zeer snel en zeer hevig — de dood volgde zeven-
 tien en een half uren na de beklemming, en de bekleedselen waren gedeeltelijk reeds koudvurig. Het zonderlingste voorbeeld is dat, hetwelk de Baron LARREY (7) zegt gezien te hebben in *Egypte*; te weten: eene breuk die plotseling ontstaan, en in twee uren koudvurig geworden was. De versterking had het overige gedeelte des darms reeds aangetast.

Deze voorbeelden, die wij in het oneindige hadden kunnen vermenigvuldigen, moeten overtuigen van het gewigt dat de Heelmeester moet hechten aan de vaardige aanwending der middelen tot terugbrenging, om zoo spoedig mogelijk toevlugt te nemen tot de Operatie, bijaldien de eerste middelen onvoldoende mogten zijn gebleven.

Alle ervaren Heelmeesters verbieden de te groote vermenigvuldiging van de pogingen ter Reductie. A. COOPER, die zich zoo zorgvuldig op de kennis der Breuken heeft toegelegd, meende dat zij niet langer dan een vierde of een half uur moesten worden voortgezet. Indien de omstandigheden het toelaten, moet men eene aderlating doen, waarbij het nuttig zou zijn om eene groote opening in de ader te maken, opdat de snelle uitvloeijing des bloeds eene bezwijming kunne te weeg

(7) *Mémoires de Chir. militaire*, Tom. I. p. 196.

weeg brengen. Men kan den staat van zamenvalling (*collapsus*) te baat nemen, waarin zich alsdan al de deelen bevinden, om op nieuws de Reductie door de *Taxis* te beproeven. Indien de lijder jong en sterk was, zou het zelfs welligt goed zijn den raad van DESAULT en SCARPA te volgen; dat is: den lijder eene aderlating te doen en hem in een warm bad te plaatsen, vóór dat men de *Taxis* verrigt. Men kan de Reductie beproeven, eer de lijder uit het bad gaat; en vele breuken zijn op deze wijze binnen gebragt geworden. Doch men moet het bad niet gebruiken, dan wanneer men dit zeer spoedig kan gereed maken, en niet meer dan één uur met alle deze proeven laten verlopen.

Men zoude het benoodigde bij voorraad, te weten, terwijl men de eerste middelen aanwendt, kunnen doen gereed maken: — terwijl men dus eene aderlating doet, of terwijl de lijder zich in het warme bad bevindt en men de *Taxis* beproeft, doe men eene met ijs gevulde blaas gereed maken, of de oplossing van salpeterzure potasch en van zoutzure ammonia (een middel dat somtijds van goed gevolg geweest is), of de inspuiting van tabak in den vorm van damp of van afkooksel. (Een middel dat door de Engelsche Heelmeesters zeer opgevijseld is.) Men zoude deze laatste middelen in volkomen gereedheid hebben, als de eerste niet slaagden. COOPER stelt den ganschen tijd, dien men tot de vervaardiging en aanwending dezer middelen noodig heeft, op vier uren.

Wij

Wij hebben reeds gesproken van HEIJ, als van eenen der in de Breuksnijding meest ervarenen Heelmeesters; hij drukt zich op bl. 141. l. c. aldus uit: „Ik kan de noodzakelijkheid van eene spoedige toevlugt tot de Operatie niet te zeer aanbevelen, als het beste middel tot behoud van het leven van hen, die aan eene beklemde breuk lijden, indien het waar is hetgene POTT zegt, dat de bij tijds en behoorlijk verrigte Operatie den dood slechts *eenmaal op vijftig gevallen* ten gevolge heeft. Daaruit volgt, dat men de Operatie zoude moeten verrigten zoodra als de ziekte verschijnt, en zich wachten voor de vermeerdering van het gevaar, den tijd verliezende met het gebruik van middelen, op wier genezende uitwerking men niet zeker kan rekenen. Twee malen heb ik de ziekte doodelijk zien worden in vier-en-twintig uren; hier kon dus geen uitstel plaats hebben.

„Toen ik de Heelkunst begon uit te oefenen, verloor ik drie lijders op vijf. De Heelmeesters, met mij in consult geroepen, beschouwden de Operatie als de laatste toevlugt en als het ware eerst in het dringendste gevaar aangewezen; maar meerdere ervaring verkregen hebbende, nam ik, bij een lijder geroepen wordende die sedert twee of drie dagen aan eene beklemde breuk leed, de gewoonte aan van slechts twee uren met pogingen ter Reductie door te brengen, gedurende welke ik lette op de gevolgen

„ van de aderlating (indien deze anders niet ver-
 „ boden was) en van de aanwending van het
 „ tabaksklisteer. Op deze wijze verloor ik slechts
 „ twee lijdens op negen, welke verhouding ge-
 „ nomen is over gelijkfoortige gevallen, diegene
 „ uitgesloten, waar het koudvuur van het inge-
 „ wand reeds gevormd was.

„ Ik heb de Breuksnijding vijf-en-dertig malen
 „ gedaan. Dikwijls heb ik mij moeten beschuldi-
 „ gen die te laat, en nooit die te vroeg verrigt te
 „ hebben. Er zijn gevallen, waar de noodwen-
 „ digheid der Operatie zoo dringend is, dat men
 „ haar op het oogenblik moet verrigten, en waar
 „ een uitstel van eenige uren genoeg zoude zijn,
 „ om alle hoop op goed gevolg weg te nemen.”

CALLISEN (8) is doordrongen van het gevaar
 waaraan men de lijdens blootstelt, als men de
 Operatie te lang verschuift: „ *In universum no-*
 „ *tandum remedia incarcerationi opitulantia cito*
 „ *et strenue adhibenda esse, cum natura hic*
 „ *parum aut nihil faciet, et omnis aegroti salus*
 „ *ab artis auxiliis petenda sit: omnis mora, om-*
 „ *nisquetardior aut negligentior remediorum usus,*
 „ *semper damnosus, saepissime exitialis erit.*”

„ (Men moet in het algemeen in aanmerking nemen,
 „ dat de hulpmiddelen tegen de beklemming spoedig
 „ en krachtdadig moeten worden aangewend, dewijl
 „ de Natuur hier weinig of niets doen zal, en de

„ her-

(8) *System. Chir. hodiern. pars poster. p. 464.*

„ herstelling des lijders geheel en al van de Kunst-
 „ hulp moet verwacht worden: alle draling, en alle
 „ vertraagde of verzuimde aanwending der hulp-
 „ middelen zal altijd gevaarlijk en zeer dikwijls
 „ doodelijk zijn.)” En elders voegt hij daarbij:
 „ *Certum hujus operationis periculum dilatione*
 „ *pendet, si aegroti jam viribus exhausti partes*
 „ *elapsae gravissima phlogosi, in gangrenam*
 „ *prona correptae, et morbus ad reliqua con-*
 „ *tenta abdominis propagatus fuerit*” (9). („Een
 „ onvermijdelijk gevaar dezer Operatie hangt af van
 „ het te lang uitstellen derzelve, bijaldien de uitge-
 „ zakte deelen van den reeds uitgeputten lijder door
 „ eene hevige, tot versterking geneigde, ontsteking
 „ aangetast, en op de overige gehoudene deelen
 „ der buikholte voortgeplant mogt zijn geworden.”)

RICHTER (10), de schrijver van de beste Verhan-
 deling over de Breuken die tot dus verre is ver-
 schenen, heeft zeer sterk aangedrongen op de
 spoedige verrigting der Operatie, en de raadgevin-
 gen van dezen grooten Heelmeester moeten ons
 in dit geval van groot gewigt zijn: „ *Quando*
 „ *mitiora remedia sedulo et dextere, ast incas-*
 „ *sum adhibita sunt, differenda non amplius est*
 „ *operatio. Quid enim spes superest, ut quod*
 „ *primo die non praestiterint, id praestent pos-*
 „ *tero? Increscit omni momento vehementia morbi,*

(9) l. c. p. 478.

(10) *Nov. Comment. Gotting. t. V. p. 63.*

„ *increscit vis illa quae constringit partes elapsas,*
 „ *increscit difficultas medelae, ut itaque quae*
 „ *initio morbi, ubi facilius curatu morbus erat,*
 „ *nil profuerunt remedia, certe sub progressu*
 „ *morbi jam curatu difficilius nil proderant;*
 „ *superest hic operatio tanquam unicum reme-*
 „ *dium, quod, ut jam differatur, nil est quod*
 „ *suadet, cum ab hoc solo salus expectanda sit,*
 „ *cum increscit omni momento periculum vitae.*”
 „ (Als de ligte geneesmiddelen spoedig en gepast
 „ doch vergeefs zijn aangewend, moet de Operatie
 „ niet langer uitgesteld worden. Welke hoop toch
 „ blijft er over, dat zij later zullen kunnen uit-
 „ werken, hetgene zij in den eersten dag niet
 „ konden te weeg brengen? De hevigheid der
 „ ziekte neemt met ieder oogenblik toe; de magt
 „ die de uitgezakte deelen beknelt, vermeerdert
 „ met de moeijelijkheid der herstelling, zoodat der-
 „ halve de middelen, die in den beginne, toen
 „ de ziekte ligter te herstellen was, van geen nut
 „ geweest zijn, voorzeker bij de toeneming dezer
 „ ziekte, wier genezing nu veel moeijelijker is,
 „ geen voordeel zullen doen. De Operatie blijft
 „ hier als het eenige hulpmiddel overig, wier uit-
 „ stel alsdan door niets meer wordt aanbevolen,
 „ daar men alleen van dezelve herstelling kan
 „ wachten, als het levensgevaar ieder oogenblik
 „ toeneemt.)”

Volgens WILLIAM LAWRENCE (II) „ is het ge-

(II) *Treatise on Ruptures.*

„ vaar,

„ vaar waaraan de Operatie den lijder blootstelt
 „ geringer, dan hetgene hij loopt door het uitstel.
 „ In het laatste geval zullen de ontsteking en de
 „ verfterving van de breuk, alsmede gelijkfoortige
 „ aandoeningen der andere ingewanden en eene
 „ algemeene ten hoogsten top gestegene medelijden-
 „ de prikkeling (*irritatie*), zeer zeker door de aan-
 „ houding der beklemming worden verwekt. In
 „ dit geval wordt de Operatie in de allerongun-
 „ stigste omstandigheden verrigt, en zoowel de
 „ plaatselijke als de algemeene aandoening dreigen
 „ een doodelijk uiteinde. Als men de Operatie
 „ doet, wanneer de deelen niet zijn ontstoken, dan
 „ stelt men den lijder alleen aan het gevaar der
 „ Operatie bloot.”

Het schijnt ons niet noodzakelijk om het gevoelen te bestrijden, dat het vroeg genoeg zijn zoude, als men eenigen tijd voor het ontstaan der verfterving opereert. De ontsteking die tot een hoogen graad gestegen is, zal zekerlijk in verfterving uitgaan, en wijders zijn er somtijds lijdens aan eene beklemde breuk overleden, vóór dat de ziekte in koudvuur was overgegaan. De waarnemingen die wij zouden kunnen bijbrengen om dit te bewijzen, ontbreken ons niet.

Wij moeten ons in onze handelwijze niet blootelijk door den duur der ziekte laten leiden: de foort der beklemming, de aard der verschijnselen, de uitwerkselen der aangewende middelen, en de toestand der deelen, moeten ons besluit helpen vor-

men. De kleine en versche breuken, of die welke, lang door een breukband binnen gehouden, plotseling buiten dringen, dulden slechts een zeer kort uitstel. De beklemming is in zulke gevallen hevig, en de ontsteking en versterking volgen spoedig. Bij oude en groote breuken, die dikwijls zijn buiten gedrongen en weder binnen gebragt, zijn de toevallen niet zoo dringend, noch de noodwendigheid der Operatie zoo dadelijk. Wij zullen later ook zien, dat de Operatie dringender is bij de beklemde dijebreuk, dan bij de beklemde liesbreuk, dewijl de beklemming meest altijd sterker is in het eerste dan in het tweede geval, enz. — Maar het gevaar van het uitstel bij *de Breuksnijding* te bewijzen, is niet *het juiste tijdstip bepalen, waarop men de overige middelen ter Reductie moet daarlaten, en de Operatie verrigten.* Wij zullen straks zien, dat deze overwegingen ons daarhenen voeren.

Bij eene pas beklemde breuk geroepen, moet de Heelmeester trachten die omzigtig binnen te brengen, en indien, na het aanwenden der door ons boven opgegeven middelen, en na twee of drie uren of zelfs minder tijds, onze pogingen zonder vrucht bevonden worden, moet de Heelmeester niet wijfelen toevlugt tot de Operatie te nemen, daar het uitstel, wij herhalen dit, naar de betuiging aller *Practici*, blijkende uit de waarnemingen der beroemdste Schrijvers, gevaarlijker is dan de Operatie zelve, zoodat het welligt niet overdreven zou

zou zijn, te zeggen: dat men haar niet te vroeg konde doen, en dat men gewoonlijk gevaar loopt haar te laat te verrigten. Hetgene de Breuksnijding zoo gevaarlijk maakte en nog maakt, is, dat de Heelmeesters een kostbaren tijd verliezen in nuttelooze pogingen ter Reductie; maar ook voornamelijk, dat de lijdens, meerendeels het gevaar van hunnen toestand niet wetende, den Heelmeester eerst roepen in den uitersten nood en op het tijdstip als het koudvuur, zoo het niet gevormd is, ten minste op het punt is zich te vormen. De vrouwen, daarenboven weerhouden door een gevoel dat haar natuurlijk is, dat van de schaamte, wijfelen en vertragen altijd te zeer met de openbaring van haren toestand en de toelating van het onderzoek van den Heelmeester.

Voegen wij hierbij de onvergefelijke achteloosheid van sommigen onzer Kunstgenooten, in het onderzoeken van hunne lijdens. Hoe vele beginnende en wel ontwikkelde breuken worden niet verward met de waterbreuk, met den liesbuil, enz. enz., door het verzuim van den Arts in het vragen naar en in het overwegen van al de Symptomen, die de lijder hem al of niet opgeeft. Als de lijder niet spreekt van zijne zwelling in de lies, houdt men zich alleen bezig met de walging, de huiveringen, de kolijk pijnen, de braking, enz. Wij hebben eene beklemde liesbreuk gezien, welke men als eene kwade maag behandelde.

Daar zijn verschijnselen, die ons gebieden de

Operatie niet uit te stellen. Deze verschijnselen zijn die, welke de ontsteking der bekleemde ingewanden aanduiden. Het is hunne graad van hevigheid of hun afwezen, die ons moeten geleiden, en de Operatie doen verhaasten of uitstellen.

Men moet terstond opereeren als de zwelling pijnlijk en gespannen is, en als zij met de kenmerkende teekenen van beklemming is verbonden, welke, behalve de pijn en spanning van de breuk, bestaan in de pijnen die zich van de lijdende plaats in den ganschen onderbuik verspreiden, een gevoel van trekking (*tiraillement*), verstopping, opzetting van den buik, walging, hik, braking van slijmige, galachtige en drekstoffen, kleine, menigvuldige en zamengetrokken pols, enz. enz.

Een gevoel van hitte en hinder in de breuk, en de pijnlijke spanning van den buik, met de toevallen van beklemming, wijzen de noodwendigheid der Breukoperatie op eene voldoende wijze aan, als de middelen ter Reductie mislukken. — De noodwendigheid is des te dringender, naarmate de toevallen heviger zijn en langer geduurd hebben. Het is niet voorzigtig, met de Operatie te wachten tot dat deze verschijnselen zich vertoonen en eene zekere hevigheid verkregen hebben, maar men moet daar te spoediger toe overgaan, naarmate zij met meer hevigheid verschijnen.

De Operatie wordt nog dringender gevorderd, wanneer deze reeks van toevallen gevolgd wordt door eene bedriegelijke kalmte. Het gezwel is
min-

minder opgezet, niet pijnlijk, de spanning des buiks is verdwenen, de pols is, van hard, zamengedrongen en menigvuldig, zwak, traag en onregelmatig tuschenpoozend geworden, de huid wordt bedekt met koud zweet, de oogen worden kwijnend en hebben eene bijzondere glinsterachtigheid, de huid, die de breuk bedekt, wordt dikwijls blaauwachtig bleek; zij is als *deegachtig*, somtijds krakend, enz. Deze samenkomst van verschijnselen kan geen twijfel omtrent den koudvurigen staat der bekleemde deelen overlaten. — Alle pogingen der *Taxis* zouden in dezen staat gevaarlijk zijn; het eenigste wat te doen staat, is de *Operatie*.

Als de breuk pijnlijk wordt, zegt w. LAWRENCE, moet men niet volharden met de pogingen ter Reductie door de hand. De drukking die deze handgrepen vorderen, vooral indien men daartoe eene zekere kracht aanwendt, zouden de ontsteking die reeds bestaat, slechts vermeederen en de vorming van de versterking verhaasten. Op dit tijdstip wordt *de Breuksnijding dringend gevorderd, en zij moet zonder uitstel verrigt worden*. Een der beroemdste Heelmeesters van den laatsten tijd, DESAULT, verbood de *Taxis* bij de ontstekingsachtige beklemming, tot dat men, door de voorafgaande aanwending van daartoe dienflige middelen, den staat van het gezwel verbeterd had.

Maar welk gewigt zal hier ons gevoelen niet verkrijgen door dat van SCARPA, een man, die de

eer der nieuwe Heelkunst is, en wiens voortreffelijke werk over de Breuken altijd klasfiek zal blijven. Hij getuigt, dat de Heelmeesters dikwijls misbruik maken van de *Taxis*, en dat daardoor dikwijlen toevallen ontftaan zijn. De bekleemde breuken, zegt hij, gaan dikwijls tot verfterving over door het verzuim der lijdens en hunne nalatigheid om zich aan de Operatie te onderwerpen, en welligt *nog veelvuldiger*, door het gevolg van eene op ongefchikte wijze verrigte *Taxis*; daar de Heelmeesters bijna altijd van befluit zijn om, door welke middelen ook, de Reductie der breuk te bewerken. De meesten hunner, voegt hij er bij, maken volftrekt geen onderscheid tuffchen de fleepende en heete beklemming. In beide gevallen openbaren de teekenen van beklemming zich niet eerder, dan als zij de breuk beginnen te betasten en met alle magt te drukken, ten einde haar in de buikholte terug te brengen; terwijl de *Taxis*, als de lijder jong en fterk is, eerst moet verrigt worden, na dat de gefchikte middelen ter vermindering der *irritatie*, ter bedaring van de kramp, en ter verflapping der deelen, lang genoeg zijn aangewend. Onder de voornaamfte middelen die in dit geval moeten worden aangewend, moet de aderlating, de verzachtende omflagen en lavementen, en vooral het laauwe bad genoemd worden, dat de eerfte plaats bekleedt na de aderlating. SCARPA voegt daarbij, dat hij dikwijls in de gelegenheid geweest is, om daarvan zeer goede gevolgen

gen waar te nemen; hij heeft breuken, die eene pijnlijke betasting zonder eenig goed gevolg hadden ondergaan, als van zelve, of als de lijder in het bad was, zien binnen gaan. Hij voegt er bij, dat de Heelmeesters van alle landen, indien zij bij de behandeling van de *active* beklemming der breuken zijn voorbeeld volgden, minder menigvuldig tot de Operatien zouden behoeven over te gaan, en dat deze minder dikwijls noodlottig zijn zoude.

Wij moeten intusfchen hier bijvoegen, dat, zoo de verwijten van SCARPA aan de Heelmeesters in het algemeen ten opzigte van die van *Italie* gegrond zijn, zij dit niet zoo algemeen zijn ten opzigte van die van sommige landen, en niet van die der *Nederlanden* in het algemeen. Zij wachten zich wel van alzo te handelen, of van dit aan te raden in de talrijke en belangrijke werken over de Breuken, welke de geleerde wereld hun verschuldigd is.

De gewigtigheid van de Breuksnijding, als men haar uitfelt tot dat de bekleemde deelen ontftoken zijn, en haar gering gevaar integendeel, als de beklemming opgeheven en de deelen in de buikholte terug gebragt worden, vóór dat zij in ontfteking waren, de wel bewezen nadeelen van eene te lang voortgezette *Taxis*, waarvan het geringste is, dat zij de ontfteking tijd geeft om te ontftaan, indien zij die niet te weeg brengt, wanneer zij met eenige kracht en zonder omzigtigheid

of

of in eene verkeerde rigting wordt ten uitvoer gebragt, — de nadeelen van eenige andere middelen ter Reductie, als het tabaksklisteer, dat zeer groote onheilen kan verwekken, dewijl het de vergiftiging van sommige lijdens heeft bewerkt, enz. enz., — in één woord, alles dringt dus om de Operatie niet uit te stellen, en om zich niet te bepalen bij onzekere middelen, hoewel de verschijnselen van de ontsteking der breuk nog niet openbaar zijn; en alles gebiedt ons in tegendeel om de Operatie geene minuut uit te stellen, als de breuk gespannen, heet, pijnlijk bij de drukking is, vooral wanneer de verschijnselen zich aan de buikholte schijnen mede te deelen, en die van de beklemming aanhouden. Eindelijk, om hetgene wij van dit eerste Vraagstuk gezegd hebben zamen te trekken, vermeenen wij, als een algemeenen regel, te kunnen vaststellen, dat:

1.) Als er nog geene ontstekings-verschijnselen bestaan, men de breuk moet trachten binnen te brengen door de *Taxis*, ondersteund door het laauwe bad, en, naar de omstandigheden het toelaten, door de aderlating, koude omslagen op de breuk, het tabaksklisteer (met omzigtigheid bereid en toegediend) en andere middelen der Kunst; maar men moest daarmede slechts eenige uren doorbrengen, vooral wanneer het eene kleine versche dijebreuk is. Men moet dus de hulpmiddelen en vooral de *Taxis* met omzigtigheid beproeven, doch zijne toevlugt nemen tot de Operatie, zoodra deze midde-

de-

delen mislukken, zelfs bij voorkeur, vóór dat de ontstekings-verschijnselen zich openbaren.

2.) Als de bekleemde deelen ontstoken zijn, dat is, als het gezwel heet, gespannen, pijnlijk bij de drukking is, moet men zich van de *Taxis* onthouden, of eerst het laauwe bad doen gebruiken en aderlaten; en dat wel zonder tijd te verliezen, — en bijaldien eene matige *Taxis* niet gelukte, maar de pijn eenigzins deed toenemen, *onmiddellijk* tot de Operatie overgaan, en dat wel des te vaardiger, hoe heviger de toevallen zijn (12).

3.) Wanneer deze ontstekings-verschijnselen gevolgd zijn door die van het koudvuur der bekleemde deelen, moet men geene pogingen ter Reductie in het werk stellen, en het slagen daarvan zou in dit geval het ergste zijn, dat kon gebeuren.

De

(12) Verre van ons den raad om de Reductie der breuk, indien dit mogelijk is, niet te verkrijgen door de *Taxis* en andere hulpmiddelen. Wij hebben alleen het misbruik willen aanwijzen, hetwelk men daarvan kan, en dat wij daarvan door bekwame Heelmeesters dikwerf hebben zien maken. De minste ontstekings-verschijnselen in de breuk raden ons in dit geval de Operatie in het kortste tijdverloop te verrigten, want het gevaar der Operatie, bij tijds verrigt, is verre van dat te evenaren, hetwelk het uitstel harer uitvoering te weeg brengt. Het devies: *Periculum in mora*, schijnt opzettelijk voor de Breuksnijding gemaakt te zijn.

De Operatie is het eerste en eenige, wat verrigt moet worden; zij is alsdan dikwijls doodelijk; maar zij is ongelukkig het eenige redmiddel, hetwelk het verzuim des lijdens den Heelmeester overlaat.

Dit is naar onze meening het stelligste en algemeenste wat men kan antwoorden op de eerste Vrage. Ondertusfchen zijn er eenige bijzonderheden, die in fchijn de door ons opgegevene ftellingen krachteloos maken, maar die dezelve inderdaad zouden verfterken. Dus is er meer kans van goed gevolg bij de Reductie door de *Taxis*, als de breuk oud, groot en meermalen buiten en weder binnen gegaan is. In dit geval zal men, als de ziekte een traag en zwak karakter heeft, de Operatie kunnen uitftellen en de *Taxis* wat langduriger beproeven, dan wanneer de breuk versch, hard, klein was, enz. In het tweede geval moet men spoediger opereeren, en dat wel omdat de ontfteking spoediger ontftaat en heviger is, dan in het eerste. Men moet des niet te min zoo wel in het eerste als in het tweede geval opereeren, als de onmogelijkheid der Reductie door eenige proeven gebleken is, en de ontftekings-verschijnfelen zich vertoonen.

BEANTWOORDING

DER TWEEDE EN DERDE VRAGEN:

Welke zijn de Oorzaken, die de ongelukkige Gevolgen der Breuksnijding te weeg brengen, en welke zijn de Verschijnselen, die deze Gevolgen aanduiden?

Door welke Hulpmiddelen, zoowel als Handgrepen, kunnen deze Gevolgen voorgekomen of hersteld worden?

Oorzaken die aan ALLE BREUKEN gemeen zijn.

De menigvuldigste oorzaak der noodlottige gevolgen der *Breuksnijding* is zekerlijk de draling der lidders in het toestaan van dezelve, of wel die van den minder verschoonlijken Heelmeester zelve in hare uitvoering.

De Beklemming niet weggenomen zijnde, bepaalt de Ontsteking der uitgezakte deelen: deze ontsteking deelt zich spoedig mede aan het buikvlies, verwekt de vorming van schijnvliezen of meer of min uitgebreide zamengroeijingen, die zich tegen de Reductie der deelen verzetten, en gaat eindelijk uit in versterking van het bekleemde gedeelte des darms of des nets, in één woord, brengt den lijder in het gevaar van de hevigste toevallen. Wij
zul-

zullen bij opvolging van deze gevolgen der beklemming spreken, en een aanvang maken met het eerste dat zij verwekt, met de ontsteking der in de breuk bevatte deelen.

En wel vooreerst zullen wij het groote verschil aanwijzen, dat er tusfchen de Net- en de Darmbreuken te dezen aanzien bestaat. Men gevoelt wel, dat de laatste door het weeffel der darmen, het getal der vaten die daarheen loopen, hunne grootere hoezeer vrij stompe gevoeligheid, en door de stoffen die zij bevatten, meer dan de netbreuken aan ontsteking moeten zijn blootgesteld. Dit bevestigt ook de waarneming; en het is om deze reden, en om de belangrijke verrigtingen der ingewanden, dat de darmbreuken gevaarlijker en in het algemeen noodlottiger zijn, dan de netbreuken.

De snelheid en hevigheid van de ontsteking staan in gelijke rede met de kracht der beklemming. Dus ziet men dat de Dijebreuken gevaarlijker zijn, dan de Liesbreuken. De engte der deelen, die in de eerste foort van breuk de ingewanden doorlaten, en ook hunne tegenstand, (maar vooral hunne engte) maakt dat de ingewanden sterker gekneld worden; — en de meer hevige beklemming doet de ontsteking spoediger volgen. Zij is heviger, als de lijder jong, sterk, krachtvol, prikkelbaar is, of wel, als de eng ingeknelde breuk daarenboven zonder omzigtigheid wordt gedrukt door een Heelmeester, die het gevaar van eene te dikwijls herhaal-

haalde *Taxis* niet inzien. Men heeft zeer kleine en nauwelijks uitpuilende breuken door een verband zamengedrukt, en zeer spoedig in ontsteking zien geraken.

Sommige inwendige oorzaken kunnen ook toebrengen om de ontsteking te verhaasten of heviger te maken; bij voorbeeld, wormen en steenen in de ingewanden. Dit laatste is zeer zeldzaam het geval, en verdient nauwelijks vermeld te worden; doch er bestaat een genoegzaam groot aantal voorbeelden van het eerste bij kinderen. Al het overige wijders gelijk zijnde, raakt een met drekstof gevulde darm spoediger in ontsteking, dan een half door gas of vloeistoffen uitgezette darm; maar als de beklemming eenigen tijd geduurd heeft, ontstaat de ontsteking daarom niet minder. De tijd waarin zij doorgaans volgt, is gewoonlijk zeer verschillend. Men heeft haar zien ontstaan en in versterking eindigen binnen eenige uren (LARREY) (13). WILMER, POTT, HEY, COOPER, en anderen, verhalen voorbeelden van breuken, die in minder dan vier-en-twintig uren koudvurig zijn geworden.

Men heeft daarentegen, gelijk wij boven gezegd hebben, breuken na zeventien dagen geopereerd. In dit geval bestond de ontsteking nauwelijks. Men heeft breuken geopereerd na twee-en-twintig dagen, na zestien dagen (14), zonder dat de deelen
veel

(13) *Campagnes d'Égypte* t. I p. 196.

(14) GENDRON, *Bullet. Soc. med. Par.*

veel sphenen te verschillen van den gezonden staat. Maar meestal begint de ontsteking van den tweeden, derden, tot den vijfden dag.

Deze ontsteking is gevaarlijk:

1.) Omdat zij zich zeer gemakkelijk mededeelt aan het buikvlies, als de bekleemde deelen in de buikholte zijn terug gebragt. CAMPER (15) heeft den dood zien volgen door de buikvlies-ontsteking, bij eene liesbreuk die zonder enig uitstel was binnengebragt.

2.) Door hare geneigdheid om in koudvuur over te gaan.

De behandeling die deze ontsteking vordert, is die eener gewone, maar hevige ontsteking van een gewigtig ingewand. De behandeling moet krachtig zijn, en vooral bestaan in aderlatingen en verzachtende omslagen en pappen.

Maar het krachtigste middel, het eerste zelfs dat men moet bezigen, is de Operatie.

De ontstekingwerende middelen zijn alleen nuttig als de beklemming vernietigd is, en alleen dienende ter voorkoming van de buikvlies-ontsteking, die de binnenbrenging der ontstoken ingewanden zou kunnen verwekken; want dit is het noodlottigste en menigvuldigste toeval van eene te laat verrigte Breukoperatie, als namelijk de bekleemde deelen ontstoken zijn. Men heeft getracht, om het getal der geopereerde lijdens die aan de buikvlies-ontsteking sterven,

te

(15) *Icones Hern.* p. 3.

te begrooten; en dit getal is wezenlijk schrikbaar, vooral zoo men bedenkt, dat men dit schrikkelijke toeval nauwelijks behoeft te duchten, als men de beklemming terstond wegneemt?

Verschillende andere oorzaken kunnen na de *breuksnijding* eene *peritonitis* te weeg brengen. De hevige drukking van den buik van een pas geopereerde, of te sterke bewegingen die hij maakt, kunnen noodlottig worden door de verbreking van het te zwakke likteeken dat de uitzakking der ingewanden uit de buikholte tegen gaat, waardoor zij op nieuw kunnen beklemd worden. Als de terugbrenging niet volkomen is, kan een klein gedeelte darm of net beklemd blijven. — Als de toevallen aanhielden, zou men eene tweede Operatie moeten verrigten, en het gedeelte dat men *geklemd* meende, los maken. Deze bijkomende verschijnselen zijn altijd zeer gevaarlijk. De ontsteking van het buikvlies is er bijna altijd het gevolg van. Om deze toevallen te voorkomen, moet ook de pas geopereerde lijdere eene volstrekte rust houden, niet uit zijn bed komen, en niet te zwaar met dekens bedekt zijn. Een man die den vorigen avond van eene beklemde liesbreuk geopereerd was, verliet zijn bed, om op een zekeren afstand eene natuurlijke behoefte te gaan voldoen. De inspanning die dit vereischte, gevoegd bij de bewegingen van zijnen gang, die waarschijnlijk zijn verband hadden in wanorde gebragt, maakten dat de ingewanden op nieuw door

de wond uitzakten. De lijder stierf aan eene *peritonitis*, die vóór dit toeval door niets werd aangeduid.

Een der eerste uitwerkselen van de ontsteking der beklemde deelen is de vorming van *schijnvliezen* of zamengroeijingen der beklemde deelen aan den breukzak, en van den breukzak zelven aan de hem omringende deelen. Als de schijnvliezen nog zacht zijn, kan en moet men ze met het hecht van het scalpel van de oppervlakte des darms losmaken, al eer men de breuk binnen brengt. De aard en vastheid der zamengroeijingen verschilt veel, naar den ouderdom der ziekte. Zij zijn zeer menigvuldig wegens de onderlinge wrijving der beklemde deelen. Zij zijn, gelijk wij zien zullen, de bron van vele toevallen, en intuschen moet men hen bijna beschouwen als eene weldaad der Natuur, dewijl men aan hen de genezing der wonden van het darmkanaal verplicht is.

Men kan drie foorten daarvan onderscheiden, of liever, zij kunnen zich onder drie opeenvolgende toestanden vertoonen. De *eerste toestand* is eigenlijk gezegd die van de schijnvliezen, waarvan wij zoo even gesproken hebben. Dit is eene foort van geleeraardige uitzweeting, gelijkvormig aan die, welke zich op de oppervlakte der ontstoken weivliezen bevindt. Men moet dezelve met den vinger, of zoo hunne teerheid dit toelaat met eene fijne spons en laauw water, losmaken. Een deel dat met deze uitzweeting bedekt is, zou, in dezen staat

staat binnengebragt zijnde, bijna zeker eene ontsteking van het buikvlies verwekken. In den *tweeden toestand* worden zij vast, draadvormig of vliesachtig; en als deze draden of vliezen zich op een bepaalden afstand van elkander bevinden, snijdt men ze door met de schaar, den darm voorzigtig van den breukzak verwijderende. In den *derden toestand*, die op eene zeer hevige ontsteking volgt, wordt de zamengroeiing vleeschachtig. De vereeniging der deelen is bijna volstrekt; zij schijnt onmiddellijk te zijn, gelijk die van de zamengroeiing der beide lippen van eene wond. Het is onmogelijk dezelve te verbreken, zonder een der zamengegroeide deelen te kwetsen. Wanneer zij tusschen het net aan den eenen, en den hals van den breukzak, den darm of den bal, aan den anderen kant plaats heeft, moet men niet in twijfel staan, om het net zoo nabij mogelijk aan zijne zamengroeiing af te snijden. Wanneer zij, bij de aangeborene breuk, tusschen den darm en den bal plaats heeft, kan men nog hopen haar los te maken, de snede van den biestouri liever naar den laatste dan naar den eerste gewend houdende. Maar als de darm en de hals des breukzaks zamengegroeid zijn, moet men liefst de zamengroeiing onaangeroerd laten, en zich vergenoegen met de ontklemming.

Eene andere soort van zamengroeiing heeft er plaats, bij de breuken van het lendendeel van het *caecum* en *colon*. Deze beide darmen slepen het

buikvlies met zich , dat hen in de darmbeenslendenstreek (*regio ileo-lumbalis*) bepaalt, en aldus bevinden zij zich in zamenhang met de wanden van den breukzak , op gelijke wijze als zij in den natuurlijken staat met de wanden der buikholte waren. Even als het *coecum* en het lendengedeelte van het *colon* voor een gedeelte buiten het buikvlies gelegen zijn , even zoo bevindt zich een gedeelte van hunnen omvang buiten den breukzak. Indien de huidsnede op het gedeelte van het *coecum* valt , dat bloot in het celleweeffel ligt , kan de Heelmeester , die op zulk eene gesteldheid niet bedacht is , den darm openen , en in de meening zijn dat hij den breukzak opent. J. L. PETIT en ARNAUD hebben zich desaangaande bedrogen. Als er geen enkel verschijnsel van koudvuur bestaat , moet de Heelmeester zich vergenoegen met de blootlegging van den liesring en den hals van den breukzak , welken hij ligtelijk buitenwaarts moet insnijden , zonder den breukzak te raken. Hij moet de beklemming doen ophouden , de ingewanden niet blootstellen aan den dampkring , en door eene ligte drukking de drekstoffen die de uitgezakte darm-lus bevat , doen verdeelen. In geval van versterking , moet men een grooten ontlastweg openen , en de beklemming ook in ruimen omvang losmaken.

Als de breuk alleen door het vrije uiteinde van den blinden zak van het *coecum* gevormd wordt , ontstaat het koudvuur vóór dat de lijder nog een

Heel-

Heelmeester heeft te hulp geroepen: de algemeene verschijnselen toch zijn dan niet hevig. De kunstnaars die daaruit volgt, geneest dikwerf in drie of vier weken.

Intusfchen zijn de darmen zeldzaam op eene zoo vaste wijze zamengegroeid. De stevigste zamengroeifels zijn die, welke tusfchen het net en den breukzak plaats grijpen. In gevalle waar de zamengroeifels zoo vast en zoo uitgebreid zijn, dat men ze niet kan verdeelen, moet men de breuk niet binnen brengen, want de zamenkleving der beide zijden van eene darmlus heeft fomtijds den doortogt der drekstoffen een genoegzaam sterken tegenstand geboden, om eene inwendige beklemming te verwekken, en dien ten gevolge den dood na zich te slepen.

De dijebreuk is meer dan de liesbreuk onderhevig aan zamengroeijingen, hetwelk afhangt van de wrijvingen die zij bij de beweging der dije op het bekken gedurig ondergaat. Als de zamengroeijingen bij deze breuk vleeschachtig zijn, stelt ARNAUD (16) eene Operatie voor, welke hij het eerst heeft volvoerd. Hij raadt, om bij de vrouw den darm en den breukzak tevens ter zijde te klieven; bij den man gelooft ARNAUD, dat men, vóór de klieving van den breukzak, den darm en de beklemming, ter voorkoming der bloedstorting die uit de belediging van de zaadslagader zou volgen, liever de

(16) *Traité des Hernies*, p. 773 - 775.

de zaadstreng moet onderbinden en den bal offeren , dan den lijder , door de belediging van het zoo even gemelde vat , aan een zekeren dood ter prooi laten.

Deze raad van ARNAUD , hoe stoutmoedig die ook zij , is niet zonder nadeelen ; en een der voornaamsten daarvan is — het openen van een darm , het vormen van eene drekfistel of van een kunstaars. Het komt mij voor , dat het in dit geval , als men geloofde dat de zaadstreng , langs den onderrand van de buitenste schuinse buikspier loopende , door het celledweeffel dat ten gevolge der ontsteking is verdikt , met de omringende deelen was vastgegroeid , en derhalve de vaten niet voor de snede van het mes konden wijken , beter zijn zoude binnenwaarts te ontklemmen , gelijk GIMBERNAT doet , dan den lijder van een zoo gewichtig deel als de bal te berooven. In sommige gevallen zelfs zoude men kunnen beproeven om den darm in eene kleine ruimte te ontklemmen , en het mes tusschen hem en den band van *Poupart* te voeren , om de snede binnenwaarts , evenwijdig met den horizontalen tak van het schaambeentje , te maken.

De breuken die zoo sterk vastgegroeid zijn , dat zij niet kunnen binnengebragt worden , zijn zoo zeldzaam , dat POTT zegt , dat hij nimmer eene zoodanige gezien heeft. Ondertusschen bestaat er een genoegzaam groot getal voorbeelden van , door de schrijvers over de Breuken aangehaald.

Men geeft den raad om de zamengroeiingen
met

met den vinger los te maken; maar wij zijn zeer verwijderd van dit aan te raden: wij hebben daar een te noodlottig gevolg van bijgewoond. De darm barstte, en de daarop volgende uitstorting verwekte eene doodelijke *peritonitis*. ARNAUD (17) verhaalt een geval van een bijna volkomen dergelijken aard.

Als de zamengroeiingen zich alleenlijk rondom de opening van den breukzak bevinden, onttrekt hunne ligging hen dikwijls aan het gezigt, en stelt den Arts in het gevaar van kwetzing der verplaatste ingewanden. Men kan dit gedeelte der Operatie gemakkelijker maken, door de vergrooting van de snede in de bekleedfelen en van die in den liesring, zoodat men de zamengroeiingen ontbloot. De voorzorg om zich, door het inbrengen van den vinger, te verzekeren dat de ingewanden volkomen zijn losgemaakt en dat de liesring vrij is, (hetwelk in geen geval mag verzuimd worden) is hier vooral noodwendig.

Als de zamengroeiingen zoo groot zijn, dat de deelen niet kunnen worden binnengebragt, moet men zich te vrede houden met de ontklemming. Maar men moet in dit geval zeer zorgvuldig zijn, om de deelen van alle drukking te bevrijden, en hen daarna te bedekken door eene matige vereeniging der bekleedfelen. Als er aldus een vastgegroeid ingewand buiten de buikholte is gelaten, trekt het

(17) *Loco citato*, p. 317.

het zich, gedurende de genezing, langzamerhand terug; of als er een klein gedeelte buiten den liesring blijft, bedekt dit zich met vleeschheuveltjes en eindelijk kleeft het zamen met het likteeken. Men leest in SCARPA (18), dat RICHTER en hij op deze wijze, bijna zonder eenig toeval en in een vrij kort tijdverloop, geslaagd zijn.

Van de Beklemming door den Breukzak.

Wij zullen het eerst spreken van de beklemming die niet te weeg gebragt wordt door den liesring of het lieskanaal, maar door den hals van den breukzak. Gelegen tusfchen de deelen die hij bevat en die hem trachten te verwijden en tusfchen den omtrek der breukopening, aan wier onmiddellijke werking hij onderhevig is, en des te fterker door het ligchaam van den zak zelve uitgerekt, naarmate deze zak fterker door de inbevatte deelen wordt uitgezet, is de hals van den breukzak dikwijls het eerste deel dat in ontsteking geraakt. Zijn weeffel wordt verdikt, verliest de rekbaarheid, en krijgt eene aanmerkelijke stroefheid; de omvang van zijnen mond, die zich meer en meer vernauwt, wordt zeifenvormig en fcherp, en terwijl hij fomtijds zelve vrij ligt in zijn verwijden peesvliezigen koker, worden de ingewanden die hij bevat, en die tot hiertoe eene vrije beweging gehad hebben, in

hun-

(18) *Mémoire sur les Hernies, trad. par CAYOL, Mem. II, §. 28.*

hunne beweging belemmerd. Daar zij vrijelijk in den breukzak kunnen dringen, en de ziekte eene gedurige neiging tot toenemen heeft, brengen zij gezamenlijk eene daling der breuk met het *serouse* omkleedfel derzelve te weeg. Een nieuw gedeelte van het buikvlies, dat nieuwe deelen bevat, dringt uit de buikholte, en wordt op de hoogte der opening de zetel van hetzelfde verschijnsel, hetwelk is voorafgegaan, en aldus kan men in een zelfden zak verschillende halzen (*collets*), door verschillende opvolgende vernauwingen vaneengescheiden, vinden. In sommige zeldzame gevallen eindelijk, als de zak niet door de werking der ingewanden daalt, vormt er zich een tweede nevens den eerste.

Men mag vermoeden, dat de hals van den breukzak de oorzaak der beklemming is, als de breuk oud en groot is, en als zij langdurig door een breukband is binnen gehouden: vooral wanneer men, den vinger rondom zijn hals bewegende, den rand van den liesring niet gespannen of sterk tegen de ingewanden aangedrongen vindt. Als men de Reductie beproeft, gaat de breuk onvolkomen binnen, en er vormt zich boven den liesring eene gewone kleine zwelling, die op de minste drukking pijnlijk is. Wanneer de lijder staat en hoest, ziet men terstond de kleine zwelling uit de lies verdwijnen, en de breuk haren eersten omvang hernemen.

De hals van den breukzak is eene veelvuldiger oorzaak van beklemming, dan men te voren meende,

de; doch men zal thans niet ligtelijk denken, dat dit niet zoo is, nu men bekend is met de natuurlijke geneigdheid van den hals van den breukzak om zich te vernauwen, en met de dikte die zijne wanden aannemen, als zij langdurig door den pop van een breukband gedrukt worden. Dus heeft ARNAUD (19) den hals des breukzaks geheel kraakbeenig en drie lijnen dik gevonden, en er zijn weinig Heelmeesters, die de verdikking van den hals des breukzaks bij oude breuken niet bewaardheid hebben, ja, indien het ons geoorloofd ware onze eigene waarnemingen omtrent dit onderwerp bij te brengen, dan zouden wij zeggen, dat bij grijsaards, die sedert vele jaren eene breuk gehad hebben, welke door een breukband werd binnen gehouden, deze ontarding van den hals van den breukzak slechts zeldzaam gemist wordt. LAWRENCE zegt, dat hij zelve in de eerste Uitgave van zijne Verhandeling over de Breuken de mogelijkheid van de vernauwing van den hals des breukzaks had in twijfel getrokken, en hij bekennt in zijne derde Uitgave, dat hij die door lijkopeningen gestaafd heeft.

Maar de beklemming door den hals van den breukzak bestaat, om zoo te spreken, alleen bij de oude breuken, als de drukking van een breukband de verdikking en vernauwing van denzelfden heeft verwekt; want men neemt die nimmer waar in versche breuken.

Als

(19) *Traité des Hernies*, T. II, p. 11.

Als men te doen heeft met eene breuk die in de eerste omstandigheden verkeert, moet men zijne aandacht op dat punt vestigen; want even eenvoudig als het hulpmiddel daarvan is, even belangrijk is het dit te kennen, en de breuk niet binnen te brengen zonder den hals van den breukzak te klieven, als hij de oorzaak van de beklemming is. Somtijds echter ziet men deze gesteldheid van den hals des breukzaks niet op het eerste aanzien. Dus verhaalt ARNAUD, dat hij deze vernauwing twee duimen achter den liesring gevonden heeft. LEDRAN (20) heeft eene dergelijke waarneming gedaan. HEIJ (21) was ééns genoodzaakt den liesring zeer breed te ontspannen, om tot eene inwendige beklemming door te dringen. HOME (22) vond, na den liesring zonder baat te hebben gekleefd, bij de opening van het gezwel het ingewand naauw ingesloten door den mond van den breukzak, enz., enz.

Het is te gewigtiger, dat men den hals des breukzaks in de gemelde gevallen klieve, daar de breuk, aldus binnen gebragt, in de buikholte beklemd blijft en al de verschijnselen van eene beklemming verwekt, welke de Heelmeester met smart moet aanzien, zonder die altijd te kunnen genezen.

De-

(20) *Obs.* 60, *loco citat.*

(21) *Oper. citat.* p. 174.

(22) *Transact. of a Society.* Vol. II. p. 106.

Dezelfde toevallen schijnen in sommige gevallen van Reductie van groote en oude breuken door de *Taxis* ontstaan te zijn. In dit geval zoude men de breuk zonder tijdverzuim weder moeten doen uitzakken, en de ontspanning des breukzaks bewerken.

Bij eene bekleemde liesbreuk die door de *Taxis* binnen gebragt was, zag VIGUERIE, *Chirurgyn* te *Toulouse*, de toevallen der beklemming niet zonder verwondering toenemen. Hij trachtte terstond de breuk weder te doen uitzakken, maar daarin niet geslaagd zijnde, legde hij den liesring door eene insnijding bloot, verwijdde die daarop, haalde den breukzak weder buiten, opende dien, doorsneed zijn vernauwden hals, bragt de breuk op nieuw binnen, en genas den lijder. — Deze belangrijke waarneming wijst ons volkomen onze handelwijze aan, als dergelijke gevallen zich voor ons opdoen.

SABATIER (23) verhaalt, dat bij eene bekleemde liesbreuk, in wier Reductie hij geslaagd was, de darmen, in plaats van allengskens binnen te gaan en op het laatst de gewone rommeling te doen hooren, op eens en zonder geruisch waren binnen geschoten. De lijder bleef altijd aan hevige pijn in den buik onderhevig, gelijk ook aan walging en menigvuldige braking, en loosde noch winden noch stoffen langs den natuurlijken weg. De breuk was gespannen; de opening van den

lies-

(23) *Médecine opératoire.*

liesring ruim; hij voelde eene diep liggende ronde zwellung, die het uiteinde daarvan raakte als hij den lijder deed hoesten of den neus snuiten. Het viel hem ligt te erkennen, dat er eene inwendige beklemming bestond, en dat niets den lijder konde redden, dan de Operatie. Hem hebbende doen opstaan en den neus snuiten, kwam het gezwel terug. Hij opereerde. De breukzak was dik en vernauwd ter plaatse van den liesring; hij doorsneed dien zonder den liesring te raken, de toevallen van beklemming hielden op, en hij had de voldoening van den lijder te genezen.

LEDUAN (24) was de eerste die het gevoelen had, dat de terugbrenging van den breukzak met de deelen die hij bevat, gelijk ook de voortdoring van de beklemming door zijnen hals in een staat van verdikking en verharding, mogelijk was. Hij opereerde een man van eene dijebreuk, die sedert lang een breukband had gedragen, omdat hij te voren aan deze ziekte gelaboreerd had. Toen de breukzak was blootgelegd, kliefde LEDUAN den band van *Fallopianus*, ten einde de deelen zonder het openen des breukzaks terug te brengen. Deze was zeer naauw aan zijn bovenste gedeelte. Hij geleeck naar eene gefloten beurs, met een zeer naauwen ingang. LEDUAN oordeelde, dat deze de eenige hinderpaal tegen de Reductie der deelen was geweest, en dat de band van *Fallopianus* daaraan

(24) *Observ. de Chirurg. Obs. LVIII.*

geen deel gehad had. Hij opende dien en maakte hem vrij, gelijk men bij alle Breukoperatiën doet, en de ingewanden werden in den buik terug gebragt.

Dit geval is door eene dergelijke waarneming bevestigd, die ook door LEDRAN is bekend gemaakt. Een man, bij wien men zeven dagen te voren eene breuk had binnengebragt, zonder dat de toevallen der bekleuning waren opgehouden, overleed. — Er bevond zich geene zwelling meer in de lies, maar men bespeurde een ledig op de plaats die zij had ingenomen, en de band van *Fallopis* was voor den omvang der breuk zoodanig terug geweken, dat men de vingers gemakkelijk daaronder konde voeren. De Heelmeester die de Reductie verrigt had, herinnerde zich dat hij bij de terugschieting der breuk het *gerommel* niet gehoord had, dat die der darmbreuken kenmerkt, en dat de deelen op eens (*en bloc*) onder den band waren doorgestaan. Bij de lijkopening vond men den breukzak in den buik, nog een groot gedeelte van den nuchteren darm bevattende. Toen men den darm daaruit wilde halen, vond men den ingang des breukzaks zoodanig vernauwd, dat men dien met de schaar moest vergrooten.

De moeilijkheid om dit geval te verklaren, als men het oog slaat op de algemeene aangroeiing van den breukzak met de omringende deelen, vooral wanneer de breukzak verdikt is, en de nog grootere moeilijkheid, om aan te nemen, dat een
groot

groot gezwel onder den *Arcus cruralis* kan doorgaan, hebben zeker LOUIS (25) de wezenlijkheid van het geval doen betwisten. Maar desniëttemin bestaan er thans een bepaald getal van voorbeelden, die niet toelaten, dat men het door LEDRAN medegedeelde geval geheel in twijfel trekke. DE LA FAYE en ARNAUD (26) deelen daarvan waarnemingen mede. RICHTER heeft in zijn groote werk sterk op dit onderwerp aangedrongen, en hij heeft daar opzettelijk een *programma* over uitgeschreven.

SCARPA meldt het voorbeeld van een jongeling, die ten gevolge van de Reductie zijner breuk stierf. De verschijnselen der beklemming, verre van na te laten, namen na de Reductie toe. Men ontdekte de oorzaak daarvan eerst bij de lijkopening, toen men het ingewand nog beklemd vond door den breukzak, dien men achter den liesring en tuschen het peesvlies van de dwarse buikspier en het buikvlies, had gevoerd. COOPER heeft een dergelijk geval gezien.

DUPUYTREN heeft dit geval zes malen gezien (27). In twee gevallen was er alleen breuk aan eene zijde, en de pogingen ter Reductie hadden die op eens (*en masse*), dat is, den breukzak met de daar-

(25) *Mémoire de l'Acad. de Chirurg.* Tom. II., p. 299. in 4to.

(26) *Traité des Hernies*, Tom. I., p. 96.

(27) *Médecine opératoire de SABATIER; nouv. édit.*, par BÉGIN et SANSON.

daarin bevatte deelen, doen binnengaan. De herinnerende teekenen ontdekten, dat er eene breuk geweest was, en dat deze breuk beklemd was geworden. De plaatshebbende verschijnselen, waaronder men vooral de braking van eene drekbrij moet onderscheiden, toonden aan, dat de beklemming nog bestond. Inspanningen die men de lijdens deed maken, deden de breuken op nieuw buiten komen, welke met goed gevolg werden geopereerd. In twee aan de vorigen gelijkaardige gevallen, kon men de breuk niet weder doen buiten zakken; DUPUYTREN opereerde echter. Bij een der lijdens, kon men den breukzak vatten met het pincet en naar buiten halen, waar hij gekleefd en de beklemming opgeheven werd. Bij den anderen, noodzaakten de omvang der breuk en de naauwte van het lieskanaal dit laatste in zijn gansche lengte te klieven, en eerst toen kon men den breukzak vatten en de breuk naar buiten halen, waar de ontkenning verrigt en de Operatie voltooid werd. Bij de twee anderen eindelijk, bestond er eene liesbreuk aan beide zijden, beide zonder beklemming. Deze breuken binnen gebragt zijnde, wist men niet aan welke zijde men zoude opereren. Bedrogen door de inlichtingen van den lijder, deed DUPUYTREN de Operatie aan de zijde, waar geene beklemming was. Hij verloor den moed niet, en hernieuwde de Operatie aan de andere zijde. De ontkenning geschiedde zonder moeijelijkheid.

Een slotenmaker, die aan twee liesbreuken leed,
hield

hield die binnen door een breukband. Zijn breukband breekt, de breuk gaat uit, en hij tracht die te vergeefs weder binnen te brengen. — Een Heelmeester die geroepen werd, bragt beiden, hoezeer met moeite, weder binnen. De toevallen houden aan, de lijder gaat naar het *Hotel-Dieu* op den zeventen dag. De toevallen nemen niet af, en zijn dood schein zeker. DUPUYTREN besloot tot de Operatie. De inlichtingen van den lijder deden gelooven, dat de beklemming ter linkerzijde plaats had; men wil opereren aan die zijde; maar op het oogenblik dat men zich daartoe gereed maakt, ontdekt men aan de rechterzijde eene geringe zwelling, waarin de lijder verzekert bij de drukking eene veel heviger pijn te ontwaren, dan aan de andere zijde. Men ontbloot dit gezwel, hetgene men eerst voor de gezwollene zaadstreng en daarna voor den breukzak hield; men opent het, er vloeit vocht uit, en men ontdekt dat men in een sereufen zak is gekomen. Achter deze beurs vindt men den waren breukzak, die bij zijne insnijding eene zekere hoeveelheid vlokkige wei laat ontsnappen, maar in welks holte men noch net, noch darmlus vindt, hoezeer de vinger, tot in de buikholte gevoerd, de zamengroeiing der ingewanden met de wanden der buikholte ontdekt. — Men doet terstond daarna de Operatie aan de andere zijde; na de insnijding der huid en van eenige lagen van het celledweeffel, ontdekt en kliëft men eenen zak, waarin men eene vetmasa vindt, die

het aanzien van het net heeft, en men geloofte voor een oogenblik, dat men in den breukzak is gekomen en eene netbreuk gevonden heeft. Intusschen vindt men, achter dit vet, eene geringe plaats van een vezelachtig aanzien, welke telkens gespannen wordt en zich opheft, als men den lijder laat hoesten. Men kliëft die met omzigtigheid, als ook eenige dunne lagen celledweeffel, daaronder liggende, en toen ziet men eene groote hoeveelheid rotachtige en bloederige wei uitvloeijen. Deze vloeistof met die welke bij de insnijding van den breukzak der andere zijde was uitgevloeid vergelijkende, besluit DUPUYTREN dat er eene beklemming bestaat aan de linker zijde. Hij vergroot de insnijding van den zak, en ontdekt eerst een stuk net dat ontstoken was; daarna den vinger in den liesring brengende, trekt hij den zak naar buiten: eene roode en glinsterende darmlus vertoont zich in zijne holte; men brengt den geknopten biestouri onder den vinger naar binnen, en kliëft de aangroeiing (*bride*) in verschillende rigtingen. Eene nieuwe lus der darmen doet zich toen naar buiten voor; men brengt die in, den breukzak in zijne plaats houdende. De lijder wordt verschillende malen adergelaten, enz., en na vijf weken was hij genezen (28).

Be-
 (28) Het gebeurt somtijds, dat deze vernauwing van den hals van den breukzak eene zekere uitgebreidheid heeft. Hij vormt eene foort van buis van een halven duim tot één duim lengte, die den darm
 be-

Behalve door den hals van den breukzak en de peesachtige ringen, wordt de beklemming somtijds verwekt door eene bijzondere gesteldheid der deelen, in den zak zelve bevat. De zamenkleving der bevatte deelen, hetzij met den zak, hetzij met elkander, plooijen, eene wrong van den darm zelve, een stuk net dat de lus van het darmkanaal bevat, eene doorboring van het net of van het darmscheil, en de indringing van den darm door deze opening van de natuurlijke of ziekelijke ahangfels des darmkanaals, de inschuiving van den darm (*invaginatio*), vreemde lichamen in denzelven, de verscheuring van den zak en de doordringing van de ingewanden door deze verbreking van zijnen zamenhang, moeten alzoo als zoo vele oorzaken der beklemming beschouwd worden, te weeg gebracht door of in den zak, die de verplaatste deelen omgeeft.

Eene

beklemt. Men ontdekt dit gewoonlijk aan de moeilijkheid der terugbrenging. In dit geval moet men een snallen geknopten biestouri nemen, dien op den vinger of eene sleuffonde zoo ver het noodig is voorwaarts voeren, en aldus den ganschen hals doorsnijden. SCARPA geeft den raad, om den darm, die den hals van den breukzak, even als den vinger eener handschoen, omgekeerd met zich voert, terug te halen. — Men ziet alsdan het gansche gedeelte van den zak ontbloot, hetwelk het ingewand beklemmt, en kliëft het met een biestouri, op het geleide der sleuffonde.

Eene vrij zeldzaam waargenomene gesteldheid, doch waarop men altijd acht geven moet bij de Breuknijding, omdat zij noodlottige gevolgen kan hebben, bestaat in de vernauwing van den omvang van den darm zelve, door de lang voortgezette werking der drukking van den liesring of van den hals des breukzaks. Deze gesteldheid is veel gewoner bij het net. De darm, gedurig uitgezet door stoffen welke zijne holte doortrekken, is veel minder vatbaar voor deze vernauwing dan het net. Intusschen is hij somtijds eenigzins kringwijs en duurzaam vernauwd, in den vorm van een hals (*collet*), ter plaatse waar hij door den hals van den breukzak wordt omgeven. Men gevoelt, dat deze vernauwing alleen bij oude breuken kan plaats hebben. De drukking van den hals des breukzaks heeft door lengte van tijd eene vernauwing bewerkt, zoodat de verschijnselen van beklemming aanhouden na de Operatie, hoezeer de darm zijne vrije ligging in den buik heeft terug bekomen. Dit was het, dat aan een, in het jaar 1765, door RITSCH geopereerden lijder gebeurde (29). Deze lijder, twaalf uren na de Operatie gestorven zijnde, vond men den darm op beide plaatsen die door den liesring beklemd geweest waren, bijna gesloten. Men zou gezegd hebben, dat zij sterk door eenen dikken draad ingekneld geweest waren.

Een

(29) *Mém. de l'Acad. de Chir.* Tom. XI., p. 293.
édit. in 12°.

Een juist aan dezen tegengestelde toestand kan evenwel dezelfde uitwerkselen verwekken. Het gebeurt somtijds, dat het te langdurig en te sterk uitgezette ingewand zich niet meer kan zamentrekken, en niet van de stoffen die het bevat, ontlasten. Lavementen zijn genoegzaam om deze laatste ongesteldheid te herstellen.

Wat den eerste aangaat, als men, zich vóór de Reductie met den staat der ingewanden bekend makende, de vernauwing te aanmerkelijk bevindt, dan zoude men zich eveneens moeten gedragen, als of er versterking was. — Als men de Reductie gedaan heeft, en dan zulk een toeval vermoedde, dan zoude men de breuk weder naar buiten moeten halen.

Eene andere soort van beklemming, doch die evenwel meer voorkomt dan de voorgaanden, bestaat er, wanneer alle gemeenschap tusschen het bovenste en onderste gedeelte des darmkanaals is afgebroken door eenen vlijsachtigen band, of door een stuk net, dat in de nabijheid van den liesring vastgegroeid is. In dit geval heeft men, na de Reductie der deelen, al de toevallen der beklemming zien aanhouden. Men vindt in het eerste deel van de *Mémoires de l'Acad. de Chirurgie* een geval, door LA PEYRONIE medegedeeld. Hoin verhaalt er een van denzelfden aard, in een werk, gedrukt als vervolg op dat van LEBLANC (30).

Een

(30) *Nouvelle man. d'opérer les Hernies.*

Een jongman had federt zijne kindsheid eene liesbreuk , die hij binnen bragt. Hij werd aangetast door toevallen van beklemming. Men deed de Operatie. De liesring bood geenerlei beletfel aan de binnenbrenging van den darm. Ondertusfchen kon de laatste niet in den buik blijven , waar binnen men hem terug voerde. Men vond nu , dat de beklemming niet was weggenomen , en dat die afhing van een vasten band , die vrij breed was en gevormd werd door een verhard stuk net , dat een gedeelte eener darmlus omgaf en beklemde. Toen deze band gekliefd was , ging en bleef de darm binnen. De uitslag was gelukkig. Louis heeft een dergelijk geval gezien: men had eene verouderde beklemde breuk binnen gebragt. De toevallen hielden met dezelfde hevigheid aan. Men haalde die wederom buiten. De lijder herstelde spoedig. — Eenige jaren daarna overleden zijnde , vond men dat het darmscheil vliezige aanhangfels vormde , waardoor het binnen den breukzak aangroeid was , zoodat de ingewanden die de breuk vormden , niet konden binnengebragt worden , zonder eene toefnoering door deze aanhangfels te lijden.

Het middel ter ontdekking der aangroeijingen zou bestaan in de buitenhaling van een gedeelte des darms , en in de inbrenging van den vinger na de terugbrenging , om te onderzoeken of er zich eene aangroeijing bevindt. Deze tweeledige voorzorg moet een omzigtige Heelmeester nimmer verzuimen.

Het gebeurt fomtijds , dat de breukzak , na eene
he-

hevige inspanning of een geweld op de breuk
aangebragt, vaneenscheurt, en een gedeelte der
darmen door de scheur dringt en beklemd raakt. —
Dan moet men de deelen allengskens ontblooten;
want daar de darm onmiddellijk onder de huid
ligt, zou men dien kunnen kwetsen, als men de
insnijding op eens al te diep maakte. Men moet
hier handelen, gelijk J. L. PETIT (31) en BOYER (32)
aanbevelen, te weten, beginnen met de ontblooting
van

(31) *Traité des maladies chirurgicales, Suppl. p. 113.*

(32) *Journ. de médecine et de chirurgie, Tom. XV.*
p. 261. — DUCROS (*Recherches anatomiques et patholo-*
giques sur la Hernie crurale. Montpellier 1817.) deelt
het volgende voorbeeld van verscheuring des breuk-
zaks mede:

„ Een Engelsche matroos had sedert lang eene lies-
„ breuk, die hij gewoon was binnen te brengen.
„ Eens ondervond hij, deze Reductie doende, meer
„ tegenstand dan gewoonlijk. Na groote inspanningen,
„ ging de breuk eindelijk binnen. Maar spoedig
„ daarna werd hij gekweld van hevige koliekijsen
„ en braking, zoodat hij dien eigen dag verzocht om in
„ het *Hôtel-Dieu*, te *Marseille*, opgenomen te wor-
„ den. Daar de lijder volstrekt geene inlichting van
„ de oorzaak der toevallen, waaraan hij onderhevig
„ was, had willen geven, stierf hij binnen vier-en-
„ twintig uren, nadat hij veel drekstoffen uit den
„ mond had overgegeven. — De lijkopening ontdekte
„ eene scheuring in den breukzak, waarin eene darm-
„ lus gedrongen en beklemd was geraakt.”

van het darmstuk dat zich nog in den breukzak bevindt, dezen zak, die als het ware een hebbelijken rok geworden is, insnijden, en deze insnijding tot de scheur verlengen. Men loopt alsdan geen gevaar van de bekleemde ingewanden te kwetsen. Soms is de darm gekronkeld of ingeschoven; doch men behoeft daarbij de deelen alleenlijk tot hunnen natuurlijken staat terug te brengen.

Hoezeer deze toevallen niet van dien aard zijn, dat zij de Breukoperatie noodlottig zullen maken, meenden wij echter hen te moeten opgeven, want er zijn gevallen, waar zij noodlottig zouden kunnen worden.

Wij zullen hier nog spreken van een vrij zeldzaam toeval, hetwelk wij hebben kunnen waarnemen, en dat noodlottige gevolgen gehad heeft: dat is, de Reductie der uitgezakte deelen *buiten* de buikholte, tusschen het buikvlies en de buikspieren. De deelen maken het buikvlies los van de oppervlakte dezer spieren, dit vormt eenen zak, waarin dezelve worden terug gedrongen, zoodat zij op nieuw in beklemming raken. Deze soort van inwendige beklemming is zeer moeilijk te ontdekken en te herstellen. Wij laten hier het door ons waargenomen geval volgen:

Een man van zeventig jaren werd van eene bekleemde *dijebreuk* geopereerd; de ingewanden werden naar behooren terug gebragt door den Eersten Chirurgyn van een Hospitaal: maar de lijder,
in

in weerwil van het verbod dat men had gedaan, opgestaan zijnde en pogingen tot stoelgang gemaakt hebbende, deed een vrij groot gedeelte der darmen weder buiten dringen. Een jonge Heelmeester die ter hulp geroepen was, trachtte de ingewanden op nieuws binnen te brengen. Dit niet vermogende, vond hij het noodzakelijk om de snede, die reeds door den Eersten Chirurgen gemaakt was, te vergrooten. Maar, of door onervarenheid, of door bedremmeling, of door beide deze oorzaken tevens, floeg hij geen acht op den breukzak, en de darmen met geweld terug brengende, zonder zich te verzekeren of hij die in de buikholte terug bragt, deed hij ze eindelijk van buiten verdwijnen. De toevallen van beklemming, die bij de eerste Operatie geweken waren, (daar toch de lijder stoelgang gehad had) hernamen eenigen tijd na de tweede eene nieuwe kracht. De toevallen van eene hevige *peritonitis* kwamen daarbij, en de lijder overleed. Bij de lijkopening vond men de ingewanden in een zak, gevormd door de losmaking van het buikvlies van de oppervlakte van de dwarse buikspier, en waarin zij beklemd waren geworden.

SCARPA verhaalt een geval van een jongman die op dezelfde wijze omkwam. Men had bij hem eene liesbreuk binnen gebragt. De toevallen van beklemming verschenen, en hielden eerst met zijnen dood op. Bij de lijkopening vond men den darm nog *door den breukzak* beklemd. De laatste was,
met

met den darm, achter den liesring, tusfchen het buikvlies en het peesvlies van de dwarfe buikfpijer, terug gedrongen.

Dit toeval is zeldzaam, of liever, daar bestaan slechts weinige voorbeelden van in de fchriften over de Breuken. Dit kan daarvan afhangen, dat de Heelmeesters in het gemeen zich niet bevljti- gen om de ongelukkige omftandigheden der Ope- ratiën die zij verrigten, aan het Publiek mede te deelen, als ook om dat alleen de met oplettend- heid verrigte lijkopening deze foort van toevallen kan doen ontdekken: daarbij is de *pathologifche Anatomie* der Breuken nog zeer jong. — De middelen om dit toeval te genezen en te voorko- men, zijn:

1.) Dat men de darmen of het net, in de breuk bevat, met oplettendheid binnen brenge en zich met den vinger wel verzekere, dat zij binnen ge- bragt zijn en vrij in de buikhofte liggen: eene voorzorg, die een voorzigtige Heelmeester altijd zal nemen.

2.) Dat men de darmlus terug hale, door de vergrooting der in den liesring gemaakte fnede, om de deelen zorgvuldiger weder binnen te brengen, bijaldien de toevallen van beklemming mogten aan- houden, en als men hen op geene andere wijze konde terug halen; hetzelfde moet men ook doen, als de breukzak met den darm is binnen gebragt en dien blijft beklemmen.

3.) Dat men eindelijk de bijna zeker volgende ver-

verschijnselen van Buikvlies-ontsteking bestrijde : maar dit toeval kan, wegens de moeilijkheid van de erkenning en herstelling daarvan, als een der noodlottigsten beschouwd worden, die de *Breuksnijding* na zich sleept.

*Kwetfing en Versleving van den Darm
en van het Net.*

De kwetfing van den Darm met het scalpel is zoo wel voor den lijder, die daarvan het slag-offer is, als voor den Heelmeester, aan wiens onvoorzigtigheid of onbekwaamheid men bijna altijd genegen is dit toe te schrijven, een der droevigste toevallen, die bij de Breuksnijding kunnen voorkomen. —

Zelden ziet men dit toeval bij de eerste insnijdingen ontstaan, en men kan het verhoeden door het maken van eene huidplooi, die dezelfde uitgebreidheid heeft, als de insnijding die men wil maken. Maar als men den breukzak nadert, moet men de voorzorgen verdubbelen, en nauwkeurig den raad volgen, door voorzigtige Heelmeesters gegeven, van namelijk allengskens elk plaatje van het celledweeffel door eene sleuffonde op te heffen. Deze methode, zegt men, is minder vaardig en minder *gepast*, dan dat men het pincet gebruike; maar zij is zekerder. — Met het pincet en de biestouri zou men den darm kunnen opvatten en insnijden.

De

De darm is bijna altijd van den breukzak afgezonderd door eene weiachtige vloeistof, die min of meer overvloedig is, en die wegvloeit als de breukzak geopend is. Soms is deze vloeistof, in plaats van doorschijnend, donker geel of bloederig, of ook wel in vastheid en kleur gelijkvormig aan zeer vloeibare drekstof, zoodanig, dat een zeker Heelmeester, daardoor verschrikt, meende den darm geopend te hebben, terwijl hij alleenlijk den breukzak gekleefd had. Daar zijn ondertuschen gevallen, waar men de opening van den darm moeilijk kan vermijden, bij voorbeeld, bij de geheele en naauwe zamengroeijing van een darm met den zak. Als men het celledweefsel laagsgewijze wegneemt, zoude men somtijds, zonder daarop bedacht te zijn, in de holte van den darm kunnen doordringen; en de kenteekenen van zoodanig een toestand zijn zoo onduidelijk, dat een zeer ervaren Engelsche Heelmeester daar geen acht op heeft geslagen, in een geval, waar hij met zijn pincet en biestouri in den darm was doorgedrongen. Eene drekfistel was hier het gevolg van.

De beste plaats om in den breukzak te dringen, is zijn onderste derde deel, naardien de breukzak, volgens de waarneming van verschillende Ontleedkundigen, op deze plaats gewoonlijk van den darm-lus verwijderd is, door eene meer of min aanmerkelijke hoeveelheid van wei. Men ontdekt daarin zelfs vrij dikwijls eene vochtgolving, of kleine platte belletjes, gevormd door de wei, die den

voor-

voorwand van den zak, door kleine scheurtjes van het celleweeffel dat hem omgeeft, opheft. Als men een dezer celletjes knelt of doorsnijdt, ziet men de wei daaruit springen, en men dringt door deze plaats gemakkelijk in den breukzak.

In gevalle men intusfchen de kwetsing van den darm niet had kunnen vermijden, moet men niet meenen, dat dit toeval volstrekt doodelijk is. Als de belediging slechts in eene eenvoudige steek of eene zeer kleine insnijding bestond, zou men omtrent de Reductie niet moeten wijfelen, want men heeft daarop bijna nimmer toevallen zien volgen. Als de kwetsing aanmerkelijker was, zou men zich moeten gedragen, als bestond er eene doordringende buikwond, met kwetsing der darmen. De inderdaad niet zeer talrijke waarnemingen vergelijkende, welke ons de Schrijvers ten opzichte van dit onderwerp hebben nagelaten, bevindt men dat de naad in dit geval van goed gevolg geweest is. Wij zullen later zien, dat het niet dusdanig is, als de zamenhang door versterking is verbroken.

De naad dien men zou moeten maken, indien dit middel ons gepast scheen, is de zoogenoemde peltershechting. Men zou hiertoe moeten gebruik maken van zijde; de draden zouden nabij de knopen moeten worden afgesneden; daarop zou de Reductie moeten volgen. Wijders zou men zijne behandeling moeten bepalen bij klisteren, en bij de verhoeding of bestrijding der ontstekingsverschijnselen.

De

De Operatie der bekleemde breuk verrigtende in het GUY'S Hospitaal, vond A. COOPER in een gezond stuk darm, op het punt zijnde van dit in de buikholte terug te brengen, eene opening, die de drekstoffen doorgang verleende. De Operateur vatte de opening met het pincet, deed een dun bindfel van zijde voorbij de daardoor opgehevene punt des darms aanleggen, deed dit vast aanhalen op den darm en digt bij denzelfden affnijden. De darm werd binnen gebragt en de lijder genas (33).

Maar de geschonden zamenhang der darmen is meestal het gevolg van het koudvuur. In dit geval moet de Heelmeester eene andere methode volgen; doch wij zullen die in overweging nemen, wanneer wij over de kwetsingen en ontaardingden des nets zullen gehandeld hebben.

Van al de deelen die breuken vormen, vindt men het net aliermeest van weeffel ontaard. Het ontaardt in een zeer korten tijd, als het in geval van breuk bekleemd wordt, en het neemt dikwijls eene donker roode of bleeke kleur aan; ook schijnt het als of er bloed in zijn weeffel is uitgestort, wanneer men het doorklieft. In andere gevallen is het veranderd in eene vaste massa van vet, waarin al de sporen der vroegere bewerktuiging verdwenen zijn. Zijne vastheid wordt zelfs bijna *scirrheus*. Er zijn stukken net, die zoo zeer verhard en

ZOO

(33) TRAVERS, *inquiry into the process of nature on repairing the injuries of the intestines*, p. 112.

zoo groot zijn, dat onder anderen SCHMUCKER gevallen bijbrengt, waar het meer dan twaalf oncen en zelfs anderhalf ponden woog. POUTEAU spreekt van eene Operatie, waarbij men er vijf-en-veertig oncen van affneed. ARNAUD verhaalt zelfs, in het tweede Deel van zijne *Mémoires de Chirurgie*, p. 416, dat het net eene massa van acht ponden en dertien oncen uitmaakte.

De binnenbrenging van het Net, in dergelijke omstandigheden, zou te eenemale verboden zijn, zoo wel om de groote insnijding in den liesring die dit zoude vereischen, als om de noodlottige ontstekings-verschijnselen, welke het door zijne prikkeling in de buikholte zou verwekken. Wij hebben twee gevallen gezien, waar de binnenbrenging van een niet zeer aanmerkelijk gedeelte net, dat aldus ontaard was, eene hevige *peritonitis* en den dood des lijders heeft verwekt. Sommige verzamelingen van waarnemingen bevatten een zeer groot aantal van zulke gevallen.

Het net dat op eenige wijze ontaard is, moet niet terug gebragt worden. Men snijdt het gansche ontaarde gedeelte met den biestouri weg. Indien er eene bloeding ontstond, die van eenige gekwetste slagadertjes bleek af te hangen, zou men dezen met een pincet moeten vatten en met een klein bindfel omgeven. Het is waarschijnlijk, dat de vrees voor bloeding, welke evenwel in dit geval overdreven is, vele Heelmeesters heeft doen toevlugt nemen tot eene in schijn meer zekere,

doch inderdaad veel gevaarlijker praktijk, die men niet genoegzaam kan afkeuren. Deze bestaat, in de onderbinding van het gansche gedeelte net, dat men wil affnijden. Als de affnijding verrigt is, brengt men het net binnen, en laat de uiteinden van den draad uit de wond hangen, om dien weg te nemen als hij los raakt. Het bijna onmisbare uitwerksel van de aldus verrigte Operatie is eene hevige ontsteking van het net, die zich meestal over het gansche buikvlies uitbreidt, en die derhalve dikwijls doodelijk is. LAWRENCE laakt deze manier zeer sterk. Wat toch is er meer tegenstrijdig met de rede, zegt hij, dan de handelwijze waarvan wij spreken? De toevallen die den Heelmeester dwingen te opereren, hangen af van de drukking van den liesring op het net. Men heeft de deelen niet van de beklemming bevrijd, of men onderwerpt die aan eene andere nog meer hevige; want het bindsel doet hetzelfde, wat de liesring te voren deed, en dat wel in eenen meer hevigen graad. Indien de beklemming van het net door den liesring genoegzaam is, om kwade en zelfs doodelijke gevolgen te verwekken, hoe zou men dan kunnen hopen, dat zij niet zouden volgen op de beklemming, door de onderbinding verwekt?

Dikwijls vervalt het aldus onderbonden net tot koudvuur. De beroemde POTT (34) verhaalt drie gevallen, waarbij het net in ontsteking en versterving

(34) *Oeuvres*, Tom. III. p. 259.

geraakte, na de aanwending van de onderbinding. In alle deze gevallen was de dood er het gevolg van. POTT was zoo zeer getroffen door deze gevallen, dat hij verklaart, nooit weder de onderbinding te zullen aanwenden. „ Door ondervinding „ overtuigd, dat zelfs een groot deel van het net „ zonder gevaar kan worden weggesneden, zonder vooraf onderbonden te zijn geweest, zal „ ik de onderbinding nimmer doen of aanraden.” Daar zijn voorbeelden van de treurige gevolgen der onderbinding te vinden, in de *Mémoires de l'Acad. de Chirurg. de Paris*, Tom. III, p. 367 en p. 394.

De waarnemingen van CAQUÉ, Heelmeester te *Rheims*, zijn zeer dienstig geweest om de nuttelooheid van de onderbinding aan te toonen. Hij sneed negen malen met goed gevolg een uitgezakt stuk van het net weg, en bragt het overige zonder onderbinding binnen de buikholte. In *Engeland* vond ook SHARP, dat de vrees voor bloeding niet zeer gegrond was. Eindelijk verwierp men dus langzamerhand eene noodlottige methode, die echter nog niet overal verlaten is.

Wat hiervan zij, in weerwil van de waarnemingen van POTT, van CAQUÉ, van SHARP en anderen, die aantoonen, dat het gevaar van bloeding genoegzaam alleenlijk in de verbeelding bestaat, zijn wij verre af van alle maatregelen van voorzigtigheid te dezen aanzien te ontraden. Onze tegenwerpingen betreffen alleenlijk de methode der onder-

derbinding van het net in zijn geheel. Zij hebben geene betrekking op de fijne en bij den knoop afgesnedene bindfels, die men om de bloedvaten zou kunnen leggen, vóór dat men het bloedende net dat uit de buikholte gezakt is, in de buikholte terug voerde. De aanlegging van deze kleine bindfels verlengt de Operatie niet veel; zij nemen het gevaar weg van de bloeditstorting, en kunnen zelfs somtijds noodzakelijk zijn, als de bloedvliet eenigzins aanmerkelijk is; maar daar zijn gevallen, waar men er zich met grond van kan onthouden, want, hoezeer zij geene toevallen kunnen verwekken, hunne aanwezigheid verwekt toch eene prikkeling, en deze is het voornamelijk die men moet verhoeden.

Wij zijn eenigzins breedvoerig geweest op dit stuk, want de toevallen, verwekt door de binnenbrenging van het verharde net, deszelfs ontsteking, verschillende ontaarding, versterking, verwonding enz., behooren tot de menigvuldigste oorzaken van de ongelukkige gevolgen der *breuksnijding*, en het is ons bijna tot leedwezen, dat wij daaraan geene grootere plaats hebben ingeruimd.

Wij zullen nu spreken van de versterking des darms, die men zeggen kan zonder twijfel te zullen volgen, als de beklemming niet door de ontspanning wordt weggenomen, gesteld namelijk, dat zij niet door de gewone middelen ter Reductie is weg te nemen. Het is niet als gevolg der *Breuksnijding*, maar als toeval, dat haar compliceert en dik-

dikwijls noodlottig maakt, dat wij haar zullen beschouwen.

Het is inderdaad zeldzaam, dat de verfterving een darm aantast na de ontklemming, en wanneer zij te voren niet reeds gevormd is. Dus heeft men darmen gezien, die voor een meer of minder groot gedeelte gedurende eenigen tijd beklemd geweest waren, eene bleekroode, donkerbruine en fomtijds geheel zwarte kleur hadden, en zonder eenig toeval in de buikholte terug gebragt werden. Men vindt eene menigte van deze voorbeelden bijgebragt in de Schriften over de Breuken. In één woord, indien de aandoening niet tot de verfterving gevorderd is, bewijst de ondervinding, dat men het deel kan terug brengen. Maar van een anderen kant, zijn de voorbeelden van eene doodelijke Buikvlies-ontfteking, door de Reductie van een verftorven ftuk darm of net, niet zoo zeldzaam. Het is dus van belang, dat men de kenteekenen bepale, waardoor men de verfterving kan onderscheiden. Men raadt te dien einde aan, om het bloed dat in de aderen bevat is, voorwaarts te drijven, en als deze nu op nieuw gevuld worden, dan beschouwt men dit als een bewijs dat het deel nog leeft; doch zoo men integendeel ziet, dat het bloed gestold is, kan men daaruit besluiten dat de darm koudvurig is.

De kleur van het koudvurige gedeelte is zwart bruinachtig. De rokken des darms zijn week, en wijken van één onder den vingerdruk. Eindelijk

beftaat er eene bijzondere doodenlucht, die daarvan het zekerfte teeken uitmaakt. TRAVERS voegt bij deze kenteekenen nog het gemis van glans van het weivlies, hetgene volgens hem een kenteeken des doods is. Maar deze teeken en kunnen alleen onderscheiden worden, als de darm wordt blootgelegd: fomtijds beftaat er vóór de Operatie geen enkel toeval, dat de verfterving kan doen vermoeden; doch deze gevallen zijn zeldzaam. Meestal zijn de uitwendige deelen te gelijker tijd aangedaan met de beklemde deelen, en de huid valt bijna altijd in eene meerdere of mindere uitgebreidheid in koudvuur, als de darm en het net verftorven zijn. Andere toevallen kunnen de wording der verfterving aan den eenigzins geoefenden Heelmeester doen kennen. Dus wordt bij voorbeeld het gezwel week, en als deegachtig; het wijkt voor de drukking en behoudt den vingerdruk. De bekleedfelen veranderen van kleur: van rood, zoo als zij in den beginne zijn, worden zij bleek, daarna zwart; het celleweeffel wordt *emphymateus*; de pijn houdt op, en de pols neemt een bijzonder karakter aan; al hetgene bij het vervallen van het gelaát, het koude zweet over het gansche ligchaam, enz., en bij de vorige toevallen gevoegd, de vorming van het koudvuur doet kennen.

Meestal komt er eene hevige *entero-peritonitis* bij de verfterving van het beklemde gedeelte, en de lijder sterft.

Tot

Tot welk een graad de verfterving ook gevorderd zij, men moet, door middel der ontkenning, een uitgang geven aan de ftoffen, welke het bovenfte gedeelte van het darmkanaal uitzetten. Men moet het verftorven gedeelte wegnijden in het levende, en zich verlaten op de hulp der Natuur, die in vele gevallen eene herftelling bewerkt heeft, welke men zich van geen enkel hulpmiddel der kunst mogt belooven. Maar, wij moeten het evenwel zeggen: wanneer de verfterving de gansche reeks van toevallen heeft verwekt, welchen wij hebben opgenoemd, moet men weinig rekening maken op de herftelling.

Anders is het, wanneer de verfterving weinig gevorderd is, en zich bepaalt bij eene zeer kleine darmlus of zelfs bij een gedeelte van den omvang van een darm, vooral wanneer het bekleemde gedeelte tot de dikke darmen behoort; want men heeft waargenomen, dat de verfterving van de dunne darmen bijna altijd noodlottig, doch die der dikke darmen veel zeldzamer doodelijk was. De verklaring van dit verfchil is zeer gemakkelijk, als de lijder de eerfte toevallen overleeft. Het beste wat hem in deze ongelukkige gefeldheid kan gebeuren, is de vorming van een kunstaars. Wanneer nu de dunne darm de zetel is van dezen kunstaars, vloeit het voedsel weg, vóór dat het den tijd gehad heeft om tot chijl gemaakt te worden; terwijl integendeel de fpijsvertering genoegzaam geheel is voltooid, als het voedsel in de dikke darmen

komt. Wat meer is, in dit laatste geval geneest de kunstaars gemakkelijker. De toevallen van de verfterving zijn heviger, als de dunne darm beklemd is. Hangt dit af van het grooter aantal van vaten, dat hij ontvangt? Dit gevoelen is zeer aannemelijk. —

Als de verfterving slechts een gedeelte van den omvang des darms heeft vernield, is de genezing gemakkelijker. Immers, men heeft gezien, dat in dit geval de drekstoffen voor een gedeelte door de opening, die door de verfterving gemaakt was, worden uitgeworpen, en dat deze hoeveelheid allengskens afneemt naarmate de wonde geneest, en de lijdens volkomen herstellen. Men vindt hier eenige voorbeelden van in een zeer belangrijk Verflag van LOUIS (35).

Wanneer er een gedeelte der wanden van een darm is uitgezakt, dan verbinden het bovenste en onderste gedeelte van den darm zich met den liesring in een meer of min scherpen hoek. Als men den darm kliëft, dan vindt men eene binnenwaarts uitspringende plooi of vouw, ter plaatse waar zich het darmscheil bevindt. Het is deze plooi, die den doortogt der stoffen uit het bovenste in het onderste einde des darms belet. De ontsteking vereenigt het buikvlies, hetwelk den blinden zak maakt, met het gezonde gedeelte des darms; — en de

(35) *Mém. de l'Acad. de Chir. de Paris.* Tom. III.
Sur la Cure des hernies intestinales gangrenées.

de beide einden van het darmkanaal openen zich, wanneer het koudvurige gedeelte zich afzondert, in eene vliezige holte, van voren gevormd door een gedeelte van den zak van het buikvlies, dat alsdan de beide uiteinden des darmkanaals vereenigt. Als de plooi niet te sterk uitspringend is, kunnen de drekstoffen uit het bovenste darmeinde in dezen vliezigen zak doordringen, en daaruit in het onderste einde overgaan. De wond vernauwt zich allengskens, de vliezige holte sluit zich uitwendig, en aldus wordt de samenhang van het darmkanaal hersteld.

Bijaldien de breuk den blinden darm en zijn aanhangfel bevat, dan is de herstelling nog eenvoudiger en spoediger. — Als alleen het aanhangfel koudvurig is, wordt de voortgang der drekstoffen nauwelijks belemmerd.

Als de versterving slechts eene of meerdere punten van den darm heeft aangetast, en het overige gedeelte gezond of bijna gezond is, heeft men verschillende handelwijzen aangeraden, als bij voorbeeld om den darm, na de ontkenning, in de wond te laten. Eenige Schrijvers, waaronder men RICHTER moet noemen, hebben aanbevolen om de verstorven deelen weg te snijden; andere zeer beroemde Heelmeesters hebben aangeraden, om den darm binnen te brengen, en dien in de nabijheid van den liesring te bepalen door eenen draad, die door het darmscheil gevoerd en van buiten bevestigd is. Men heeft de vrees voor de uitstorting

der drekstoffen in de buikholte, tijdens de afval-
 ling van de koudvurige korsten, met schijn van
 reden tegen deze methode aangevoerd; men hoopte
 deze uitstorting te voorkomen door den door het
 darmscheil gevoerden draad, bepalende daardoor
 het verstorven gedeelte tegen den liesring. Intus-
 schen schijnt de vrees voor uitstorting overdreven
 te zijn, want het is thans door stellige waarne-
 mingen bewezen, dat de ontsteking die het koud-
 vuur des darms voorafgaat, zich langs het darm-
 kanaal uitbreidt en de naburige deelen met elkander
 en met de wanden der buikholte verbindt. De
 verstorvene plaats wordt door *mechanische* midde-
 len bij den liesring teruggehouden. DESAULT geeft
 als eene stellige waarheid op, dat het deel dat de
 breuk maakt, zich nimmer van den liesring ver-
 wijdert. LAFAYE zegt daarvan, dat men, wan-
 neer de darm in koudvuur valt nadat hij binnen-
 gebragt is, eene uitstorting van stoffen in deze
 holte zoude kunnen vreezen, maar dat deze vrees
 niet gegrond is, omdat de darm aan den liesring
 blijft vastgehecht. Bij gevolg vloeijen de stoffen
 die in de darmen bevat zijn, eenige dagen na de
 Operatie door de wonde naar buiten.

SCARPA en LAWRENCE betuigen in vele gevallen
 hetzelfde bevonden te hebben, en nimmer den
 binnen gebragten darm van den liesring te hebben
 zien verwijderd raken. Wij zouden vele andere
 Schrijvers kunnen bijbrengen.

Indien dit aldus gelegen is, kan men daaruit de
 be-

behandeling opmaken, die men moet in het werk stellen als er een meer of min uitgebreid gedeelte van het darmkanaal is verstorven. Men moet het in de buikholte terug brengen, het koudvurige gedeelte zoo veel mogelijk bij de wond bevestigende, en vervolgens afwachten.

Een door het darmscheil getrokken draad is meer schadend dan nuttig. De Heelmeester kan alleen zorgvuldig voor den leefregel waken, en van tijd tot tijd ligt purgerende lavementen zetten, om het onderste gedeelte van het darmkanaal ledig te houden. Als de opening die het gevolg is van de versterking, zich in het bovenste gedeelte van den darm bevindt, blijven de lijdens zeldzaam in het leven, tenzij de wond zeer gering zij en het grootste gedeelte der chijmstoffen in het onderste gedeelte des darms overga. In het tegengestelde geval, sterven al de lijdens binnen een bepaalden tijd als door uitputting: de chijmstoffen vloeijen weg, vóór dat zij verteerd zijn. Men moet hen met de allervoedzaamste stoffen voeden, en lavementen van melk, van bouillon, enz. zetten. Maar, wij herhalen het, als de kunstaars niet geneest en hij zich in het bovenste gedeelte der dunne darmen bevindt, bezwijken de lijdens alle na een langer of korter tijdverloop. Integendeel kan men eene gunstige uitkomst hopen, als de dikke darm de zetel van de fistel is. De stoffen hernemen, nadat zij zich eenigen tijd geheel of gedeeltelijk door de wond ontlast hebben, langzamerhand haren natuur-

tuurlijken loop; of wel, er wordt een kunstaars gevormd, waarmede de lijdens het leven kunnen behouden.

Wij hebben reeds gezegd, dat ASTLEY COOPER, in een zeker geval eene breuk opererende, eene kleine koudvurige opening vond. Vóór dat hij de Reductie deed, bond hij deze opening met een fijnen draad toe, en de lijder genas. Deze waarneming, vereenigd met onderscheidene anderen, waar darmlusfen die verschillende koudvurige punten hadden, zonder eenig toeval zijn binnen gebracht geworden, wettigen ons misfchien om van dit middel in gelijkfoortige gevallen gebruik te maken.

AMYAND (36) vond in eene liesbreuk het Aanhangfel van het *Coccum* door eene fpeld doorflogen. Hij fneed die uit, en legde een bindfel tufchen de doorboorde plaats en den darm, en de lijder genas zonder eenig toeval. DESAULT eene breuk opererende, vond eene doode korst van den omvang eens duims in den darm. Hij bracht dien echter binnen, en er volgde geen enkel toeval. Hij voegt daarbij, dat hij door de ondervinding en lijkopeningen overtuigd was, dat het deel dat de breuk gevormd heeft, zich nimmer van den liesring verwijdert, en dat er geene redenen bestaan, om, bij de loswording van de doode korst, eene uitftorting in de buikholte te vreezen.

Coo-

(36) *Philosophic. Transactions.* Vol. XXXIX. p. 329.

COOPER, PETIT en SHARP melden gevallen en maken gevolgtrekkingen, die bijna geheel gelijkaardig zijn. SCARPA, overeenstemmende met de eerstgenoemde Heelkundigen, ten opzichte van het gedrag, dat men in geval van eene niet zeer uitgebreide verfterving moet houden, dringt vooral aan op de nuttelooheid van het bindfel.

Als het koudvuur den ganschen omvang van den darm in eene zekere uitgebreidheid inneemt, beveelt men om het verftorven gedeelte weg te fneiden, het bovenfte in het onderfte gedeelte des darms in te brengen, en hen door draadhechting te herreenigen. Vreezende voor eene opvolgende zamentrekking ter plaatfe waar de beide uiteinden vereenigd zijn, heeft men voorgeflagen om een ftuk van de luchtpijp van een lam, een vernist ftuk kaartpapier, als een hollen cilinder gerold, in te brengen, enz., enz., ten einde hen te fteunen en de inkorting te beletten.

Deze middelen zijn gelukkig niet dan zeldzaam in het werk gefield, want de goede uitkomst heeft die zelden bekroond. Tegenwoordig, nu men den toefland der deelen bij eene koudvurige breuk beter kent, kan men, wel verre van hen aan te raden, naauwelijks gelooven, dat zij dikwerf gemakkelijk in de uitvoering zijn. Wij hebben boven gezien, dat een der uitwerkfelen van de verfterving, of liever van de hevige ontfteking die haar voorafgaat, beftond in de zamengroeijing van de uiteinden des naburigen darms met den zak van
het

het buikvlies, en wij hebben gezien, dat, wanneer de versterking uitgebreid is, de hoop der herstelling van deze zamengroeijingen afhangt. Om de opgenoemde methode te bewerkstelligen, zoude men den darm buiten de buikholte moeten trekken, en daartoe zoude men de zamengroeijingen, gesteld dat zij dit toelieten, moeten losmaken. Welk eene hevige ontsteking zou men niet op nieuw verwekken, door deze uitrekkingen, losnijdingen en betastingen van eenen reeds ontstoken darm.

Daar zijn intuschen gevallen, waar deze methoden geslaagd zijn. Dus verhaalt RHAMDOR, die allereerst de inbrenging van het bovenste in het onderste darmeinde heeft voorgesteld, dat de lijder, bij welken hij deze methode uitvoerde en wien hij *een stuk darm van twee voet lengte* wegsneed, genezen is. DUVERGER (37) nam een stuk darm weg van twee vingeren lengte, en hereenigde de beide einden op eene luchtpijp van een kalf door de draadhechting: de lijder genas zeer spoedig.

Maar het getal der gevallen welke met een goed gevolg bekroond zijn, vergeleken met diegenen, bij welken deze methoden door toevallen achtervolgd werden, is niet tot voordeel derzelven. In sommige gevallen zijn zij volstrekt zonder nut geweest; de drekstoffen hebben zich een weg gebaad door de wond in de lies; in andere ge-
val-

(37) *Mém. de l'Acad. de Chir.* Vom. III. p. 188.

vallen zijn zij volstrekt ongunstig geweest, en somtijds waren de toevallen die zij verwekten, zoo kennelijk van hare aanwending afhankelijk, dat zij ophielden zoodra men het middel wegnam.

Men verhaalt vele gevallen van doordringende buikwonden, met belediging der darmen, waar de naad van goed gevolg geweest is. Maar welk een verschil bestaat er niet tusfchen deze gevallen, en hetgene dat ons bezig houdt? In het eerste geval, is de darm gezond, vrij; de *adhaesie* kan plaats hebben: bij eene koudvurige breuk zijn de darmen ontstoken, vastgegroeid met de wanden der buikholte, en deze vastgroeijing is juist het onderpand der herstelling.

Indien intusfchen de darm, door eene zeer zeldzame uitzondering, niet boven en onder de verstorven darmlus was vastgegroeid, zou men misfchien de hereeniging door middel van den naad kunnen beproeven; — maar deze gevallen waar de zamengroeijing niet bestaat, indien men hen al ontmoet, zijn zeer zeldzaam.

LAPEYRONIE (38) beval alsdan de wegsnijding van het doode gedeelte, en de doorvoering van een bindfel door het darmscheil, zoodat daardoor de beide darmeinden worden bijeengebragt; maar deze handelwijze kan slechts weinig voordeel aanbrengeu. Indien zij evenwel voordeelen bezitte, zoude het wenschelijk zijn, dat die door de ondervinding bevestigd wierden.

(38) *Mém. de l'Acad. des Scienc. Paris.* 1723. De

De methode van LITTRE (39) verdient naauwelijks herinnerd te worden. Hij slaat voor, om het onderste darmeinde toe te binden, en het bovenste in de nabijheid der wond terug te houden. De toebinding van het onderste einde, die de sluiting daarvan bewerkt, zou den lijder van den kans eener volkomene herstelling berooven, welke somtijds alleen door de Natuur, en den Tijd, kan te weeg gebragt worden.

Aan SCARPA (40) is men de beste beschrijving verpligt van de wijzen, waarop de herstelling na de versterving des darms plaats heeft. Het buikvlies dat de opening en den hals van den breukzak vormt, vereenigt zich met het gezonde gedeelte des darms door de *adhaesive* ontsteking, welke de afscheiding van het bekleemde en verstorvene gedeelte voorafgaat. Deze zamengroeiing belet de uitstorting der drekstoffen in de buikholte als het koudvurige gedeelte zich afzondert, vormende eene vliezige holte, welke de beide darmeinden omvat, en die de drekstoffen in de uitwendige wond overbrengt. Even als het onderste gedeelte van dezen vliezigen zak, dat met de wond vereenigd is, zich zamentrekt naarmate dat de genezing vordert, wordt de uitweg, dien de wond aan de drekstoffen verleende, nauwer, en alsdan gaan deze stoffen over in het onderste darmeinde. Men kan dezen door-

gang

(39) *Acad. des Scienc. Paris.* 1700.

(40) *Mém. sur les Hernies.* Mém. 1V.

gang bevorderen door de drukking der wond, en tot dit middel moet men zijne toevlugt nemen ter herstelling. De darm trekt zich allengskens in den onderbuik terug en voert de vliezige holte met zich, die verlengende tot een tregetervormig verlengsel, waarvan het bekken naar boven ziet en de darmeinden omvangt, terwijl het naauwere onderste gedeelte zich door den liesring verlengt en somtijds van buiten in eene fistelopening eindigt. De beide darmeinden zijn, in een scherpen hoek, in den mond van den breukzak vereenigd; en ter plaatse dezer hereeniging vindt men een uitspringenden rand, die den onmiddellijken overgang van het bovenste in het onderste darmeinde belet. Als er een gedeelte van den darm geheel en al verloren is, hebben de openingen der beide darmeinden slechts door een enkel punt van hunnen omvang gemeenschap, de uitspringende rand is aanmerkelijk, de hoek der hereeniging scherp, en de vliezige trechter kan niet tot herstelling van het kanaal dienen, dan nadat de uiteinden des darms zich sterk naar den kant der buikholte hebben zamengesrokken. Als er slechts een gedeelte van den omvang des darms is vernietigd, brengt alles meer ter genezing bij.

Dit is nagenoeg de beschrijving die SCARPA ons daarvan heeft gegeven; en men moet erkennen, dat deze beschrijving zoo naauwkeurig is, dat wij meenden, daaraan niets te kunnen veranderen. Zoodanig is het voordeel en het karakter der Waarheid; de toekomstige waarnemingen dienen alleen om haar te bevestigen.

Aldus ziet men, dat eene uitgebreide versterking van den darm den Heelmeester bijna niets ter verrigting overig laat. Hij moet integendeel bijna alles door de Natuur laten uitvoeren, zich vergenoegende met in den beginne den uitvloed der drekstoffen te bevorderen. Er zijn voorbeelden van goeden uitslag in overvloed, om deze stelling te staven. Men vindt er in POTT (41), PETIT (42), MAUCHART (43), HEISTER (44), DE HAEN (45), COOPER (46), SCARPA (47), MORAND (48), PIPELET (49), en anderen.

Toevallen, tot de LIESBREUK behoorende.

Behalve de toevallen die aan alle Breukoperatiën gemeen zijn, zoo als de ontsteking, de versterking, kwetsing des darms, inwendige beklemming, enz., zijn er eenige die der Liesbreuk bijzonder ei-

(41) *Oevres*, Vol. III. p. 319.

(42) *Traité des malad. chirurg.* Tom. II. p. 317. *Supplém.* p. 116.

(43) *Dissert. chir. de Epiplo-enteroccele crurali incarcerata sphacelata, etc. in HALLERI Disput. chirurg.* Tom. III.

(44) *De Hern. incarcerata suppurata saepe non letali, in HALLERI Disput. chirurg.*

(45) *Ratio medendi*, Part. VII. Chap. 4.

(46) *loc. cit.* p. 33.

(47) *Mém. sur les Hern.*

(48) *Mém. de l'Acad. d. scienc. de Paris* 1735.

(49) *Mém. de l'Acad. de Chirurg.* Tom. IV. p. 164.

eigen zijn, en afhangen van de verscheidenheid harer gesteldheid of van hare betrekking met de haar omringende bloedvaten. Het eerste ook, dat ons, naar onze meening, te doen staat, is de opgave der kenteekenen, die deze verscheidenheden der Liesbreuk kenmerken, ten einde daaruit af te leiden hoe men het best de toevallen voorkome, welke uit eenige mistasting zouden kunnen voortspuiten; toevallen die zeer zwaar kunnen zijn, en dikwijls bezwaarlijk ontgaan worden.

Wij hebben hier drie wezenlijke verscheidenheden der Liesbreuk te beschouwen: de eerste wordt gevormd door een stuk darm of net, dat het gansche lieskanaal in zijne geheele lengte doorloopt, en door den eigenlijken liesring in het *scrotum* afdaald. Deze is de menigvuldigste. Dit is de *volkomen buitenste liesbreuk* (*Hern. inguinalis externa completa*) van HESSELBACH. De tweede verscheidenheid bestaat, wanneer de deelen niet in het *scrotum* afdalen, en zelfs den liesring niet uittreden: dit is de *onvolkomen buitenste liesbreuk* (*Hern. inguin. ext. incompl.*). De derde verscheidenheid is de *binnenste liesbreuk* (*Hern. ing. interna*), of die, welke door de ruimte heendringt, *inwendige lieskuil* (*fossette inguin. interne*) genoemd. De deelen dringen door onder den rand van de dwarse buikspier, en treden daarna door de onderste opening van het Lieskanaal naar buiten.

Men heeft gezien, dat de liesbreuk door de pees van de regte buikspier heendrong. J. CLOQUET

heeft daarvan een voorbeeld medegedeeld; maar deze gevallen zijn zoo zeldzaam, dat men tot hier toe er nog geene bijzondere beschrijving van kan geven, voor zoo verre deze breuken niets opmerkelijks bezitten, dan hunne plaats.

De onderscheiding van de verscheidenheden der Liesbreuk, waarvan wij zoo even gesproken hebben, in *buitenste* en *binnenste*, is men verpligt aan een Duitschen Heelkundige, die over dit onderwerp zeer belangrijke stukken heeft uitgegeven [HESSELBACH (50)]. Doch aan den Engelschen Heelmeester A. COOPER is men de eerste naauwkeurige en volledige beschrijving van de derde verscheidenheid of de *binnenste* Liesbreuk, verschuldigd; hij noemt die *Hern. ventro-inguinalis* (51).

Maar het is blijkbaar, dat men aan den beroemden Hollandschen Hoogleeraar CAMPER het eerste voorbeeld daarvan heeft dank te weten. Hij vond deze breuk omstreeks den jare 1759. — SCARPA heeft die zeer wel beschreven en afgeteekend (52).

De tweede verscheidenheid, of de *onvolkomen* buitenste Liesbreuk, die, welke nog in het lieskanaal terug blijft, is eerst in de laatste tijden duidelijke

(50) Zie onder anderen zijne Verhandeling *Über den Ursprung und das Fortschreiten der Leisten- und Schenkelbrüche*. Würzb. 1814.

(51) *Anatomy and surgical treatment of inguinal and congenital Hernia*.

(52) *Mém.* 1, 5, 25 et 26. Pl. 1.

delijk beschreven. LECAT (53) verhaalt er twee voorbeelden van; PETIT (54) kende haar genoegzaam; CALLISEN (55) deelt er een geval van mede; en MURRAY (56) deed dit reeds vóór hem. Maar ook de beste beschrijving van deze verscheidenheid is men verschuldigd aan A. COOPER (57). SCARPA spreekt, in zijne eerste *Mémoire*, p. 17., van kleine liesbreuken, die in den ring van de buitenste schuinse buikspier stand houden, en met zijn peesvlies bedekt zijn. Dit is oogenschijnlijk onze tweede verscheidenheid.

Onderzoeken wij met oplettendheid de verhoudingen der deelen, wier belediging bij de ont-klemming gevaarlijk zou kunnen zijn, opdat wij die zouden kunnen vermijden. Deze deelen zijn: de Zaadstreng en de Bovenbuiks-flagader.

Ligging van de Zaadstreng en van de Bovenbuiks-flagader bij de LIESBREUK.

Deze ligging verschilt naar de soort van breuk en zelfs naar den tijd van derzelve bestaan, en de kennis van dezelve is des te onontbeerlijker, naar dat zij ons meer kan dienen in de erkenning van de verscheidenheid der breuk, en tegen de nood-

lot-

(53) *Philosophical transact. abridg.* Vol. X. p. 221.

(54) *Traité d. mal. chir.* Tom. II. p. 247.

(55) *Act. Societ. Hassn. med.* Vol. II.

(56) *Animadv. in Hern. incompletas casu singulari illustrata.* Upsal. 1788.

(57) *Op. citat.* p. 48.

lottigste gevolgen verzekeren , welke de Breuksnijding kan na zich slepen.

Ligging van de Zaadstreng bij de eerste Verscheidenheid.

Hoezeer de Zaadstreng bij de gewone *uitwendige* Liesbreuk onder of liever achter den breukzak ligt , zijn er echter gevallen , waar men het afvoerende vat aan zijne buitenzijde gevonden heeft , terwijl het overige van de zaadstreng , gelijk gewoonlijk , achter denzelfven lag. COOPER heeft dit waargenomen (58). LEDRAN (59), SCHMUCKER (60), BLIZARD , hebben alle de zaadstreng vóór den breukzak gevonden. CAMPER (61), HEY (62), hebben het afvoerende vat vóór en aan de binnenzijde van den breukzak gevonden , en het overige achter en aan de buitenzijde van denzelfven. Dezelfde CAMPER , gelijk ook ASTLEY COOPER , heeft de zaadstreng vóór , en het afvoerende vat achter den breukzak zien liggen. Bij zeer verouderde breuken , zijn de zaadvaten somtijds geheel vóór den breukzak. Zij schijnen dan door de sshortspier heen , die hen bedekt , en vormen eene foort , van vaatnet , dat den Operateur terughoudt ,

(58) *Oper. citat.* Part. I. p. 9, 10. St. 9.

(59) *Traité des Opérat.* p. 129.

(60) *Vermischte chirurgische Schriften* , Vol. II. p. 11.

(61) *Icones herniar.* Tom. XIII. Tab. VIII.

(62) *Practic. Observ.* p. 146.

houdt, op het oogenblik dat hij den breukzak wil insnijden.

De verklaring van deze plaatsveranderingen, welke in den eersten opslag de Heelmeesters zeer moesten verbazen, die meenden dat de deelen fomwijlen achter de zaadstreng afdaalden, is men aan SCARPA verschuldigd. Hij toont aan, dat de vaneenwijking der vaten die de zaadstreng vormen, alleen bij groote en oude breuken plaats heeft, en hij schrijft die met grond toe aan de uitspreiding der deelen, ten gevolge van de toeneming van het gezwel. Naar gelang van de vermeerdering van den omvang der breuk, wordt het celleweeffel dat de zaadstreng omgeeft, meer en meer uitgerekt en zamengedrukt; door lengte van tijd wordt de uitzetting zoodanig, dat de zaadvaten van elkander afwijken en hunne plaatsverhouding tot den breukzak veranderd wordt. SCARPA vergelijkt deze trapswijze ontbinding van de zaadstreng, met die welke plaats heeft, als men het celleweeffel in twee tegengestelde rigtingen uitrekt; en daarom vindt men, bij groote balzakbreuken, de zaadvaten en het afvoerende vat zoo verre van elkander verwijderd.

Een genoegzaam getal van lijkopeningen bij breuken van oude mannen, hebben ons in staat gesteld om de volkomen waarheid van de gevallen door SCARPA medegedeeld, en de verklaring die hij daarvan geeft, te bevestigen. Men weet, dat hij hetzelfde uitwerkfel bij groote waterbreuken ge-

vonden heeft. CAMPER (63) heeft dergelijke voorbeelden van plaatsverandering der zaadvaten, die gevonden worden bij kinderen die eene verouderde aangeboren breuk hebben, afgebeeld. LAWRENCE (64) beschrijft een geval van eene oude dubbelde balzakbreuk, waar de afzondering van het afvoerende vat en de zaadvaten, achter den breukzak, aan eene zijde meer dan twee duimen bedroeg, terwijl zij aan de andere zijde, waar het midden van het gezwel tusfchen de genoemde deelen indrong, nog aanmerkelijker was, zoo dat zij juist ter zijde lagen. Naar den bal afdalende, drongen zij voorwaarts, zoodat zij waarschijnlijk gekliefd zouden zijn geworden, als men de infnijding over den ganschen zak verlengd had: vooral als zij eenigzins naar ééne zijde was gerigt geworden.

Ligging van de Boyenbuiks-flagader bij de eerste Verscheidenheid.

De kennis van de betrekkelijke ligging der Boyenbuiks-flagader is welligt nog meer onontbeerlijk, want de plaatsverhouding van deze slagader tot den hals van den breukzak is een punt, waartrent de Heelkundigen verschillende meeningen gehad hebben, die gedeeltelijk afhangen van de verscheidenheden in de ligging der slagader, maar nog meer van het gebrek aan een genoegzaam getal van nasporingen op lijken. Dus nam RICH-

TER

(63) *Tab. 1, 2, 5, 8. Icon. herniar.*

(64) *Oper. citat.*

TER (65) aan, dat de Bovenbuiks-flagader zich in den zieken — zoo wel als in den gezonden staat, in de nabijheid van den buitenhoek van den liesring bevindt; en hij voert tot bewijs van dit gevoelen aan, dat de flagader gekwetst wordt, als de infnijding boven-buitenwaarts wordt gerigt, terwijl dit nimmer plaats heeft, als men haar eene boven-binnenwaartsche rigting geeft. CAMPER (66) deed ons eenen aanmerkelijken stap vooruitgaan, door de aanwijzing van de plaatsverandering van dit vat bij de breuk: „*in herniis igitur inguinalibus arteria et vena epigastrica versus pubem a prolapsis intestinis compelluntur.*” („Bij de Liesbreuken, worden dus de Bovenbuiks-flagader en ader door de uitgezakte ingewanden naar het schaambeek gedreven.”) Volgens LAWRENCE, stelden CHOPART en DESAULT de *Arteria epigastrica* aan de *binnenzijde* van den liesring, en zelden aan de *buitenzijde*, en ROUGEMONT, in zijne vertaling van RICHTER, merkt aan, dat, *wanneer de bovenbuiks-flagader aan de buitenzijde van den liesring ligt, de zaadstreng aan de buitenzijde van den breukzak gelegen is.* Aan de nasporingen van ASTLEY COOPER, SCARPA, HESSELBACH, zijn wij de volledige verklaring van deze verscheidenheden verschuldigd. Immers, zij toonden aan, dat de betrekkelijke ligging van de Bovenbuiks-flagader verschilde

naar

(65) *Traité des Hernies*, p. 133.(66) *Demonstr. anatom. pathol.* Lib. II. p. 5.

naar de plaats door welke de liesbreuk heen gedrongen was, en de onderscheiding der liesbreuk in *uitwendige* en *inwendige* eens bepaald zijnde, wist men, waaraan men deze schijnbare verscheidenheid van plaats moest toeschrijven, en men verzekerde zich, dat de oorsprong en loopstreek der slagader bijna altijd dezelfde waren. Zij ontstaat inderdaad genoegzaam altijd uit de *Art. Iliaca externa*, (wij zullen op den oorsprong der Bovenbuiks-slagader terug komen) bij den band van *Poupart*, gaat achter de zaadstreng voort, en kruist zich daarmede, ter plaatse waar deze in het lieskanaal dringt. Zij loopt schuins bovenbinnenwaarts, juist langs de binnenzijde van de bovenste opening van het lieskanaal, en gaat, op bijna een duim afftands van het bovenste einde van den ring van de buitenste of nederdalende schuinse buikspier, zich begevende naar de achterste vlakke van de rechte spier. Zij is verzeld van twee niet zeer aanmerkelijke aderen, die zich in de *Vena Iliaca* uitstorten. Men ziet derhalve, dat, bij de soort van breuk die wij onderzoeken, de deelen tegen de *buitenzijde* van de slagader worden gedreven, en dat dit vat eerst *achter* den hals des breukzaks en daarna aan de *binnenzijde* daarvan moet komen. En als men den mond van den zak aan de zijde van de buikholtte nagaat, schijnt zijn inwendige rand alleen door den loop der slagader te worden gevormd. Deze slagader behoudt altijd dezelfde ligging ten aanzien van den

in-

ingang des breukzaks; maar hare afstand van het schaambeent verandert door de voortgangen van de breuk. Bij versche breuken bevinden zich de uitwendige en inwendige openingen van het lieskanaal op een bepaalden afstand van elkander. De eerste ligt, in verhouding tot de tweede, schuins boven-buitenwaarts; maar de drukking der uitgezakte ingewanden dringt allengskens de inwendige opening naar het schaambeent, en doet haar de uitwendige naderen. Daaruit volgt, dat bij groote en oude breuken de beide openingen bijna inéén loopen, en zich de *Art. epigastrica* nader bij het schaambeent bevindt, dan in den staat van gezondheid: eene toenadering die somtijds meer dan een duim bedraagt. Deze verplaatfing van de *Art. epigastrica*, bij de buitenste liesbreuk, waartomtrent SCARPA talrijke waarnemingen heeft verzameld en medegedeeld, zoowel als de ware ligging derzelve wanneer de breuk onmiddellijk door den liesring afdaalt, zonder het lieskanaal te doorloopen, hebben al de voorgewende verscheidenheden, die men in de ligging van de *Art. epigastrica* had waargenomen, opgehelderd.

Ligging van de Zaadstreng en de Bovenbuikslagader bij de tweede Verscheidenheid.

Ingevolge van hetgene wij gezegd hebben, gevoelt men, dat, bijaldien de Zaadstreng bij deze verscheidenheid der buitenste liesbreuk aan drukking onderhevig was, gelijk bij de vorige, dezelfde plaats-

plaatsverandering zoude volgen. Maar het is niet aldus gesteld: ook is de Zaadstreng altijd achter den zak; en in dit geval heeft de Bovenbuiksflagader dezelfde plaatsverhouding tot de opening van het lieskanaal en tot den breukzak, als bij de voorgaande verscheidenheid.

Ligging van de Zaadstreng en van de Bovenbuiksflagader bij de derde Verscheidenheid.

Uit de waarnemingen van HESSELBACH volgt, dat de Zaadstreng, bij deze verscheidenheid, vooral nabij den liesring, op de buitenzijde van den breukzak rust. Intusschen heeft hij haar aan het bovendee! van den breukzak half voor- en buitenwaarts zien liggen. LAWRENCE zegt de Zaadstreng achter den breukzak gevonden te hebben, even als bij de buitenste liesbreuk; en tot dus verre kent men geene andere ligging, en men stelt zich ook geene andere voor.

De Bovenbuiks-flagader heeft bij deze verscheidenheid eene betrekkelijke ligging, geheel verschillend van die, welke wij bij de eerste en tweede verscheidenheid gezien hebben. Zij klimt schuins binnenwaarts op, aan de buitenzijde van den hals van den breukzak. HESSELBACH heeft slechts één geval gezien, waar eene afwijking van dezen regel bestond. In dit geval ontstond zij uit de stopflagader, ten naastenbij op een duim afftands van den oorsprong van deze.

Overigens wordt de loop van de Bovenbuiksflag-

slagader door deze breuk niet veranderd, en men vindt haar, even als in den gezonden staat, op drie kwart duim afftands van het boven- en buitenste einde der benedenste opening van het lieskanaal.

*Toevallen, die onder de Operatie van de
LIESBREUK kunnen voorkomen.*

Men gevoelt van zelve, dat men, de insnijding in de bekleedfelen te diep makende, tot in den breukzak zoude kunnen doordringen en den darm of het net kwetsen. Wij hebben van dit vrij zeldzame toeval gesproken, en gezegd, dat men het konde verhoeden door het maken eener huidplooi, en het gebruik van de sleuffonde in plaats van het pincet, om het celledweeffel op te heffen, dat men moet klieven om in den zak te komen. Bij deze eerste insnijding gebeurt het somtijds, dat men eene kleine slagader klieft, de *Art. pudenda (genitale) externa*. Hoezeer dit zonder eenig gevaar is, is het evenwel gepast, dat men de bloeding daarvan door een bindfel stuite, als zij een merkelyken bloedvliet verwekt, want hierdoor zou men belemmerd worden in het wel onderscheiden van den breukzak, enz.

Van meer gewigt is het, dat men het bovenste gedeelte van den zak slechts tot op zes of acht lijnen afftands van het bovineinde des liesrings insnijde. Men maakt zich hierdoor de ont-klemming genoegzaam gemakkelijk, en loopt geen gevaar den biestourie tusfchen den liesring en den hals van den breukzak te voeren, en eene beklemming door den laatste te laten blijven.

Eene

Een tweede doch zwaarder toeval kan op dit tijdpunt der Operatie plaats vinden. Dit is de belediging van de Zaadvaten. Wij hebben gezien, dat wij aan SCARPA de verklaring te danken hebben van die plaatsverandering der zaadvaten, welke somwijlen zoo groot is, dat zij zich vóór den zak bevonden; maar dit toeval is alleen te vreezen bij de oude en groote Scrotaal-breuken. Men kan dit verhoeden, door eene kleine oplettendheid. Als men deze soort van breuken ontmoet, moet men den zak in zijn middellijn openen; dat is te zeggen, volgens eene lijn, die het gezwel in twee gelijke deelen zou verdeelen. Het zou dus verkeerd zijn, den raad te volgen, door vele Schrijvers gegeven, van namelijk de zijdedeelen van den breukzak weg te snijden, als hij zeer groot is; want alsdan stelt men zich bloot aan de doorklieving van de Zaadvaten of van het afvoerend Vat, en zou den lijder blootstellen aan eene gevaarlijke bloeding of aan het verlies van den bal. Als men dus te doen heeft met eene groote en oude breuk, moet men de bekleedfelen en den breukzak op het midden van het gezwel openen, en zich zoo veel mogelijk met de plaatsing der Zaadstreng bekend maken. Dit onderzoek is somtijds moeilijk; somtijds echter is niets gemakkelijker: de verplaatste vaten schijnen door den zak henen; de slagader kenmerkt zich door hare slagen; het afvoerend vat door zijne hardheid, zijn maakfel en door de pijn, die het gevolg is van zijne drukking. In som-

fommige gevallen zijn zij echter zoodanig in het celledweeffel verborgen, dat men ze ligtelijk kan kwetsen. — In dat geval zoude men moeten nagaan, van welke zijde het bloed voortkwam, en met groote zorgvuldigheid de onderbinding doen; want deze bloeding zou doodelijk kunnen worden of zware toevallen verwekken, indien zij aanhield.

Het is gedeeltelijk om dit toeval te voorkomen, maar vooral om de ontsteking der ingewanden te verhoeden, dat men eene andere methode volgt, die welligt nog meer zwaarigheden heeft. Volgens deze opent men den zak niet, maar brengt dien binnen met de darmen, na alleenlijk den liesring ontspannen te hebben. Het voordeel van deze door FRANCO uitgevondene en door J. L. PETIT aangeprezene methode, moet bestaan in de bevordering van de radicale genezing der breuk, in de verhoeding van de inwerking des dampkrings op de darmen, en van de kwetsing der zaadvaten; enz. Maar zij is dikwijls ondoenlijk, daar de breukzak somwijlen zeer sterk met de omgelegen deelen is vastgegroeid, en men is altijd blootgesteld aan de terugbrenging van een koudvurig of door den breukzak beklemd stuk darm. Men weet dat de laatste toestanden de noodlottigste gevolgen zouden hebben. Ook is deze methode met regt verworpen. Het eerste geval, hetwelk de opening van den zak niet vordert, ontmoet men bij groote en niet-inbrengbare breuken.

Toevallen van de Ontklemming.

Het is nutteloos te herinneren , welke gevaren eene slegt verrigte Ontklemming kan te weeg brengen. Ieder een weet , dat de nabijheid der *Art. epigastrica* deze slagader aan kwetsing blootstelt , indien het mes naar dezelve wordt toegekeerd. Wij hebben gezien , dat de vroegere Heelmeesters op verre na niet overeenstemden omtrent de ligging dezèr slagader : eene ligging , die zij meenden dat zeer verschillend was ; en wij hebben ook gezien , welken dienst A. COOPER , SCARPA EN HESSELBACH aan de Heelkunst hebben bewezen , door het bepalen van de stellige plaatsing dezèr slagader en van zijn wezenlijk verband met de breuk. Vóór hunnen tijd immers wist men niet , dat de slagader aan de binnen- of buitenzijde der *Art. epigastrica* kon gelegen zijn , en dat wel niet omdat de slagader , maar omdat de breuk eene verschillende ligging heeft. Misleid door hunne waarnemingen , ziet men ook , dat groote Heelmeesters raden , om de Ontklemming in geheel verschillende rigtingen te maken. Dus geven DIONIS , JUNCKER , LAFAYE , POTT , den raad , om buitenwaarts in te snijden , te weten , de buitenste strook van den *Arcus cruralis*. HEISTER , PLATNER , MAUCHART , BERTRANDI , MEHRENHEIM EN RICHTER , wilden dat men de snede binnen - bovenwaarts zoude rigten. Alle bragten gevallen tot staving van hun gevoelen bij , waaruit bleek , dat de snede , gemaakt in eene

rig-

rigting, aan de door hun aanbevolene tegengefield, de *Art. epigastrica* had gewond en doodelijke bloeding verwekt. Dit verschil in den gegeven raad en in de uitkomst, wordt volkomen verklaard door de waarnemingen van A. COOPER, SCARPA, HESSELBACH en zelfs door die van SABATIER, die verzekert, de *Art. epigastrica*, zoo wel bij gezonde als bij met breuk beheerde personen, dan eens langs de buitenste strook en dan eens langs de binnenste gevonden te hebben. Ondertusfchen zijn deze voorbeelden zeer zeldzaam, en SABATIER stemt zelve toe, dat bij lijders aan breuk de slagader genoegzaam altijd de achterste vlakke van de *binnenste* strook inneemt, waaruit naar zijne woorden volgt, dat men minder gevaar loopt de *Art. epigastrica* te kwetsen, als men de snede buiten-, dan wanneer men die binnenwaarts rigt. Maar dit voorschrift is gegeven, vóór dat de verscheidenheden van de liesbreuk wel bepaald waren. Als men het volgde bij de *binnenste* liesbreuk, gevoelt men, welke gevolgen daaruit zouden kunnen voortkomen.

De door DESAULT en CHOPART voorgeschreven regel, om de ontklemming *buitenwaarts* te doen, als de zaadstreng zijne natuurlijke rigting heeft, en *boven-binnenwaarts*, als hij aan de buitenzijde van den breukzak gelegen is, is veel nauwkeuriger. Maar wanneer de breuk oud en groot is, is de zaadstreng verdeeld, en hare ligging kan niet meer tot gids verftrekken. Ook heeft SCARPA reeds sedert lang zijn onderzoek op dit punt ge-

rigt. Hij meent, dat men zich niet aan kwetsing der Bovenbuiks - slagader blootstelt, welke ligging die ook hebbe, en dat men al het voordeel der ontkenning zal trekken, als men den liesring en den hals van den breukzak evenwijdig met de witte lijn doorklieft, zoodat de snede een regten hoek met den horizontalen tak van het schaambeem maakt.

Eene voorzorg die welligt niet van nut is ontbloot, is dat men de insnijding van de bovenste strook van den liesring beginne boven het middendeel zijner lengte; want als men die beneden deze plaats begint, zou de slagader nog kunnen gekwetst worden. De insnijding zou, indien de staat der deelen het vorderde, zonder gevaar tot vijf of zes lijnen en zelfs tot een duim, kunnen verlengd worden. Dit is welligt de eenige goede methode. — Men kan die ligtelijk in het geheugen houden, en zij is in alle gevallen gepast, waar de Heelmeester niet volkomen kan beslissen of hij met eene buitenste of met eene binnenste liesbreuk te doen heeft, en vooral bij de vrouwen, waar de zaadstreng niet bestaat en dus niet tot gids kan dienen. Deze regt bovenwaartsche ontkenning is door HESSELBACH bij de binnenste liesbreuken aangeraden, want men heeft de *Art. epigastrica* aan de binnenzijde van eene binnenste liesbreuk gevonden — doch deze gevallen zijn bij uitstek zeldzaam. — Wij hebben vrij dikwijls op lijken de schadeloosheid van deze ontkenning, als zij niet te uitgebreid is, bewaarheid geworden. — Deze
me-

methode, door COOPER en SCARPA aanbevolen, was dit reeds vroeger door ROUGEMONT (67), J. L. PETIT (68), AUTENRIETH (69) en anderen.

Deze methode stelt ons in de meeste gevallen bijna ongetwijfeld in zekerheid tegen de kwetsing der *Art. epigastrica*; maar indien dit vat ongelukkig gekwetst werd, wat zoude den Heelmeester alsdan te doen staan?

Kwetsing van de Bovenbuiks-flagader.

Bijna al de Heelmeesters stemmen overeen, dat de bloeding van deze doodelijk zijn zoude, en hoezeer dit toeval thans vrij zeldzaam is, bestaat er een zeker aantal van voorbeelden, in verschillende schriften bekend gemaakt, welke, gevoegd bij het waarschijnlijk aanmerkelijker getal van voorbeelden die niet medegedeeld zijn, bewijzen, dat dit toeval een der zwaarsten is, die hij de Operatie van de Liesbreuk kunnen voorkomen. — Danken wij de Heelmeesters, wier namen wij zoo dikwerf genoemd hebben, A. COOPER, SCARPA en anderen: — hunne raadgevingen, meer algemeen opgevolgd, zullen de Breuksnijding zeldzamer doodelijk doen zijn!!

De omvang van de *Art. epigastrica*, haar oorsprong

(67) *Traduct. de RICHTER*, p. 125.

(68) *Op. citat.* Tom. II., p. 367.

(69) *Dissertatio circa Herniotomiam, praecipue circa evitandam Art. epigast. laesionem.*

sprong uit eene zoo aanmerkelijke slagader als de *Iliaca externa*, bij welke de plaats harer kwetsing bij de Breuksnijding nog zoo nabij is, verklaren genoegzaam, waarom die zoo dikwijls van den dood gevolgd wordt, omdat hare kwetsing op een veel aanmerkelijker afstand van de *Iliaca* en op een tijdstip dat zij minder omvang heeft, te weten bij de *punctio abdominis*, dikwijls den dood heeft te weeg gebragt. Dr. CARMICHAËL SMITH (70) verhaalt tien gevallen, waar de dood het gevolg was van de kwetsing dezer slagader bij de laatste Operatie. In de waarnemingen van GUNZ (71) leest men de volgende woorden, die door LAWRENCE zijn aangehaald: „*quod etsi non invenio*
 „*ab ullo observationum auctori commemoratum*
 „*fuisse, tamen quando parisiis eram, duo*
 „*exempla hernia affectorum accepi, qui ex vul-*
 „*nere hujus arteriae vitam amiserunt.*” („Hoe-
 „ zeer ik dit door geen enkelen schrijver van waar-
 „ nemingen heb gemeld gevonden, heb ik echter,
 „ te Parijs zijnde, twee voorbeelden van lijdens aan
 „ Breuken waargenomen, die door eene kwetsing
 „ dezer slagader het leven verloren hebben.”)

BERTRANDI (72) zegt, dat hij den buik van eenige lijdens, die weinig tijds na de Breuksnijding

ge-

(70) *Medical. communic. Vol. II.*

(71) *Observationum anatomico-chir. de herniis libellus.* Lipsiae, 1744.

(72) *Traité d'Opérat.* p. 239.

gestorven waren, met bloed uit de *Art. epigastrica* heeft gevuld gevonden. A. COOPER (73) verhaalt, dat een lijder na de Operatie aan bloeding gestorven is, en dat een andere door herhaalde bloeding op het uiterste is gebragt. SCARPA verhaalt ook, in de onaangename gelegenheid te zijn geweest, van getuige te zijn van de kwetsing der *Art. epigastrica* bij eene Operatie, die met de grootste voorzigtigheid door een geoeffenden Heelkundige werd verrigt. Deze gevallen, die wij gemakkelijk zouden kunnen vermenigvuldigen, bewijzen, dat het gevaar van de kwetsing der *Art. epigastrica* ongelukkiglijk niet dan al te zeer gegrond is, en zij moeten den Heelmeester overtuigen, van het gewigt dat hij aan de ontklemming hechten en van de voorzorg die hij daarbij nemen moet (74).

LAWRENCE verhaalt in zijne Verhandeling over de Breuken twee waarnemingen van opvolgende bloeding na de Breukoperatie. In de eerste, wier onderwerp eene van de Dijebreuk geopereerde vrouw was, werd de *Art. epigastrica* bij de ontklemming gekwetst; er was reeds eene pint bloeds weggevloeid, en men beraadslaagde over de middelen tot het leggen van een bindfel om de slagader, toen er bezwijming ontstond en de bloeding deed ophouden. — De lijderes genas. — In de tweede waar-

(73) *Oper. citat.* p. 53.

(74) *Mém.* II., §. 4. p. 107.

waarneming, welke een man betreft, die aan Liesbreuk leed, volgde de bloeding eerst acht dagen na de Operatie. Zij was zeer aanmerkelijk. De lijder stierf, en men vond de *Art. epigastrica* on-aangedaan, zoo wel als de zaadstreng, maar het bleek dat eene geringe slagader, die de *epigastrica* naar de zaadstreng afgeeft, doorsneden was. De omvang daarvan scheen evenwel geenszins in staat om eene zoo sterke bloeding op te leveren. (Het is welligt niet zonder nut, hier bij te voegen, dat men gedurende de vier eerste dagen zes-en-tachtig oncen bloeds door aderlatingen had afgetapt.)

HOME (75) heeft eene vrij aanmerkelijke bloeding tien dagen na de Operatie zien volgen.

Als de bloeding bij de Operatie ontstaat, dan is zij mogelijk minder bezwarend voor den Heelmeester en minder gevaarlijk voor den lijder, dan wanneer zij eenige dagen later komt, als de lijder uitgeput of ten minste verzwakt is door de aderlatingen of door de ziekte zelve. Een toeval, dat nog zwaarder zijn zoude, is de uitstorting van bloed in de buikholte, gelijk dit enkele malen het geval geweest is. Dit geval is bijna boven het bereik der kunsthulp; want de ontsteking van het buikvlies, die door zulk eene uitstorting zoude volgen, zou zeker doodelijk zijn, indien de bloeding dit reeds niet zelve is. A. COOPER heeft, gelijk bekend is, voorgesteld, om het peesvlies dat

(75) *Transactions of a Society for the improvement of the medical knowledge.* Vol. III. p. 109.

dat de beklemming maakt, te klieven, zonder daarin den breukzak te begrijpen. Een der voordeelen die hij aan deze methode toeschrijft, van namelijk de uitstorting des bloeds in de buikholte te beletten, zou zeer schatbaar zijn; maar zij is zeer moeilijk. RICHTER beproefde eens te vergeefs den liesring te klieven zonder den breukzak, en PELLETAN (76) spreekt van een geval, waar men bij eene poging daartoe den darm gewond heeft. Indien de groote hoeveelheid des bloeds eene slagaderlijke bloedstorting kenmerkte, en deed vermoeden dat de *Art. epigastrica* gekwetst was, zou men de wond in de strekking dezer slagader moeten vergrooten, ten einde haar te omvatten met een krommen naald, voorzien van een gewasten zijden draad; en men zoude deze Operatie aan de beide vermoedelijke einden der gekliefde slagader moeten verrigten. — Dit is geenszins gemakkelijk uit te voeren: — evenwel houden wij ons verzekerd, dat het mogelijk zijn zoude. De jonge Heelmeesters zouden zich daarin op lijken moeten oefenen, ten einde deze onderbinding met vaardigheid te kunnen verrigten, als de noodzakelijkheid zich daartoe in hunne praktijk voordeed. Men gevoelt, welk eene ontzetting het gezicht van zulk een toeval in de ziel van den Operateur moet te weeg brengen; maar, wij herhalen het, hetzelfde is voorzeker zeldzamer geworden, sedert dat de ware theorie der

(76) *Cliniq. chirurg.* Tom. III., p. 102.

der ontkenning beter is verklaard geworden. De Heelmeester zou de onderbinding moeten beproeven; maar hij mag het zich niet verbergen, dat de voorzegging dezer opvolgende bloedingen bij de Breuksnijding zeer zwaar is, en dat de ondervinding vooral heeft bewezen, dat men de toevallen, die daaruit ontstaan, bijna altijd te vergeefs heeft getracht te bestrijden, wanneer zij binnen de buikholte plaats grijpen.

Bij de vrouw heeft de ronde band der baarmoeder hetzelfde verband met de breuk, als de zaadstreng bij den man; doch de Liesbreuken bij vrouwen zijn zeldzaam. LAWRENCE spreekt van een geval, hetgene men zeldzaam heeft waargenomen, te weten: eene Liesbreuk (bij eene vrouw), gelegen aan de binnenzijde van de *Art. epigastrica*. HESSELBACH (77) verhaalt er een, dat nog zeldzamer is, bestaande in eene inwendige liesbreuk bij eene vrouw, bij welke daarenboven de *Art. epigastrica* ontstond uit de *Obturatoria*, op een duim afstands van den oorsprong van deze uit de binnenzijde der *Iliaca externa*. De *Art. obturatoria* liep eerst schuins tot op bijna een duim benedenbinnenwaarts op de *Vena cruralis*, en onmiddellijk daarna op den dwarsen tak van het schaambeens, keerde zich plotfeling achter- en benedenwaarts, en nam hare rigting naar het stopgat. Op deze plaats ontstond de *epigastrica*, die de lengte van den dwarsen tak des schaambeens binnenwaarts kruiste achter

(77) *Oper. citat.*

den hals van den breukzak, aan welks binnenzijde zij opklom tot de regte spier, verzeld van de bandachtige sporen der Navel-flagaderen, die achter haar geplaatst waren.

Toeyallen van de DIJEBREUK. (Mérocèle.)

Het is VERHEYEN (78) dien de eer toekomt van het eerst een naauwkeurig begrip van deze breuk gegeven te hebben, hoezeer zij beschreven is in het werk van PAULUS *ab Aegina*, en later door RIOTAN en P. BARBETTE. Bij VERHEYEN vindt men het volgende: „ *Alius huic vicinus locus est*
 „ *ubi fiunt herniae periculosae ac saepe lethales:*
 „ *scilicet ubi venae et arteriae iliaca tendunt*
 „ *ad crura. Siquidem peritonaeo paululum dila-*
 „ *tato, aut quod rarissime contingit, rupto,*
 „ *descendit exigua pars intestini ilii, ibidemque*
 „ *partibus vicinis accrescit. Ex qua accrescentia*
 „ *vidi particulam intestini ilii, omnino oclusam,*
 „ *aegrum misere morientem, postquam a multis*
 „ *diebus nihil per alvum excreverat, et tandem*
 „ *materiam faeculentam per vomitum rejecerat,*
 „ *praecluso omni transitu ad podicem, etc.*”

(„ Er is eene andere plaats in de nabijheid der
 „ vorige, waar breuken ontstaan die dikwijls ge-
 „ vaarlijk en doodelijk zijn, te weten: waar de dije-
 „ aderen en flagaderen naar de dije gaan. Bijaldien
 „ het buikvlies eenigzins uitgerekt, of, hetgene
 „ zeld-

(78) *Corpor. hum. anat. Lib. prim. p. 85. Lips. 1718.*

„ zeldzamer gebeurt, gescheurd is, schiet er een
 „ klein gedeelte van het *Ilium* uit, hetwelk met de
 „ nabij gelegene deelen vastgroeit. Door deze aan-
 „ groeiing heb ik een klein gedeelte van het *Ileum*
 „ geheel toegesloten gezien en den lijder ellendig
 „ omkomen, nadat hij gedurende vele dagen niets
 „ door den *anus* ontlast, en, eindelijk allen toe-
 „ gang tot den *anus* afgesloten zijnde, de drekstoffen
 „ door braking uitgeworpen had, enz.”)

Men moet echter niet ontveinzen, dat de aan-
 wijzing van de dijebreuk bij de aangehaalde schrij-
 vers gevonden wordt, maar zij is veel minder
 volkomen, dan die welke wij van VERHEYEN heb-
 ben overgenomen.

Men is lang van meening geweest, dat deze
 breuk bijna uitsluitend aan de vrouwelijke sexe
 eigen was. Dus zegt MORGAGNI (79), dat hij bijna
 nimmer eene dijebreuk bij den man heeft waarge-
 nomen: „ *Mihi ut verum fatear nondum nisi in*
 „ *foeminis accidit ut eam viderem.*” — HÉ-
 VIN (80) heeft de dijebreuk slechts eens bij den
 man geopereerd.

De beroemde SANDIFORT (81) heeft die slechts
 eenmaal waargenomen. ARNAUD (82) heeft slechts
 eens gelegenheid gehad deze breuk bij den man te
 ont-

(79) *Epistol.* XXXIV. Art. 15.

(80) *Pathol. et therap. chir.* p. 406.

(81) *Observ. anat. pathol.* Chap. IV. p. 72.

(82) *Mém. de Chirurg.* Tom. II. p. 782.

ontleden. CAMPER (83) schijnt nimmer de dijebreek bij den man te hebben waargenomen. HEY (84) is niet gelukkiger geweest. SCARPA (85) heeft slechts één man van de dijebreek geopereerd. WALTER (86) heeft, even als SANDIFORT, deze breuk eenmaal waargenomen. Intusfchen meent HESSELBACH (87), dat zij niet zoo zeldzaam bij den man voorkomt, als men gelooft. „*Herniae*
 „*crurales sexum foemineum frequentius quam*
 „*masculinum infestant, neque tamen in mas-*
 „*culis tam rarae occurrunt quam vulgo creditur.*
 „*Sed rarae potius videntur propterea quod*
 „*scilicet plerumque minores rarius deteguntur.*”
 („De dijebreuken doen de vrouwelijke sexe menig-
 „vuldiger aan dan de mannelijke; echter komen zij
 „niet zoo zeldzaam bij mannen voor, als men
 „denkt. Doch zij schijnen eerder zeldzaam, dewijf
 „zij, meestal zeer klein zijnde, zeldzamer ontdekt
 „worden.”)

De praktijk van vele Heelmeesters van onzen tijd bewijst niet, dat zij zoo zeldzaam voorkomt als men te voren meende. Ook heeft DUPUY-TREN (88) meer dan veertig voorbeelden daarvan in

(83) *Icones Hern.*, in *Praefatione*.

(84) *Pract. observ. in Surg. illustr. by Cases*.

(85) *Traité des Hernies*, p. 203.

(86) *Sylloge comment. auct.* p. 24. obs. 21.

(87) *Oper. cit.* p. 43.

(88) *Sur la Hern. fémorale ou Mérocèle*, par BRÉ-
 SCHET, Paris 1829.

in zijne praktijk ontmoet. AL. MONRO JUN. (89) meende verschillende verscheidenheden van deze breuk te moeten aannemen, volgens de wijze van plaatsverandering der deelen. Maar deze onderscheidingen, gegrond op zeer fijne ontleedkundige opmerkingen, zijn van geen nut in de Praktijk.

Mislagen in de Erkenning (Diagnos).

SCARPA doet opmerken, dat de *Erkenning* dezer breuk moeilijker is bij de vrouw, dan bij den man, omdat men bij de eerste niet door de zaadstreng geleid wordt. Bij haar kan de meerdere nabijheid van den liesring bij de voorste opening van het dijekanaal tot dwaling vervoeren, en doen denken, dat de vrouw aan dezelfde zijde eene dubbelde Dijebreuk heeft, terwijl het eene Lies- en eene Dijebreuk is. Bovenwaarts tegen den onderrand van de buitenste schuinse buikspier gelegen, kan de dijebreuk bij de vrouw gelijken naar eene liesbreuk, en als zoodanig beschouwd worden. Deze dwaling zou ongunstige gevolgen kunnen hebben, vooreerst omdat de *Taxis* op eene andere wijze verrigt wordt, en omdat bij de Operatie de insnijdingen en de ontkenning niet dezelfde rigting moeten hebben. Om eene mistasting te voorkomen, moet men zich herinneren, dat bij de dijebreuk de hals van den breukzak diep en boven het schaambeen ligt, terwijl hij oppervlakkig ligt bij de liesbreuk,

(89) *On crural hernia*, p. 56.

breuk. Het gezwel, in plaats van kogelvormig te zijn, is langwerpig en van boven naar beneden en van buiten naar binnen gestrekt; de liesring is gemakkelijk te vinden, en men kan bij den man zelfs fomtijds de zaadstreng onderscheiden. Hoe dit zij, in weerwil van de teekenen, waardoor men het bestaan eener dijebreuk kan kennen, kan hare onderscheiding intusfchen fomtijds vele moeilijkheid hebben, en deze moeilijkheid kan tot groote dwaling vervoeren. Dus kan men, gelijk wij gezegd hebben, de dijebreuk met de liesbreuk verwarren, als ook met waterklieren die gezwollen of ontstoken zijn, met een *bubo*, met een *abcesfus frigidus* of *per congestum*, met aderspatten, *Hydatides*, enz. LOUIS (90) verhaalt een voorbeeld van eene misvatting, die de dood des lijders te weeg bragt: in de meening van een *bubo* te doorsnijden, kliefde men eens eene breuk. SABATIER erkent, dat hij een liesbuil voor eene breuk aanzag, en den lijder den raad gaf om een breukband te dragen. COOPER, LAWRENCE (91), verhalen dergelijke misvattingen. J. L. PETIT zag te Kortrijk een meisje, dat eene aderspat van de *Vena saphena* had, waarop reeds eenen breukband was aangelegd. Gelukkig was in dit geval de misvatting niet nadeelig.

CH. BELL verhaalt, dat een lijder, die een ge-

(90) *Mémoire sur la cure des hernies avec gangrène.*

(91) *Oper. citat.*

gezwel in de lies had, verschillende Heelmeesters raadpleegde. Sommigen beschouwden het gezwel als een liesbuil, anderen als eene dijebreuk. Om de Operatie te ontgaan, was de lijder van het gevoelen der eersten. Hij deed een voetmars van vijf mijlen, in weerwil van de beklemming der breuk, en stierf kort daarop. Men vond de darm beklemd en in versterfing.

Beklemming der DIJEBREUK.

De beklemming kan op zeer verschillende punten plaats hebben. Meestal bevindt zij zich in het dijekanaal of in een van deszelfs openingen, en somtijds wordt zij verwekt door den breukzak, hetzij door de naauwte en de verharding van zijnen hals, hetzij door zijne verscheuring. Dus heeft J. L. PETIT gezien, dat de beklemming van eene dijebreuk gevormd werd door de verscheuring van haren breukzak en de doorzakking der darmen door deze scheur. Wij hebben vele dergelijke gevallen medegedeeld, sprekende van de verschillende soorten van beklemming. (bl. 170 en vv.)

De breukzak is dan eens enkelvoudig en dan eens veelvoudig. CALLISEN (92) verhaalt eene waarneming, waar er twee breukzakken gevonden werden; de eene van buiten, een weinig boven den

(92) *Observata quaedam medico - chirurgica. Act. Societ. med. Hassniens.* Tom. II. p. 329. (10)

den dijeboog uitschietende, en een stuk darm bevat-
tende; de andere, van binnen in de holte van het
bekken, onder den breedten band van den *Uterus*
gelegen, bevatte eene koudvurige darmlus. MONRO
spreekt van eene breuk, waarin vier breukzakken
waren, die men achtereenvolgend moest openen,
eer men de darmen kon blootleggen. Deze veel-
voudige breukzakken zijn veel gewoner bij deze
foort van breuk, dan bij eene andere foort. HES-
SELBACH (93) heeft die zeer goed voorgesteld.

„ *Haud raro contingit, ut in subjectis masculis*
„ *sacci hernialis corpus aut duplex aut in plura*
„ *divisum loculumenta appareat. Scilicet cum*
„ *tendinosi textus retiformis fasciculi in lacuna*
„ *externa sacci hernialis impetus restiterunt,*
„ *ille ipse per textus intervalla prorumpit, etc.*”

(„Het gebeurt bij manlijke personen niet zelden,
„ dat het ligchaam des breukzaks of dubbeld, of in
„ verschillende vakken verdeeld blijkt te zijn. Ter-
„ wijl namelijk de peesachtige bundels van het net-
„ vormige weeffel op de uitwendige vlakke den aan-
„ drang van den breukzak wederstand bieden, dringt
„ hij zelve door de tuschenruimten van dit weeffel
„ henen.”)

Het is van veel belang, dat de Heelmeester zich
deze gesteldheid herinnere, welke vrij menigvuldig
schijnt plaats te hebben; anderszins zoude hij bij
den

(93) *Disquisitio anat. pathol. de ortu et progress.*
herniar. p. 44. Tom. XIII. p. 11.

den eersten breukzak kunnen stilstaan, en een stuk darm of net door een anderen beklemd laten blijven.

De breukzak is somtijds zeer dun, en schijnt door het buikvlies alleen gevormd te worden. CH. BELL aldus eens een darm binnengebragt hebbende, zonder den breukzak te openen, vervulde de wei, die uit de buikholte kwam, denzelfven, zoodat hij naar eene waterblaas (*Hydatide*) geleek. Men gevoelt, dat men in dergelijke gevallen den breukzak behoedzaam zoude moeten insnijden, om de kwetsing der deelen die hij bevat, te vermijden. Gewoonlijk echter is hij dikker, en zijn hals is zeer ligt geneigd om dikker te worden en de beklemming te bewerken.

Eindelijk heeft men den breukzak bij deze breuk zien ontbreken: 1.) als de blinde darm of de blaas de uitgezakte deelen zijn; 2.) als de zak, bij eene oude breuk, verdwijnt, zich naauw met den darm verbindende. Alle deze toestanden zijn niet slechts bijzonder; zij moeten altijd voor den geest van den Operateur zijn, niet alleen omdat hij zich belemmerd zoude kunnen vinden, maar omdat het niet kennen dezer verscheidenheden hem tot noodlottige mistastingen zou kunnen vervoeren, en de breuksnijding doodelijk maken. Dus verhaalt LAWRENCE, dat een Heelmeester, de oppervlakkigste omkleedselen van de breuk gekleefd hebbende, den breukzak terugbragt, zonder zijne bijzondere scheidde (*fascia*) geopend te hebben. Daar hij slechts

eene

eene oppervlakkige *dissectie* deed om die te scheiden, werden de deelen in zulk eenen staat gelaten, dat zij in den hals van den zak beklemd bleven, en aldus den lijder deden omkomen. — COOPER verhaalt een bijna gelijkfoortig geval.

De deelen zakken bij de dijebreuken meer plotseling uit, dan bij de liesbreuken; bij de eersten worden vooraf meerdere deelen verplaatst, en er is minder evenredigheid tusschen den omvang der darmen, die in de openingen bevat zijn, en de doormeters dezer openingen. Deze meer moeilijke uitzetting der deelen bij deze breuk, dan bij de anderen, maakt de Operatie meer dringend, want het koudvuur zou hier eerder gevormd worden, dan bij de liesbreuk. De beklemming komt zoo ligtelijk en is zelfs somtijds zoo aanmerkelijk, dat zij werkt op de wijze van een bindfel, en de versterking der darmen die in den breukzak bevat zijn, zeer spoedig te weeg brengt. Indien men de Operatie te lang uitstelt, volgt er eene hevige ontsteking; zij tast den breukzak aan en de Reductie wordt bijna onmogelijk; alsdan volgen er uitstortingen of zamengroeiingen tusschen den breukzak en de daarin bevatte deelen.

Toevallen van de Operatie.

Eene zeer vermogende oorzaak van toevallen is gelegen in den meer hevigen graad van beklemming. Thans immers is het bewezen, dat de beklemming bij deze breuk heviger is, dewijl de

opening, waardoor zij heenzakt, zeer gering is. Zij is zelfs somtijds zoo sterk, dat men gezien heeft, dat de Heelmeester geene ruimte genoeg overgebleven vond, om een instrument tot klieving van den *Arcus cruralis* in te brengen, en dit dikwijls niet dan met groote moeite bewerkstelligde. Een ander uitwerkfel van deze sterke toefnoering, is de snelheid waarmede de verschijnselen der ontsteking en versterking zich vertoonen. Met regt heeft A. COOPER vooral aangedrongen op de spoedige verrigting der Breuksnijding in alle gevallen, waar de Reductie niet plaats kon hebben; en hij voegt er bij, dat het uitstel der Operatie, hetwelk hij bij de liesbreuk betreurt, nog noodlottiger is bij de dijebreuk, want de dood komt spoediger bij de laatste, dan bij de eerste. Hij brengt verschillende waarnemingen bij tot staving daarvan. In één geval, volgde de dood een-en-twintig en een half uren na de verschijning van de toevallen der beklemming, en in twee andere gevallen na veertig uren: de deelen waren zoodanig ontaard, dat men de Reductie niet goedvond; en hij eindigt met te zeggen: „ ik ben zoo zeer overtuigd „ van dit gevoelen, dat ik, indien ik eene dijebreuk „ had, alleen de tabaksklisteren zoude beproeven, „ en als deze niet slaagden, zoude ik mij, bin- „ nen twaalf uren na het ontstaan der toevallen, „ laten opereren.” *Part. II. Oper. citat.*, p. 32.

Een ander uitwerkfel van de naauwte der opening, waardoor de deelen uitzakken, is de verdik-

dikking van den hals des breukzaks, die zij verwekt. Daaruit ontstaat tevens het gevaar van inwendige beklemming als de breuk door de *Taxis* is binnen gebragt, of als men haar binnen brengt bij de Operatie, zonder den hals des breukzaks behoorlijk in te snijden. Wij hebben waarnemingen medegedeeld, die bewijzen, dat dit toeval de Breukoperatie doodelijk kan maken.

Eene andere bijzonderheid betrekkelijk deze breuk, is de geringe hoeveelheid van *serum* die zij gewoonlijk bezat, zoodat de voorzorgen bij de opening van den breukzak, (die, gelijk wij gezegd hebben, somtijds zeer dun, of met den darm vastgegroeid is, of ontbreekt) ten uiterste moeten gedreven worden. Men zal vooral wel doen, hier den breukzak aan zijn benedenste gedeelte te openen.

Andere noodlottige toevallen kunnen ontstaan uit de belediging der Vaten, die de Dijebreuk omgeven: ook is de rigting, die men aan de snede ter ontkenning van deze breuk moet geven, een zeer gewigtig punt.

De *Art. et Vena cruralis* zijn aan de buitenzijde van het dijekanaal en der breuk gelegen.

De *Art. epigastrica* ontspringt dan eens uit de *Iliac. externa*, nabij de buitenzijde van den buitensten liesring; dan eens uit een gemeenen stam met de *Art. obturatoria*, en somtijds uit deze laatste. Zij loopt van buiten naar binnen, op de buitenzijde des breukzaks, om naar het middendeel des

onderbuiks te gaan. Als zij uit de voorzijde van de *Iliaca* ontspruit, gebeurt het somtijds, dat eenige kleine takjes zich langs den band van GIMBERNAT naar de schaambeensvereeniging begeven.

Als zij uit de binnenzijde der *Iliaca* voortkomt, komt zij den hals van den breukzak zeer nabij. Indien men in dit geval de ontkenning in eene evenwijdige rigting met de witte lijn maakte, zou men gevaar loopen deze slagader te kwetsen. GUNZ verhaalt twee voorbeelden van deze belediging, door eene ontkenning in de gemelde rigting bewerkt.

De *Art. obturatoria* ontstaat somtijds uit de *Iliaca externa*, dan eens afzonderlijk, dan eens door een gemeenen tronk met de *Art. epigastrica*. Somtijds neemt zij haren oorsprong uit deze laatste, en uit verschillende punten derzelve; maar meestal zeer nabij aan den oorsprong der *Epigastrica* zelve. Zij maakt een bogt, om den horizontalen tak van het schaambeen en daarna het stopgat te bereiken. Zoo dikwijls als zij met de *Epigastrica* uit een gemeenen tronk ontspringt, ligt zij aan de buitenzijde van den breukzak, en dan kan zij bij de ontkenning naar de methode van GIMBERNAT niet met het mes beledigd worden. Zij zou gekwetst kunnen worden, als zij zeer hoog uit de *Epigastrica* ontstond. In dit geval, hetwelk BRESCHET eens had gezien, zou men de hals van den breukzak overal door slagaderen omringd zien.

Het

Het gebeurt ook, wanneer de *Obturatoria* gemeenschappelijk met de *Epigastrica* ontspringt, dat er een derde tak van bijna dezelfde grootte als de eerste uit den gemeenen tronk voortkomt. Deze gaat naar de inwendige zijde van den *Arcus cruralis*, loopt over den band van GIMBERNAT, en verdeelt zich, de schaambeensvereening bereikende, in een groot aantal van kleine takjes, die zich over de binnenzijde van deze vereening verspreiden. Er ontstaat bijna altijd eene kleine slagader uit de *Obturatoria*, in haren loop naar het stopgat, die zich naar den band van GIMBERNAT begeeft.

Maar dit verschil van oorsprong en verspreiding der slagaderen in de nabijheid van den ring des dijkkanaals, is niet zeer gewoon. Vele Heelmeesters hebben hunne aandacht op dit opmerkelijke onderwerp van Ontleedkunde gevestigd, en ook MONRO heeft zich daarmede onledig gehouden. Hij heeft gezien, dat deze afwijkingen in de verspreiding der slagaderen slechts zeldzaam plaats hebben, bij voorbeeld eenmaal op twintig of vijf-en-twintig gevallen.

Men heeft bij drie-en-zestig personen de *Obturatoria* twaalf malen haren oorsprong uit de *Epigastrica* zien nemen: altijd lag zij aan de buitenzijde der breuk. Naar LAWRENCE bestaat dit eens op tachtig malen. Men heeft de *Obturatoria* zeer hoog uit de *Epigastrica* zien ontspringen, en zich alsdan naar de binnenzijde van den breukzak begeven.

JULES CLOQUET heeft insgelijks onderzoek hier-

omtrent gedaan op tweehonderd-en-vijftig lijken. Hij vond, dat de *Obturatoria* en *Epigastrica*, uit een gemeenen tronk ontspringende, zich fomtijds *boven* en zelden *onder* de bovenste opening van het dijekanaal vaneen scheiden. In het eerste geval zijn deze slagaderen des te nader bij den band van GIMBERNAT en den binnenhoek van de bovenste opening van het dijekanaal, naarmate dat de gemeene tronk meer lengte bezit. In het tweede geval, ontspringt de gemeene stam dier slagaderen binnen het kanaal, en de beide vaten rigten zich naar de buikholte. Bij honderd-en-zestig lijken, waarvan zeven-en-tachtig mannelijke en drie-en-zeventig vrouwelijke waren, ontsprong de *Obturatoria* uit de beide zijden der *Hypogastrica*; bij zes-en-vijftig lijken, een-en-twintig mannelijke en vijf-en-dertig vrouwelijke, kwam zij ter regter en ter linkerzijde uit de *Epigastrica* voort. Bij acht-en-twintig lijken, vijftien mannelijke en dertien vrouwelijke, ontsprong de *Obturatoria* aan de eene zijde uit de *Hypogastrica*, en aan de andere uit de *Epigastrica*. Bij zes lijken, twee mannelijke en vier vrouwelijke, kwam zij uit de *Art. cruralis* voort.

De verspreiding der aderen rondom de inwendige opening van het dijekanaal en op den band van GIMBERNAT, verdient ook eene oplettendheid, die men daar zelden op bepaalt. BRESCHET (94) heeft eeni-

(94) *Dissertat. cit.* Pl. III.

eenige dezer vaten afgebeeld. De *Vena obturatoria* verzelt gewoonlijk de slagader van dien naam, en als men binnenwaarts ontklemde, zoude men waarschijnlijk de beide vaten van dezen naam door dezelfde snede kwetsen. BURNS, van *Glasgow*, heeft aan MONRO eene dijebreuk getoond, waarin eene groote ader langs de binnenzijde van den *Arcus cruralis* liep, en de *Vena epigastrica* ontving. Als men de ontklemming bovenwaarts gemaakt had, zoude er eene zware aderbloeding zijn gevolgd.

Men heeft het gevaar der bloeding bij de ontklemming in de Operatie der dijebreuk bij den man zeer overdreven. Intusfchen, als men alleen de verspreiding der vaten rondom de bovenste opening van het dijekanaal beschouwde, zou het moeilijk zijn om een punt te vinden, waarheen men het mes zonder gevaar kon wenden. Immers, als men het boven-buitenwaarts voert, loopt men gevaar van de *Epigastrica* te kwetsen, en regt bovenwaarts de *Spermatica* op zichzelve of met de vorige, op het punt van hare overkruifing. De binnenwaartsche ontklemming zou zonder gevaar zijn, als de vaten altijd hunne gewone rigting volgden; maar als de *Obturatoria* uit de *Epigastrica* ontspringt en naar de binnenzijde van den breukzak loopt, zou eene dus gerigte snede gevaarlijk zijn, en men zou ook de insnijding niet veel moeten verlengen, want dan zou men tevens gevaar loopen van de Zaadstreng te kwetsen. SCARPA meende

te kunnen zeggen , dat men bij den man de ont-
klemming slechts twee lijnen uitgebreidheid kon
geven , zonder den lijder aan eene zeer zware bloe-
ding bloot te stellen.

Daar is eene manier van de ont-klemming binnen-
waarts te doen ; men schrijft die gewoonlijk toe
aan den Spaanschen Heelmeester GIMBERNAT. Bij
deze methode rigt men de snede van den bistouri
van buiten naar binnen , op het peesvlies , dat ont-
springt van de buitenste strook van den liesring , om
zich benedenwaarts naar den kam des schaambeens te
begeven , en welks buitenste scherpe , zeisenvormige
of halvemaanswijze rand , het binnenste gedeelte van
den *Annulus cruralis* vormende , door hem be-
schouwd wordt als de gewone bewerker van de
beklemming. Deze methode is evenwel niet zonder
nadeelen en gevaren. Zoo is het moeilijk om de
ontklemming op deze wijze te verrigten , als het
gezwel groot is en laag afdaalt op de dije. Ein-
delijk loopt men gevaar van den darm op twee
verscheidene wijzen te kwetsen. Aldus , de beklem-
ming aan de binnenzijde stellende , moet men den
darm naar de buitenzijde trekken , om den vinger
of eene sonde in de opening te brengen , waar de
beklemming bestaat : doch deze handgreep verrig-
tende , kan de darm scheuren als hij lang is be-
klemd geweest , en de drekstoffen vloeijen uit de
wond. Dit is A. COOPER gebeurd , zoodat de
lijder daardoor omkwam. Ook kan het mes op
het oogenblik van deszelfs binnenvoering den darm
kwet-

kwetsen. Een ander nadeel van de manier van GIMBERNAT, is: dat de ontklemming niet voldoende is als de breuk eenigzins groot van omvang is, ten zij men veel kracht tot hare Reductie aanwende. Voeg hierbij een ander gevaar waarvan wij reeds gesproken hebben, en dat afhangt van de verscheidenheid der verspreiding van de *Art. obturatoria*, wier onderbinding bij hare belediging op deze plaats bijna onmogelijk zijn zoude. Bijna altijd zijn er kleine slagadertjes en adertjes, die achter den band van GIMBERNAT takken afgeven, en wier klieving eene bloeduitstorting in het bekken zou kunnen te weeg brengen. — Men heeft ook gevreesd voor de belediging van de blaas en de baarmoeder, wanneer het mes, in de vierde maand der zwangerheid, te veel naar voren gestuwd werd.

Men heeft de *Dilatatie* in plaats van de Ontklemming bij de Dijebreuk voorgesteld; maar de nadeelen en bezwaren van dit middel zijn zoo talrijk, dat men het reeds lang heeft verworpen.

In weerwil van het gevaar der belediging van de *Epigastrica*, hetwelk wij bij de boven-buitenwaartsche snede hebben aangewezen, schijnt het evenwel, dat de insnijding, in deze rigting gemaakt, of die welke boven-binnenwaarts loopt, het minste gevaar medebrengt. CHOPART, DESAULT, RICHERAND, DUPUYTREN, maken de insnijding bij de vrouw in die beide rigtingen; bij den man geeft de laatste de voorkeur aan de bo-

ven-buitenwaartsche snede. Deze manier schijnt het eerst door SHARP te zijn voorgesteld. Zij is dikwijls gevolgd, en zij schijnt geene aanleiding tot toevallen gegeven te hebben; hoezeer men haar evenwel geene te groote uitgebreidheid zou moeten geven. HESSELBACH raadt bij de vrouw de bovenbuitenwaartsche snede aan, bij den man de bovenbinnenwaartsche, om de klieving van de zaadstreng te mijden. Als de zaadvaten beleedigd waren, zoude men boven de kwetsing een bindsel moeten leggen, of de bloeding door drukking moeten bedwingen, indien dit namelijk mogelijk ware. Om dit toeval te ontwijken, heeft BELL eene manier uitgedacht, die bestaat in het brengen van den vinger zoo diep mogelijk onder den *Arcus cruralis*, om daarna denzelve langzaam en trapsgevijs van binnen naar buiten te klieven. Men kan hem op deze wijze sterk verdunnen, zonder hem geheel te verdeelen, en zonder gevaar te loopen van de kwetsing der vaten die achter hem gelegen zijn. BELL zegt, dat hij op deze wijze geopeerd heeft, en dat de uitslag volkomen naar wensch is geweest.

Het is ingevolge van de ontleedkundige aanmerkingen van ARNAUD, dat deze methoden door SHARP en BELL zijn voorgesteld geworden. Hij is inderdaad de eerste, die bewezen heeft, dat men aan de kwetsing der *Art. spermatica* en niet der *Epigastrica*, gelijk men algemeen vóór zijnen tijd geloofde, de bloedingen moet toeschrijven, die somwijlen na de

Ope-

Operatie der dijebreuk bij den man voorkomen. — Hij heeft eene methode voorgesteld, welke wij bij het Artikel der Zamengroeiingen (bl. 164—170.) hebben aangewezen. Hij opende den breukzak en kliefde den hals daarvan, aan de zijde die naar het schaambeek gekeerd is, door middel van eene schar met gewone kromme bladen; hij ligtte den *Arcus cruralis* op met een stomp haak, en bragt de deelen binnen zonder de ontklemming verrigt te hebben. Als eene cirkelvormige en onoplosbare zamengroeiing van den hals des breukzaks met den darm de Reductie belette, handelde hij, gelijk wij bl. 167 hebben vermeld.

ELSE heeft voorgesteld om het peesvlies van de buitenste schuinse buikspier boven en in de rigting van den *Arcus cruralis* in te snijden, langs dezen weg eene sonde onder de beklemming te brengen, en aldus de ontklemming te doen.

A. COOPER maakt de ontklemming boven-binnenwaarts bij de vrouw, en maakt bij den man eene kleine dwarse insnijding boven den band van *Poupart*, verwijdert de zaadstreng van de snede der bistouri met eene gebogen en gegroefde sonde, en klieft den *Arcus cruralis*.

SCARPA meent, dat de beklemming menigmaal moet worden toegeschreven aan de werking van eene der beide platen, waarin de omtrek van de opening van het kanaal voor de *Vena saphena* zich verdeelt. Deze plaat nu ligt vóór de andere en hecht zich aan den *Arcus cruralis*, aan welken dezelve, ge-

gelijk men weet, de spanning die zij ondergaat, mededeelt. Dikwijls was het voldoende, dat hij deze plaat evenwijdig met den *Arcus cruralis* kliefde, om de Reductie te verrigten. Als de insnijding niet voldoende is, raadt SCARPA het gebruik van den haak van ARNAUD aan, en als de *Arcus cruralis* niet genoeg toegeeft, raadt hij aan, om in den onderrand van deze, welke door den genoemden haak opgeheven wordt, drie of vier kleine oppervlakkige en evenwijdige insnijdingen te maken, die zijne dikte en wederstand verminderen en verzwakken. Eindelijk, wanneer de beklemming te weeg wordt gebragt door de vernauwing van den hals des breukzaks, moet men, naar zijne meening, beneden-binnenwaarts ontklemmen.

Men heeft vele tegenwerpingen tegen deze verschillende methoden gemaakt. De diepe ligging van den *Arcus cruralis*, vooral bij personen die eene breuk hebben, maakt de methoden van BELL, van ELSE en van COOPER zeer moeilijk. Zij hebben het nadeel gemeen, dat zij alleen tegen de beklemming door den *Arcus cruralis* zijn gerigt, en wij hebben gezegd, dat dezelve haren zetel op vele andere plaatsen konde hebben. ARNAUD en SCARPA alleen hebben getracht, hunne methoden naar alle gevallen te wijzigen; maar daar het onmogelijk is om vóór de Operatie te bepalen, met welk bijzonder geval men te doen heeft, zal men welligt best doen met de manier te volgen, naar welke men de ontklemming *boven-buitenwaarts* verrigt, zorg dra-

dragende, zoo weinig deelen mogelijk te kwetsen.

Men gevoelt wel, dat men niet zoo vele voorzorgen behoeft te nemen voor de Breuksnijding bij de vrouw. Het afwezen van de Zaadstreng bij haar geeft veel breedte voor de ontkenning naar boven, en behoedt haar te dien aanzien voor de noodlottige toevallen van slagader-bloedingen: immers, het is wezenlijk de kwetsing van de Zaadstreng en vooral van de *Art. spermatica*, waaraan men allermeest bij de Operatie der Dijebreuk bij den man is blootgesteld.

De Bezorgeren van het Legaat van J. MONNIKHOF, in hun Programma het verlangen geuit hebbende naar Waarnemingen van de Verdubbeling des Breukzaks, bij de Zamenkomst van twee Liesbreuken aan eene zelfde zijde, of van eene *Aangeboren* Breuk en eene *Liesbreuk*, zullen wij alles bijbrengen wat wij vermogen, om aan dat verlangen te voldoen. Daar het ons niet wedervaren is deze eerste gesteldheid behoorlijk waar te nemen, welke ook SCARPA, LAWRENCE, enz. niet gezien hebben, (zoo zeldzaam komt zij voor) zullen wij verpligt zijn toevlugt te nemen tot hetgene geschreven is door Waarnemers, die gelukkig genoeg geweest zijn van dezelve te ontmoeten, en tot de gevolgtrekkingen, welke de Ontleedkunde te dien aanzien kan doen maken.

In weerwil ondertuschen van de zeldzaamheid der beide verscheidenheden van de liesbreuk der zelfde
zij-

zijde, en van de aangeborene en de liesbreuk, zijn er eenige voorbeelden van beschreven in de Werken der Heelkundigen, die zich met de Breuken onledig gehouden hebben.

Dus verhaalt A. COOPER (95), dat men na het overlijden van een lijder, door drie breuken in elke liesstreek aangedaan, bevond dat zij alle aan de binnenzijde der *Art. epigastrica* waren. Een andere lijder, die in hetzelfde geval was als de voorgaande, maar die aan toevallen van beklemming leed, bragt den Heelmeester, die hem behandelde, in groote verlegenheid.

Edoch, zulke gevallen zijn zoo zeldzaam, dat men die naauwelijks kan voorzien; gelijk men bijna nimmer vooraf kan onderscheiden, of de liesbreuk eene *binnenste* of *buitenste* is, zou deze onderscheiding ook in het tegenwoordige geval niet meerder mogelijk zijn. Het komt alleenlijk waarschijnlijker voor, dat men, zich op het reeds waargenomene verlatende, zou meenen met binnenste liesbreuken te doen te hebben.

Ondertusfchen zoude het mogelijk zijn, dat er eene binnenste en eene buitenste liesbreuk bestond, en zelfs zou het, gelijk wij straks zullen zeggen, kunnen zijn, dat er twee buitenste liesbreuken waren; eene aangeborene en eene gewone liesbreuk. Wij zullen daar voorbeelden van bijbrengen.

Eene

(95) *On inguinal and congenital hernia*, Pl. X. en pag. 27.

Eene zaak, die zich menigvuldiger voordoet, en die in zekere omstandigheden belemmerend geweest is, is de zamenkomst van eene Lies- en van eene Dijebreuk aan dezelfde zijde. Deze gesteldheid is intusschen ook vrij zeldzaam, dewijl er onder zeventuizend - vijfhonderd - negen - en - negentig lijders aan breuk slechts *twee* waren, die twee liesbreuken en twee dijebreuken hadden. — Op hetzelfde getal, vond men er zestien, die drie breuken hadden.

Als men de beide foorten van buitenste en binnenste liesbreuk aan dezelfde zijde ontmoette, zouden de breukzakken van boven alleen door de *Art. epigastrica* en door het fijne peesvlies dat de inwendige opening van het lieskanaal vormt, gescheiden zijn. Maar de beide zakken zouden bij de uitwendige opening van het lieskanaal, dat is, bij den liesring, tegen elkander liggen, en aldaar alleen door eenen zeer dunnen zwachtel gescheiden zijn. Maar hoezeer dit geval belemmering kan geven, zoo is het verre van volstrekt doodelijk te zijn. Het gewigtige punt is, dat men de beide breuken, en zelfs, zoo het mogelijk is, hare foorten onderscheide, om de ontkenning in de rigting te kunnen maken, die het verst van de *Art. epigastrica* verwijderd is. Indien men niet konde onderscheiden, of de breuk het gansche lieskanaal was doorgedrongen, of wel alleen door den liesring was uitgezakt, zonder door het kanaal te komen, zoude men de snede regt bovenwaarts moeten rigten. Men

zou-

zoude zich, in één woord, moeten gedragen, gelijk bij de eenvoudige liesbreuk; doch, de ontkenning zoude dubbeld zijn moeten, en men zou de gansche liesstreek zeer zorgvuldig moeten onderzoeken, om zich te verzekeren, dat er geen ander gedeelte darm of net beklemd was. — Als de liesbreuk met eene dijebreuk verbonden was, zoude de ontkenning ook dubbeld moeten zijn, en even als of men deze beide breuken afzonderlijk moest behandelen. Intuschen zoude het goed zijn, de insnijdingen buitenwaarts te rigten, om ze zoo eenvoudig mogelijk te maken, als men niet met ééne insnijding volstaan kon.

Het gewigtige punt is, dat men de breuken wel onderscheide; en de Heelmeester heeft daartoe dikwijls eene bijzondere aandacht noodig. Dit is ons een nieuw bewijs van de zorg die wij bij de BREUKSNIJDING moeten aanwenden; want het geval dat ons het eenvoudigste toeschijnt, is dikwijls in tegendeel zeer zamengesteld; en de Heelmeester die den bistouri in de hand neemt om eene bekleemde breuk bloot te leggen, moet wel door-drongen zijn van het denkbeeld, dat er welligt geene Operatie bestaat, die meer zijne oplettendheid en voorzorg verdient, dewijl er geene is, bij welke de goede uitslag zoo zeer afhangt van zijne vaardigheid en van zijn talent.

De volgende overweging zal ons andere getuigenissen opleveren, tot bevestiging van het door ons voorgedragene.

Zamenkomst van eene LIESBREUK en eene
AANGEBOREN BREUK.

De *Complicatie* van eene Liesbreuk met eene Aangeboren Breuk is zeldzaam; men bezit daarvan slechts eenige voorbeelden. ARNAUD heeft die gezien, en hij spreekt er van in het tweede Deel zijner *Mémoires de Chirurgie*, p. 603. SANDIFORT (96), BRUGNONE (97), RICHTER (98) en anderen, verhalen er eenige voorbeelden van, maar zij alle beschouwen deze *Complicatie* als zeer zeldzaam. SCARPA en LAWRENCE bekennen dat zij die niet hebben waargenomen. WILMER (99) spreekt van een geval, waar men de Operatie deed, en waar men een gedeelte van den darm, in den scheederok bevat, terug bragt. Daar de verschijnselen van beklemming aanhielden, stierf de lijder, en men vond in denzelfden ring een anderen zak, die een verstorven stuk darm bevatte. — De opsporing van den anderen breukzak was niet ondoenlijk: met behoorlijke zorg verrigt, zou zij mogelijk ligt gevallen hebben. De Heelmeester had de beklemming kunnen opheffen, en waarschijnlijk den lijder bij het leven kunnen bewaren.

Daar

(96) *Icones herniae congenitae*. 4°. *Lugd. Batav.* 1781.

(97) *De Testic. position.* S. 44. *Mém. de Turin.* 1784. etc., etc.

(98) *Chirurg. Biblioth.* Tom. VII., p. 591.

(99) *Practic. observ. on hern.* p. 104.

Daar zijn liesbreuken die ook zeer belemmerend zijn, hoezeer zij niet met eene aangeboren breuk zijn zamengefeld. Dit is het geval, wanneer de *tunica vaginalis*, niet volkomen gefloten zijnde, door de opening die er in dezelve overblijft, eene liesbreuk, met den gewonen breukzak voorzien, doorlaat. Het schijnt dat deze gefeldheid niet zoo zeldzaam is, dat men die niet van tijd tot tijd kan ontmoeten. Dus meldt PELLETAN (100) twee malen eene naauwe en ronde opening daarin gezien te hebben, zoodat er gemeenschap bestond tusfchen den breukzak en den fcheederok, die geheel gevuld werd door het net, dat in den laafte was afgedaald. Doch er zijn ook gevallen, waar de verplaatfte en door hunnen breukzak omgeven ingewanden geheel en al in den fcheederok zijn bevat. Dienvolgens moest de breuk gevormd worden, toen de gemeenschap met het buikvlies reeds was weggenomen, maar vóór dat de fcheederok zich van den liesring naar het *Scrotum* had terug getrokken. HEY (101) en A. COOPER (102) verhalen elk een dergelijk geval.

In dit geval zoude men, na de opening van de *tunica vaginalis*, ook den breukzak, die de verplaatfte ingewanden onmiddellijk bevat, moeten infnijden.

De

(100) *Cliniq. chirurg.*, Tom. III, p. 108 en 335.

(101) *Practic. Obs.* p. 221.

(102) *On congenit. and inguin. hernia.* Part. I. p. 59.

De volgende waarneming, in de nieuwe uitgave van SABATIER verhaald, is ons der mededeeling waardig voorgekomen.

Een jongman van zeventien jaren had alleen in den linker balzak een bal, terwijl die der regter zijde ledig was. Sedert zijne kindschheid had hij een gezwel, gevormd door eene mengeling van vloeistoffen, van gasvormige stoffen en van zachte deelen, waarvan sommige naar binnen gingen, doch anderen altijd buiten bleven. Dit gezwel, dat bij afwisseling voor eene waterbreuk, eene breuk of den bal werd gehouden, was zeer verschillend in grootte, naar dat de lijder in een rustigen staat verkeerde, of sterke lichaams-oefeningen maakte. Niet minder waren de verscheidenheden daarvan, ten opzichte van zijne uitwerkselen, van eene eenvoudige ongemakkelijkheid af, tot zelfs kolieken, walging, hik en braking. Hetzelve verdroeg den breukband niet, die hevige pijnen, zwelling, spanning, walging, bezwijming, hik, braking, enz. verwekte. De lijder had het besluit genomen, om geen breukband meer te dragen, en sterke voetmarschen, moeilijken arbeid en allerhande inspanningen te vermijden. Toen de toevallen in weerwil van deze voorzorg terug kwamen, vergenoegde hij zich met zijne rust te houden, baden te nemen, en verzachtende omslagen op het gezwel aan te leggen. Ten gevolge van eene matige wandeling, kreeg het gezwel eens plotfeling een grooten omvang, en verwekte heviger toe-

vallen dan gewoonlijk , die niet door plaatselijke ontstekingswerende middelen , enz. , bedaarden. Het gezwel was plat , rood , pijnlijk , en met een breed wortel aan de liesstreek hangende. De kolieken , walging , hik , oprispingen , braking , waren bijna aanhoudend. De stof door de laatste uitgeworpen , werd , van slijmachtig en groen , stinkend en drekachtig. Men vermoedde , dat het gezwel een stuk van een beklemden darm bevatte , en stelde de Operatie voor.

Eene kruisnede in de huid gemaakt zijnde , drong men in een zak of beurs , die niet dan roodkleurige wei bevatte ; maar daar het gezwel daardoor nauwelijks verminderd was , oordeelde men , dat de ware oorzaak der toevallen achter de geopende weibeurs gelegen was. Inderdaad , men ging voort met de Operatie , en drong in een zak , gevuld met eene bloederige vloeistof ; en men bespeurde in den bodem van dezen zak de bogt van eene zeer roode darmlus , die zich in den liesring verloor , welke vrij en ruim was , en geene klemming op het gezwel oefende. De randen van den zak opgevat en naar buiten getrokken , en den vinger voorzigtig in het lieskanaal gebragt zijnde , erkende men op de hoogte van de inwendige opening van dit kanaal eene beklemming , die gevormd werd door den hals van dezen zak. Men kliefde dezen hals , en de darm genoegzaam naar buiten gehaald zijnde , vond men hem noch koudvurig , noch zamengegroeid. Men bragt hem

we-

weder binnen. Onmiddellijk daarna vond men in het bovendeel van den breukzak, op de hoogte van den liesring, een grijsachtig week, uitpuilend gezwel, dat zeer gevoelig was op de betasting, en dat men zeer geredelijk voor den bal erkende. — De toevallen van beklemming hielden op, en de lijder genas binnen eene maand, den bal in den liesring gevestigd houdende. Hij draagt geen breukband, en ondervond noch kolieken, noch verschijnselen van beklemming meer.

Daar wij van de aangeborene breuk handelen, voegen wij hierbij, dat de Heelmeester behoedzaam moet zijn ten aanzien van de plaats der beklemming; want die bevindt zich bijna nimmer in den liesring. Verscheidene dezer breuken geopereerd hebbende, hebben wij den liesring altijd meer of min ruim gevonden, doch integendeel vernauwingen op verschillende hoogten van den scheederok, zoodat zij ongetwijfeld den zetel der beklemming zoude zijn geworden, bijaldien de breuk met stof opgevuld was geworden, of eene grootere hoeveelheid des darms in den scheederok was uitgezakt. POTT spreekt van een geval, waar hij, na den dood, de breuk onderzoekende van een voorwerp dat eenige belemmering in den voortgang der drekstoffen geleden had, (eene beklemming die toenam bij de poging ter Reductie der breuk, welke slechts onvolkomen binnen ging) den darm zoodanig geklemd vond, dat men hem naauwelijks zonder verscheuring konde terug halen.

Een jonge Heelmeester, die onze plaats verving in het ziekenhuis, waar wij de voorgaande waarnemingen gedaan hebben, heeft ons verzekerd, dat hij zeer aanmerkelijke vernauwingen des scheederoks heeft waargenomen bij twee aangeboren breuken. LAWRENCE meldt in zijne Verhandeling, dat een dergelijk geval hem, gedurende eenigen tijd, zeer in verlegenheid bragt. Hij deed de Breuksnijding aan den zoon van een hoevenaar, op het midden tuschen den bal en de lies; de zak was zoodanig samengetrokken, dat men niets dan eene sonde onder de beklemming kon doorvoeren. De uitgezakte deelen ondergingen op deze plaats eene zoo sterke zamenfnoering, als of die door den liesring verwekt ware geweest. „Deze infnoering,” zegt hij zelve, „bragt mij zeer in verlegenheid.” Daar hij eerst het bovenste gedeelte van den zak had geopend, en men, wegens de engte van de beklemming, de gemeenschap niet onmiddellijk konde ontdekken, ontstond er twijfel over den aard van het onderste gedeelte van het gezwel.

Toen men den breukzak geheel geopend had, vond men eene darmlus, onmiddellijk met den bal in aanraking, en bedekt met een stuk van het net. Deze beide deelen hadden eene donker-roode kleur, naar het bruine zweemende. De beklemming, die in de bovenste opening van het kanaal bestond, liet niet toe dat men den top van den vinger inbragt; zoodat LAWRENCE het gebruik van de sleuffonde en van den hollen biestouri noodig

dig vond tot de ontlemming. De darm behield eene diepe indrukking van de beklemming, doch liet zich gemakkelijk binnen brengen. Het net werd op de hoogte van den liesring zonder bloedstorting afgesneden. De lijder genas zonder eenig toeval.

LECAT (103) vond bij eene ontleding eene volkomene beklemming, gevormd door eene dergelijke opening. De lijder stierf, terwijl de ruimte van den liesring en de volkomen pijnlooze en spanninglooze staat van het bovenste gedeelte van het gezwel den Heelmeester in het denkbeeld hadden gebragt, dat de breuk in geen verband stond met de ziekte-verschijnselen.

SCARPA heeft bij de aangeboren breuk meermaalen vernaauwingen van den breukzak gevonden.

Een ander uitwerksel, dat bij de Operatie van de aangeboren breuk dikwijls belemmerend is, zijn de meer of min sterke zamengroeijingen. Deze zamengroeijingen zijn zelfs zoo menigvuldig, dat eenige Schrijvers hebben geloofd, dat dezelve voor de geboorte in de buikholte gevormd konden zijn, en zij hebben daardoor de vorming der aangeboren breuken willen verklaren. De bal, langzamerhand in den balzak afdalende, moet den darm of het net, waarmede hij naar hunne meening in sommige gevallen vastgegroeid is, met zich voeren. Maar wij weten niet of deze Theorie gegrond is op wel

(103) *Philosoph. Transact.* Vol. 57.

wel *bevestigde* waarnemingen. De waarschijnlijke oorzaak der aangeboren breuk, is de opening en de slapheid van het lieskanaal, door de afdaling van den bal gevormd; vooral wanneer deze afdaling laat invalt. Zonderling is het, dat *het spoor* (*vestige*) van het lieskanaal, dat bij de vrouw gevuld is door den ronden band van de baarmoeder, bijna altijd aan de inwendige zijde eene kleine holte bezit, welke NUCK, die dezelve het eerst heeft waargenomen, *diverticulum* noemt. Dit kanaal van NUCK is dikwijls gevuld met een klein gedeelte van het net, of darm; maar dit *diverticulum* fluit zich spoediger bij jonge meisjes, dan bij de jongens. — Welligt is het hieraan, dat men geheel of ten deele moet toefchrijven, dat de eerste zeldzamer door aangeboren liesbreuken zijn aangedaan. CAMPER (104) zegt, dat dit verlengfel, op veertien pas geboren kinderen, bij drie kinderen door hem is waargenomen.

WRISBERG (105) vond negentien malen op tweehonderd vrouwen-lijken, en meestal aan beide zijden, een kanaal, dat naar de lies of de groote lip voerde, bekleed was met het buikvlies en in een stomp einde uitliep. Wij hebben somtijds dit *spoor* van kanaal gevonden, waarin men eene sterke sonde zou hebben kunnen brengen. Maar

(104) Verhandelingen van de Haarl. Maatsch., D. VI., bl. 235. en D. VII., bl. 58.

(105) *Comment. medico-physiolog. etc.* Vol. I. p. 137.

het is gewoonlijk niet zeer diep, en meestal slechts eene eenvoudige indrukking.

Eene soort van zeer noodlottige zamengroeiing is die, welke tusfchen den bal en het net bestaat, of wel, de zamengroeiing van den bal met den hals van den liesring. Dit laatfte verbiedt den lijder het dragen van een breukband, en laat hem dus blootgesteld aan al de toevallen eener niet binnen gebragte breuk. Men weet, dat dit eene zamengroeiing van de eerste soort is, welke het leven van den beroemden ZIMMERMAN zoo ongelukkig maakte, welke, gedrongen door den last en de pijn die hem zijne breuk verwekte, zich ten laatfte onderwierp aan eene Operatie, die door MICHEL wordt verhaald in een werk, dat ten tijtel voert: *de morbo hernioso congenito singulari*. Berolini, 1772.

NIEUWE
VERHANDELINGEN,

BEKROOND

MET DEN PRIJS VAN HET LEGAAT

V A N

JOHANNES MONNIKHOF.

Dierde Deel.

TE AMSTERDAM, BIJ

P. MEYER WARNARS.

1829.

DEEL I

VERHAANDLINGEN

BEREIK

DEEL I VAN HET BEBAAL

VAN

JOHANNES HONDIKHOFF

Deel I

IN AMSTERDAM, BIJ

DE WELKEN W. VAN NELLE

1840

